

**Constitutional
Federalism
Institute**

ASYMMETRIC FEDERALISM

(အချိုးမညီ ဖက်ဒရယ်စနစ်)

ဖန်တီးမှု အင်အားစနစ်, (Asymmetric Federalism)

November 2023

Copyrights

The authors, along with the organization and donor that enabled this research, reserve the right to associate their names with this document in the future. You are free to share and distribute as long as you give appropriate reference to the source (and potentially authors in the future), but you may not use it for commercial purposes or make any changes to the work.

Table of Contents

၁။ တွန်းအမ်း	2
၂။ ချေးပိုတ်,ခါးပိုက်.ထာန် ငလ; ခိုင်း;ပိုင်ခိုက်.ဆွမ်း ခွင်ဗိုတ်တစရအပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗေင်, ...	3
ချေးပိုတ်,ခါးပိုက်.ထာန် ငလ; ခိုင်း;ပိုင်ခိုက်.တွန်း	4
၃။ ငဝ်းငါ, လွင်းလံးလုံ.တိုဝ်း ဗိုတ်တစရအပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗေင်, ...	8
ပိုင်တင်.တိဂ်း; ငလ; လွင်းပီအ်ဂါအ်လူင်းမိုဝ်း	8
လိဝ်းလိုင်;မိုင်း ကန်လုံ.တိုဝ်းမား ဗိုတ်တစရအပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗေင်, ငလ; တူဝ်ထူပံးခပ်	17
ပိုန်းလင် ငလ; ငဝ်းငါ, လွင်းပိုင်ဗိုတ်တစရအပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗေင်, ခွင်မိုင်းကိန်တိယ	17
တွန်းသွန်ဂါအ်လုံ. ဗိုတ်တစရအပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗေင်, ဆွဲးအားတီးဂိတ်လန်၊ ပတ်.သ် ငလ; မိုင်းသပီအ် ..	20
မိုင်းအ်ဂျီရီယု၊ သိုဂ်းဂါအ်မိုင်း ငလ; ပတိဂ်းခါတ်;ကန်ဂိုတ်,မားလွမ်း လွင်းတိဂ်,ယိဂ်းဆွဲးအားတီး;	23
လိုင်;ဗေတ်,ကွဂ်, ခွင်မိုင်းသူတါအ်၊ သိုဂ်းဂါအ်မိုင်း ငလ; တူဝ်ထူပံးပတိဂ်းခါတ်;	25
ပိုင်ဗျာင်ဗေင်ဂါအ် ဂပ်းဂါ,ပဂ်းပိုင်လဂ်းမိုင်း	28
(ဂ) ပိုင်ဗျာင်လံးလတ်း ဗိုတ်တစရအပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗေင်, ဆွဲးလဂ်းမိုင်းဗိုတ်တစရ	29
(ခ) ပိုင်ဗျာင်လံးလတ်းဗိုတ်တစရအပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗေင်,ဆွဲးလဂ်းမိုင်းလွဂ်းပိုင်လိုင်;မိုင်းလိဝ် ကန်လူတ်းဝံ.လွင်း; သုန်ဂါအ်ဂုမ်းဂမ်	29
(င) ပိုင်ဗျာင်လံးလတ်း ဗိုတ်တစရအပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗေင်, ဆွဲးလဂ်းမိုင်းလွဂ်းပိုင်လိုင်;မိုင်းလိဝ် ကန်ယုဂ်.ခိင်းဝံ.လွင်း;သုန်ဂါအ်ဂုမ်းဂမ်	30
(င) ပိုင်ဗျာင်လံးလတ်း ဗိုတ်တစရအပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗေင်, ကန်ကပ်လဂ်းမိုင်း ငလ; ပဂ်းပိုင်ဗေင်; ဂူမ်း; လေးဂန်	31
ပိုင်ဗျာင်လုံ.တိုဝ်း ဗိုတ်တစရအပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗေင်, ...	31
ဗိုတ်တစရအပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗေင်, ငလ; လွင်းတုမ်.ယွန်းလိုင်;ဗေတ်,ကွဂ်, ...	32
ဗိုတ်တစရအပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗေင်, ငလ; ပန်ဂျုလိုင်;ဗေင်,ပိင်းဆွဲးဂေ;လောင်းခိုဝ်း	36
(ဂ) လွင်းလိဂ်,မိင်,ကျ,အျ,ပဂ်းပိုင်လဂ်းမိုင်း ပိဂ်,ပိုင်ဂန် ဆွဲးဂေ;လေးမိုင်းကန်အိုင်;တင်းကန်အိုင်; ...	36
(ခ) လွင်းလိဂ်,မိင်,ကျ,အျ,ပဂ်းပိုင်လဂ်းမိုင်းပိဂ်,ပိုင်ဂန် ဆွဲးဂေ;သုန်ဂါအ် ငလ; လေးမိုင်း	37
ပးမိုင်းတုတ်တျ ခွင်မိုင်းမာအ်; ငလ; လွင်းအပ်.သင်;လွမ်း ဗိုတ်တစရအပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗေင်, ...	39
တွန်းလူပံး	48
ကိင်းကါင်း	50

၁။ တွန်းအမ်း

ဆုံးပန်းမိုင်းမိုင်းမာန်ဆီ၊ လီးလွတ်လိပ်ယပ်၊ ရှာန်တော့ရှိုက်မား၊ လိတ်သိပ်ပီး၊ မီးဝံ၊ ခေးထာမ်လူင် ကန်လမ်၊ လွင်းခိုက်ခါးဆန်၊ ခေးဆိုင်ယပ်။ ဆန်းလမ်း ပီခ်ခေးထာမ်ကန်ဝား" ယူင်ခါးလိုင်မိုင်း" (state structure) ခွင်လိုင်မိုင်းမာန်၊ ကန်ခိုက်ဂုန်းလုမ်ဂူ၊ ယူသင်းလွမ်းဂန်ဆီ၊ တေယန်ပိုခ်အိုဝ်လုံသေ ခွတ်၊ ဖတ်၊ ဂေး၊ သင်း၊ ဖွင်းငမ်း ဆီဆန်ယပ်။ တော့ထိုင်ပေးလီးလွတ်လိပ်ယပ်၊ လါလါပီးမိုင်း ကပ်တင်းသိုက်ဂိုင်မိုင်း ပိုင်းဆေလွင်းကမ်၊ ဂတ်ယီခ်လီး၊ တျာ၊ ဆားတီးလုမ်းလောင်းခိုက်ခပ်မားယပ်၊ ကမ်၊ ဂား၊ လွင်း၊ နိုတ်၊ ယာန်၊ ဂါန်မိုင်း ကန်ပီခ်မီးမား၊ ဝါးလင်သိုက်ယိုတ်းကျာ၊ ဆာ၊ ဆီ၊ ဂေး၊ ပီခ်ပွတ်တွန်းပန်ရှာ ကန်ဆန်ဆင်၊ ဂပ်၊ ယပ်။

တီးတုံးဂိုက်ဆမ်လွင်းလိပ်လါးပန်းမိုင်းမိုင်းမာန်၊ ပါခ်ဝန်းပိုင်းဆီဆီ၊ ကွန်ယွမ်းရှပ်၊ ဖွမ်းပီခ်သိုင်လိပ်ဂ န်မားဝား "လွင်းပိုင်နိုတ်တေရ" ဆီ၊ ပီခ် "တင်းလိုင်" ယာင်၊ လိပ်ကမ်၊ ဂား ပီခ်ပား "တင်းလိုင်" တီးခေး ဝူန်၊ ဆုံးဂါန်ဖွင်းငမ်းလိုင်မိုင်း ငလး၊ ဂါန်လိပ်၊ မိင်၊ ကျာ၊ ဆာ၊ တျာ၊ မိုင်းဆားဆန်ဆီယူယပ်။ ဂူလ်းဂား ပေးကပ် ခေးဂီခ်းကား ငလး၊ ခပ်ဂါန်ဝားဆီ တေပွတ်တင်းလွင်းပိုင်နိုတ်တေရ ကန်လုံ လိုင်ရှိုပ် ကန်ဝားဆန်ငတ၊ လိမ်ဂါန်ကုပ်၊ ဂုမ်လိင်၊ လိင် ပားတင်းဂါန်ယွမ်းရှပ်၊ ဖွမ်းလွမ်းဆီ၊ ပံ၊ ပားရှိုင်းဂိုခ်းဂား ရှိုပ်။ လွင်းလီးတိမ်ကွပ်၊ နိုတ်ရှိုခ်းဆီ၊ ဂေး၊ တေလီးဝား လုဂ်၊ တီးလွင်းတင်းပိုခ်လင်ကန်ဆန်သေ ပီ န်မားယပ်။

ခေးကုပ်၊ ဆုံးနိုတ်ရှိုခ်းဆီလမ်း ပိုင်လူင်ငတ၊ ပီခ်ကန်တိမ်ကုပ်၊ ပံ၊ လွင်းလွင်းပိုင် **"နိုတ်တေရ အပ်ဝါဂ်၊ ကမ်၊ ဖိုင်"** (Asymmetric Federalism) ကန်ပီခ် လိုဝ်သိမ်းနိုတ်တေရကန်ဆိုင်၊ ဆုံးတင်းဆမ်တင်လါဆန်ယပ်။ ဆုံးဆီ တိမ်သိုဝ်၊ ခေးပိုတ်၊ ခါးပိုခ်ထာန် ငလး၊ ခိုင်းပိုင်ခိုက်တွန်း ခွင်နိုတ်တေရ အပ်ဝါဂ်၊ ကမ်၊ ဖိုင်၊ ဆန်ဂွလ်းကမ်၊ ဂား ပားလိမ် ခေးကုပ်၊ လာတ်ဂမ်ယန် ငလး၊ ခေးသါန်ခတ်တပ်ဆေမန်း ရှုံးပေးလောင်းလီး၊ ဝူန်၊ ခိးအပ်သင်းလွမ်းဆီယပ်။ လိုင်ဆီ၊ ကုပ်၊ လာတ်ပီး ဆေဝံ၊ ပန်းပိုင်လမ်းမိုင်း ငလး၊ ပိုင်လါးပီးဂါန်ဖေ၊ ပန်းပိုင် ကိပ်၊ ပား လါးတင်းဖေ၊ ဖွင်းငမ်း ငလး

လမ်းပွင့်သင်း၊မီး၊ပိုင် နှင့် နှင်းနှိတ်တစ်ခုအုပ်စု၊ကမ်း၊ဗီဒီ၊အင်၊ယူ၊ယပ်။ လွင်း၊ရှုပ်ထုပ်၊ လေး၊ တူယပ်၊ ကန်လျား၊မား တီးထိုင်၊မိုင်းထိုင်းထိုင်း တိုင်း လွင်းပိုင်နှိတ်တစ်ခုအုပ်စု၊ကမ်း၊ဗီဒီ၊ နှင်းပတ်၊ပိုင်၊လမ်း၊ဟူး၊အီး၊ဂေး၊ အေပု၊ဝိ၊ဂမ်း၊လိပ်ယပ်။ တီးတွန်း၊ဂမ်း၊လိပ်၊အေတေ။ နှင်းမိုင်း၊မား၊အီး၊ ပေး၊ထိုင်း၊တိုင်း နှိတ်တစ်ခုအုပ်စု၊ကမ်း၊ဗီဒီ၊ အီ လွင်း၊တေသင်၊ထုဂ်၊ရှိုက် ကမ်း၊ထုဂ်၊၊ သင်ဝါး၊ထိုင်း၊အီ တေမီး၊တိုင်း၊တင်း လေး၊ လွင်း၊တု၊ဗီဒီ၊ထိုင်း၊ရှိုက် ကပ်လိပ်ထိုင်း၊အီး၊ ထမ်းထိုင်တီး၊ ရှုပ်အား၊ပီး၊မိုင်း ထိုင်း၊ခပ်၊ပု၊တူင်၊အိုင်ထွမ်း ပိုင်ပီး၊ငမ်း၊လမ်း၊ဂါ၊အ်၊မိုင်း၊မိုင်း၊မား၊ယူ၊ ဝန်း၊မိုင်း၊အီး၊သေ ကပ် တင်း၊ရှပ်၊ရှပ်ခပ်ပီး၊အေ ပီ၊အ်၊ခေး၊လုပ်၊ဝိ၊ယူ၊ယပ်။

၂။ ခေး၊ပိုင်၊ခေး၊ပိုင်၊ထမ်း၊လေး၊ မိုင်း၊ပိုင်၊ခိုင်၊အွန်း၊ ခွင်နှိတ်တစ်ခုအုပ်စု၊ကမ်း၊ဗီဒီ၊

နှင်းလမ်း၊ဟူး၊အီး၊ ထိုင်း၊မိုင်း ၂၅ မိုင်း၊အီ။ ပီ၊အ်၊ထိုင်း၊မိုင်း၊နှိတ်တစ်ခုအေ၊ မီးယူ၊ ရှုပ်ပမ်း၊လုံ ၄၀ ဝါး၊ ခွင်ရှုပ် အပ်၊ဂွန်း၊လမ်း၊ဟူး၊ယပ်။ (forum of federations, 2021)။ ရှုပ်၊ဂေး၊ နှင်း၊ဂေး၊ထိုင်း၊မိုင်း ထိုင်း၊ထိုင်း၊တိုင်း၊လွင်း၊ပိုင်နှိတ်တစ်ခုအေ။ မီး၊မူ၊ပိုင်၊တိတ်၊ယိတ်၊ဂန်၊သေ နှင်း၊အင်၊အင် တီး၊ထိုင်း၊တိုင်း နှိတ်တစ်ခုအုပ်စု၊ကမ်း၊ဗီဒီ၊အီး၊အီး၊ (symmetric federalism) လေး၊ နှိတ်တစ်ခုအုပ်စု၊ကမ်း၊ဗီဒီ၊ (asymmetric federalism) အင်၊အီ၊ဂေး၊ မိုင်း၊အိုင်၊ တင်း၊ မိုင်း၊အိုင်၊ ပိတ်၊ပိုင်၊ဂန်၊ထိုင်၊ဂွန်၊ယပ်။ ပေး၊မား၊တိတ်၊ဂန်၊တင်း လွင်း၊ပိုင်အပ်စု၊ကမ်း၊ဗီဒီ၊အီး၊အီး၊အီး၊ လွင်း၊အေ၊ထိုင်း၊တိုင်း လွင်း၊ပိုင်အပ်စု၊ကမ်း၊ နမ်း၊ဗီဒီ၊အီ။ တူဂ်၊လိပ်၊လိပ်ယပ်။ (Sahadzic, 2023)။

ပေး၊ကပ်၊နှင်း၊ခွပ်၊လိပ်၊ပီး၊ပလ်၊လျား၊ဝေး၊အီ လွင်း၊လိပ်၊ရှိုန်း လွင်း၊ပိုင်နှိတ်တစ်ခုအေ။ ထိုင်၊မိုင်း၊ဝေး၊လင် သိုင်း၊လမ်း၊ဟူး၊ပွဂ်၊သွင်၊ယပ်၊လင်၊ ဂွင်း၊ခွင်၊လိပ်၊မား၊သေ၊ တေဝါး၊ နှိတ်တစ်ခုအုပ်စု၊ကမ်း၊ဗီဒီ၊အီး၊အီး၊ဂေး၊ ပိုင်၊တု၊အေ၊အမ်း၊လွင်း၊ဝေး၊ ဂေး၊ဂင် လှုပ်ပိုင်ထိုင်း၊သုန်၊ဂင်(မိုင်း၊ရှုပ်၊တုမ်) လေး၊ ထိုင်း၊နှိတ်တစ်ခုအေ၊ ယူ၊အိတ်၊ခပ် သိုင်၊သင်၊ဂန် နှင်း၊လွင်း၊ပိုင်နှိတ်တစ်ခုအေ။ ရှုံး၊ဝေး၊မီး၊လွင်း၊ပိတ်၊ပိုင်၊ရှိုင်း၊ရှိုင်း၊ဂန်၊အီ၊သေ Tarlton (1965) လင်၊အေ၊လိပ်၊ရှိုန်း သိုင်၊မိုင်း၊ပီး၊မား၊ ဝေး၊အီ၊ယပ်။ (Sahadzic, 2023)။

ခေးပိုတ်,ခါးပိုခ်.ထာခ် ငလး; ခိုင်းပိုင်ခိုဂ်.တွခ်း

ဂိဝ်,ဂပ်းတင်း နိုတ်တေရခ်ပပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗိုင်,သေ မီးခေးပိုတ်,ခါးတီးပွင်, ပိဂ်,ပိုင်;ဂခ်အမ်လါယူ,ယဝ်။ ပေးကပ် Stepan (1999) ဝါးလိုင် နိုတ်တေရခ်ပပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗိုင်,အိ. ပီခ်လွင်းတင်း လုဂ်.တီးလွင်ပွင်လိုင်း;နိုတ်တေရ လိဂ်,မိင်,ပခ်ကျ,အျ, တီးလှိုင်းလွင်ပွင်လိုင်း;လေးမိုင်းခပ် ကမ်,ဗိုင်,ပိင်း ဂခ်အခ်.အိယဝ်. (Papagianni, 2016)။ လှိုင်းအိလမ်း တီးလှိုင်းမိုင်းဂမ်;ဗွင်းသမ်. ဗွင်းတိုဂ်.မီးတွ်း လွဂ်းပိုင်လိုင်း;မိုင်းလုဂ်းလီ ဝ် (unitary system) ယူ,အခ်. ယခ်အိုဝ်လွင်း;ပိဂ်,ပိုင်; အျ,လိခ်. ခိုင်းဂူခ်း ငလး; နိုင်းငးသေ လုဂ်.တီးလွင်ပွင်လိုင်း;သုခ်ဂါင် ခိုင်ပူဂ်းတင်းလွင်း;သိုဝ်,သါခ်နိုတ်တေရလုဂ်းတင်း လွင်ပွင်လိုင်း;အျ,တီးဂမ်;ဗွင်းသေဂေး; လာင်းဂိုတ်,ပီခ်မား လွဂ်းပိုင်နိုတ်တေရခ်ပပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗိုင်, ဝါးအိယဝ်. (Papagianni, 2006)။ ထိင်းသမ်. လွင်ပွင်လိုင်း;သုခ်ဂါင် ငလး; လွင်ပွင်လိုင်း;ပိုခ်.တီးဗုခ်မခ်း တူဂ်းလွင်းဂိခ်ဂိခ်,ဂခ်သွင်ဗေ, (bilateral agreement) သေဂေး; လာင်းဂေး,သါင်းလိ; နိုတ်တေရခ်ပပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗိုင်,ယူ, ဝါးအိယဝ်.။ Bolaji (2010) ငတ.ဝါး; နိုတ်တေရခ်ပပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗိုင်အိ. ပီခ်လွင်းခွတ်,ဗွတ်းလုဂ်း; ယူအိတ်.ပါးမိုင်း (political units) ကခ်ပိုင်းအေ လွင်း;ပိဂ်,ပိုင်;ဂိုုင်းရှာင်, ခွင်အမ်.တွခ်းဗွခ်းပာင်း; (interests)၊ ပိုင်ဗုဂ် (characters) ငလး; ယူင်.ခါး;ဗေ,ဂေး,သါင်း; (structural compositions) ကခ်မီးအုံးတူင်,ပူင်းဂူခ်းတင်းလွင်အခ်. အိယဝ်. (Tariq, 2020)။

Maja Sahadzic ဗူးခူခ်.ချ. ဗေ,နိုတ်တေရ လါတ်းဝါး; နိုတ်တေရခ်ပပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗိုင်,အိ. လာင်းမီးလိ; ထာင်,အျ,သွင်မိမ်းယဝ်.၊ ထီးအိုင်းလမ်း လွင်း;အပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗိုင်,လုဂ်း; ပါးမိုင်း (ကမ်,အခ်) သဗေးတီ ဗိဂ်တူပ် ပိုင်ပီခ်မီးတွ်းတျ (political or de facto asymmetries) သေ ထီးသွင်ငတ. လွင်း;အပ်.ဝါဂ်းကမ်, ဗိုင်,လုဂ်း; လမ်းမိုင်း (ကမ်,အခ်) သဗေးတီဂျူရီ ပိုင်ပီခ်တါင်းဂါခ် (constitutional or de jure asymmetries) ဝါးအိယဝ်. (Sahadzic, 2023)။ တီးလွဂ်းပိုင် ကခ်အပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗိုင်,လုဂ်း; ပါးမိုင်းအခ်. ယခ်အိုဝ် လွဂ်းပိုင်ပျ,တီး,၊ လွင်း;မာဂ်းမီးလီပီခ်. ဂူပ်အပ်.ဂူခ်း ငလး; အျ,လိခ် လှိုင်းအိသေ လွမ်းလုဂ်းလွင်း;ပိဂ်,ပိုင်; ခိုင်းဂူခ်း,၊ လွင်း;ဂိုဝ်းယမ်. ဂုမ်းလာတ်း,၊ နိုင်းငး;၊ ပါးမိုင်း,၊ ဂခ်ဂူခ်း ငလး;

ဂၢၢ်ဆၢမၢၢ်မိး လီၤမံၤ လိုဝ်းအံၤလး လွင်သိုဝ်,သၢၤဆၢ နွံးစး လူင်ပွင်လိုဝ်းနီၤတၢ်စးရၢ ငလး လူင်ပွင်လိုဝ်းလုၢ်လုၢ်မးခပ်အံၤ. မိးလွင်ပိၢ်,ပိုဝ်းဂီၤဂၢၢ်,ဂၢၢ်ယု, ဝးအံၤယဝ်.။

ဖၢၤအိုဝ်းလမ်း တီးလွၢ်ပိုင်အပ်.ဝၢၢ်ဂၢၢ်,ဖိင်,လူလုၢ်; လၢၢ်မိုဝ်းအဆၢ.အံၤ ခပ်ပးလီၤမံၤ လွင်အပ်.ဝၢၢ်ဂၢၢ်,ဖိင်, လူလုၢ်ပးမိုဝ်း (political asymmetries) သေ၊ နွံးစး လိုဝ်းလူင်ပွင်လိုဝ်းလုၢ်လုၢ်မးနီၤတၢ်စးရၢခပ် (federal componet units) အံၤ. ကပ်လီၤမံၤ လွင်လိၢ်,မိၢ်,ကျၢ,အၢ,သုၤအံၤ,ပွင်ပးမိုဝ်း (distribution of power)၊ သုၤအံၤ,ပွင်ဖၢၤ,ဖၢၤ,တၢ, (fiscal autonomy) ငလး လွင်မၢ်းတတ်းလၢၤတၢ်; (status) လိုဝ်းအံၤ လွင်ပိၢ်,ပိုဝ်းဂီၤဂၢၢ်,ခပ်အဆၢ. ပွင်ပးပးဝံ.အံၤပးပိုင်လၢၢ်မိုဝ်း ဝးအံၤယဝ်.။ နွံးစးမၢ်းတတ်းအဆၢအံၤ တီးလိုဝ်းလူင်ပွင်လိုဝ်း လုၢ်လုၢ်မးနီၤတၢ်စးရၢခပ် (federal component units) လွင်,မိး လွင်ထုၢ်,မၢ်းမး; (recognition)၊ လွင်တီၢ်တၢ် (representation)၊ သုၤအံၤ,လီၤခပ်ပး (participation)၊ တီးလၢၤ.လုၢ်လၢၤ: သုၤအံၤဂၢၢ်အဆၢ. လွင်,မိးသုၤအံၤ,လုၢ်. ကျၢ,အၢ,ဝီတုၤ (veto power)၊ ကျၢ,အၢ,ဖၢၤ,ဖွင်ငမ်းရှင်းခေ (political autonomy)၊ သုၤအံၤ,ဂီၢ်ပိုဝ်းခွၢ်, ငလး သုၤအံၤ,လုၢ်.ပိုဝ်းဖၢၤ,တၢ, (right to taxation and revenue) လီၤမံၤ လိုဝ်းအံၤ ကပ်ဂီၢ်တီၢ်လီၤယု, အံၤယဝ်. (Sahadzic, 2023)။ နီၤတၢ်စးရၢအပ်.ဝၢၢ်ဂၢၢ်,ဖိင်,အံၤ. မိးဝံ. ခိုဝ်းပိုင်ခိုၢ်.တွၢ်းတင်းအမ်ယဝ်.။ Muhammad Tariq ဖုၤခွၢ်.ခ့ၢ်. ဖၢၤ,နီၤတၢ်စးရၢလၢၤတၢ်;စတ. တီးလွၢ်ပိုင်နီၤတၢ်စးရၢအပ်.ဝၢၢ်ဂၢၢ်,ဖိင်,အံၤ. အွၢ်လှိုင် နွံးစး လူင်ပွင်လိုဝ်းသုၤအံၤဂၢၢ် ငလး လုၢ်လုၢ်မးခပ်အဆၢ. ဂၢၢ်သိုဝ်,သၢၤဆၢနွံးစး လူင်ပွင်လိုဝ်းလုၢ်လုၢ်မးခပ်အဆၢ,ဂၢၢ်ဂေၢ်; လီၤပးဂီၢ်ထိုင်လံး ၄ ပးဖၢၤ,ဂွၢ်, အံၤယဝ်. (Tariq, 2020)။ လိုဝ်းအဆၢလမ်း ၁) ဂၢၢ်သိုဝ်,သၢၤတင်းသိုဝ်; (vertical relations)၊ ၂) ဂၢၢ်သိုဝ်,သၢၤ ခပ်.ခါင်း(horizontal relations)၊ ၃) ဂၢၢ်သိုဝ်,သၢၤလွၢ်ခွပ်,လီၤ (sectoral relations) ငလး ၄) ဂၢၢ်သိုဝ်,သၢၤအံၤပိုင် ငလး အွၢ်ပိုင် (formal and informal relations) လိုဝ်းအံၤယဝ်.။ ဂၢၢ်သိုဝ်,သၢၤထီၤအိုဝ်း အံၤ. မွဲးမံၤထိုင် ဂၢၢ်သိုဝ်,သၢၤနွံးစး လူင်ပွင်လိုဝ်းသုၤအံၤဂၢၢ် ငလး လူင်ပွင်လိုဝ်းလုၢ်လုၢ်မးခပ်သေ၊ ထီၤသွင်သမ်. မွဲးမံၤထိုင် ဂၢၢ်သိုဝ်,သၢၤ နွံးစး လူင်ပွင်လိုဝ်းလုၢ်လုၢ်မးနီၤတၢ်စးရၢခပ်အဆၢ,ဂၢၢ် ကၢၢ်ကမ်,ပး လူင်ပွင်လိုဝ်းသုၤအံၤဂၢၢ်အဆၢ.ယဝ်.။

ထီးသမံးတေ။ ပီခ်လွင်းရှုမ်းမိုဝ်းခိုင်သင်း၊ နှင်းစားလူင်ပွင်လိုင်ဂူးလုမ်းလုမ်းခပ် ကန်ကိုင်နှိုင်
ခွပ်၊လိခ်ဂါခ်ငါခ်း လိုင်.ဆင်, သုခ်,လတ်းပွင်ဖေ၊ဖေခ်,တၢ၊ ကၢ,ဆၢ,ကန်မွပ်;ပခ်လူလုးလမ်းမိုင်း၊
ဆမ်.ဂတ်.ဖေ၊လတ်းပွင် ငလး၊ လွင်းလူင်.လိခ်,ဖေ၊ပးလောင်း လိုဝ်းဆံးယဝ်။ ပၢ; ဖေ၊ထီးသီ, ကန်ပီခ်
ဂါခ်သိုဝ်,သါခ်နှင်းပိုင် ငလး၊ နွှပ်ပိုင်ဆံ. တေမီးလွင်းသိုဝ်,သါခ်ပိုင်ဖေခ်း နှင်းစား လူင်ပွင်လိုင်; ငလး၊
ရှုင်းဂါခ်ဂူးကန်ကန်ခပ် ကန်ရိုတ်းလွမ်း လမ်းမိုင်းလုံ၊ ပိုင်လးပးဂါခ်ပမ်းပိုင်လုံ၊ တူင်,ဂါခ်ပိပ်ရှုပ်ခ
ရေလီပိုင်တံလုံသေယဝ်။ ထိင်းဖေ၊ဆိုင်ဂေး၊ တေမီးထိင်း ဂါခ်သိုဝ်,သါခ်နှင်းပိုင် (info-
rmal relations) ကန်ယခ်နှိုင် လွင်းကုပ်,ကူဝ်းတါခ်းလတ်းဂန်လုံ၊ လးဂါခ်ရိုတ်းရှိုး ကန်ကမ်,တိမ်းတိုင်,ဝံ.လုံ ငလး၊
လွင်းပံ,ပွင်,လုံဂန်လုံ ကန်လမ်,လွင်းမိုခ်ဂန်တင်း ဂါခ်သိုဝ်,သါခ်နှင်းခွပ်,ဆမ်.ယူ,ယဝ်. (Tariq,2020)။

လိုင်ဆံး နှိုတ်တေရဆပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဖိုင်,ဆံ. မီးပးခိုင်းပိုင် ကန်ဂွမ်းရှိုင်းပခ် ဆင်,ရိုပ်တေကမ်,ပီခ်မီး
လွင်းယွမ်းဖေတ်,ကွပ်, ကန်ပီခ်ခေးတုဂ်းယွမ်းဂါခ်မိုင်းသုင်သုတ်း တၢ,လူင်ပွင်လိုင်;လုမ်းလုမ်းခပ်ဆ
ဆံ.ဂွမ်,ဆံ Maja Sahadzic ဖူးခူခ်.ခ့. ဖေ၊နှိုတ်တေရ ဝးဝံ.ယူ,ယဝ်. (Sahadzic, 2023)။ ခိုင်းပိုင်လိုင်
ဆမ်းလမ်း ဘ) ငှပ်,ငိဂန်လံးခိုင်းယွမ်း (continous negotiations)၊ ဂ) ယင်းတိခ်ဂါခ်ငှပ်.ငိ မီးလံလံမိဝ်း
(different paces of negotiations) ငလး၊ ဂ) ကမ်,မီးဝံ. ခေးမမ်းတတ်းပိုင်တံ (non-permanence)
လိုင်ဆံးယဝ်။ ပွင်,ဝးငတေ။ တီးနှိုတ်တေရဆပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဖိုင်,ဆံ. ဂမ်းဂံ,လူလုး ပိုင်ဖှိုင်ခွင် လုမ်းလောင်း
ငလး၊ ခ) ဂ်.ဂါခ်သေ မိုင်းယွမ်း,ယါခ်းယုဂ်.ခိုင်,တေ,ဂန်ဆမ်. လောင်းမီးလံး တါင်းလိုင်; (options) ငလး၊
လွင်းပိ ဆမ်,လိဂ်း (variations) ဆမ်လိုင်တိုင်းသေ၊ သမ်.ယခ်နှိုင် လွင်းငှပ်.ငိလံးခိုင်းဂူးယါမ်း ငလး၊
လွင်းငှပ်.ငိလံးသိုပ်,သွမ်.ခိုင်းယွမ်းဆမ်.ယဝ်။ မိုင်းငှပ်.ငိဆံဂေး၊ ကမ်,ဂွလုးဝး တိမ်းတတ်းပုတ်းခတ်,
ယဝ်.ယၢ,ပွဂ်းလိပ်သေ ရိုတ်းလံး လံလံခပ်. (stages)၊ လံလံယါင်း paces) ယူ,ယဝ်။
ဂမ်းသုတ်းထံ.မးဆံလွင်းငှပ်.ငိ လိုင်.ဆမ်ဆံ. ကမ်,တပ်းပီခ် လွင်းမခ်းရှိုမ်းဝံ.တေ,လူင်;သေ
ကန်ရိုတ်းလွမ်း လွင်းပိခ်,ပိင်းလိဂ်းလံး (transitional) ငလး၊ လွင်းရိုတ်းသင်းကန်ယဝ်.ကန် (sequential)
ဂေး၊ လောင်းပိခ်လံးဆမ်.ယဝ်။ ဖေ၊ဆိုင်ဆံ တီးလိုင်လိုင်;မိုင်းနှိုတ်တေရ ကန်ဂိုတ်,ပီခ်မး
နှိုတ်တေရဆပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဖိုင်,ဆံ. ဆင်,ရိုပ်တေပီခ်လိုင်.ဆမ် မီးငဝ်းလံးလူင်;ဆး (pre-conditions)

မန်း ဝါးအံ့ယဝ်။ (Funk, 2010)။ နှိတ်တေရ ဆပ်ဝါးကမ်း၊ နီင်၊ အိ။ ဂိုတ်၊ ပီခ်မားရှင်းမန်းတင်းမန်း ကမ်းလှ်၊ နှိင်းငး၊ ဂန်ဂူန်း ငလး၊ ပါးမိုင်း လိမ်လှိုင်းအိ၊ ရှမ်းခွန်းလေးဂန်သေ နှိင်းလှိုင်းနှိတ်တေရလှ်၊ နှိင်းအိ။ နှိင်းငးယူအိတ်ကမ်း၊ မိုခ်ဂန် ခပ် ဂိုတ်၊ မီးလှိုင်းပိတ်၊ ပိုင်းရှိုင်းရှင်၊ နေ၊ ပါးမိုင်း ငလး၊ လှိုင်းရှမ်း၊ ငမ်းလှိုင်းအိ၊ ကမ်း၊ နီင်၊ ကမ်း၊ နီင်၊ ဂန်ယဝ်လင်၊ တေပီခ်မားလိ၊ ဝါးအံ့ယဝ်။ နှိင်းငးလိ၊ လှိုင်းအိ၊ လိတ်၊ ငလးလှိုင်းမူ၊ ကန်ဝါး၊ နေ၊ ပါးမိုင်းဂန်ဂူန်း (socio-political) ငလး၊ နေ၊ ပါးဂူန်း၊ နှိင်းယိခ်၊ ငး (cultural-ideological) အိသေ ခပ်ပုးလှိုင်းတင်း လှိုင်းပုးတုးအိယဝ်။

၁။ နှိင်းငး၊ ပါးမိုင်း ငလး၊ နှိင်းပိုင်ဂိုတ်၊ ရှိး (Political Cultures and Traditions)

ပီခ်နှိင်းယမ်း (ကမ်းအန်) ရှိတ်၊ ရှိးထုင်းတမ်းလှိုင်းအိသေ ရှိတ်၊ ရှိးဂိုတ်၊ ပီခ် နှိင်းငး ငလး၊ နှိင်းပိုင်ဂိုတ်၊ ရှိးလှိုင်း ယူယဝ်။ လှိုင်းတီးအန်သေ တမ်းယွန်းထိုင် လှိုင်းဝါး မူ၊ လှိုင်းပါးမိုင်းနှိင်းကန်အိ။ လှိုင်းလှိုင်း လှိုင်း တင်းဂူန်း၊ ပါးမိုင်း ငလး၊ ပါးပိုင်သေငလး၊ ပန်၊ ရှမ်း၊ ရှိတ်၊ သင်းလှိုင်းရှိုင်းအိယဝ်။ တူပ်ယင်၊ ငတ။ လှိုင်းလှိုင်းနှိတ်တေရဂမ်း၊ နှိင်းအိ။ မီးနှိင်းငး၊ ကန်ကမ်း၊ လှိုင်းကွင်းတီးသေ ပန်လှိုင်းရှမ်း၊ လှိုင်း တု၊ ရှမ်းဂိုင်းမိုင်းဂူ၊ ဂေ၊ လှိုင်းဂူ၊ ဂေ၊ အန်ယဝ်။ လှိုင်းအန်သေဂေ၊ နှိင်းပိတ်၊ လှိုင်းမိုင်းအိ။ လှိုင်း၊ သှိုင်း၊ ဝေ၊ ပုးပုး တု၊ ရှမ်းဂိုင်းလှိုင်းကမ်း၊ နီင်၊ ပိင်း နှိင်းငး၊ လှိုင်းထမ်း၊ ဂန်ဂူန်း ငလး၊ အုးတီးခပ် ကန်ဂိုင်း၊ ပီခ်မီး တု၊ ရှမ်းဂူ၊ ဂေ၊ အန်ယဝ်။

၂။ လှိုင်းတိတ်၊ လှိုင်းဂန်ဂူန်း (Social Cleavages)

လှိုင်းတိတ်၊ လှိုင်းဂန်ဂူန်းအိ၊ လှိုင်းပွင်၊ လှိုင်းဝါး၊ ပီခ်ကန်ဂမ်း၊ တင်းနှိင်းငး၊ လှိုင်းအင်၊ နေ၊ သု၊ ရှိုင်းယမ်း၊ ရှမ်းလတ်၊ ငလး၊ ရှိုင်းဂူ၊ လှိုင်း/ လှိုင်းခိုင်း လှိုင်းလှိုင်း၊ ပိတ်၊ ပိုင်းဂန်အန် အိယဝ်။

၃။ လှိုင်းတုမ်းယွန်းခွပ်၊ လိခ်အုးတီး (Territoriality)

လွင်းတုမ်းယွန်းခွပ်လိခ်အားတီး ကန်ဝါးအံ့ မာ်ထိုင် ပိုင်ဟောင်ကန်တုမ်းယွန်းအိုင် ဂါန်သိုင်,သါန်
အုံးငဂးအားတီး ပိဂ်,ပိုင်ဂန် ငလး ဂါန်မိုင်းခွင်အားတီးကန်အိုင်အခ်.သေ၊ ပိခ်ပါးရှပ်.ရှခ် ကန်ဂပ်းဂါ,
လွင်းမာ်တွင်းအားတီးယဝ်.။

၄။ ခေးမုခ်းဟေ၊မာ်းမီးဂန်ဂူခ်း (Socio-economic Factors)

ခေးအံ့ငတ. ခွ်းမာ်ထိုင် လွင်းမာ်းမီးကမ်,ဟိုင်,ပိင်းဂန် ငလး တါင်းဟိုင်ခွ်း (ကမ်,အခ်) တါင်းမုခ်းမွင်း
ကန်လုဂ်.တီး လွင်းကမ်,ဟိုင်,ပိင်းဂန်အခ်းသေကွဂ်,မး အုံးငဂးအားတီးခွင်
ထိုင်မိုင်းဟိုင်တံးရမိုင်းအိုင်အခ်.ယဝ်.။

၅။ ပိုင်ဟောင်ရှပ်အပ်.ဂူခ်း (Demographic Patterns)

ခေးအံ့လမ်း ပိုင်လူငတ. ခွ်းမာ်ထိုင်ဝါး မုဂ်.ဟိုင်ဂူခ်းအံ့. မီးတီးကွင်းလုံ ဂးရှပ်အခ်.သေ၊ ပိုင်ဟောင်ရှပ်
အပ်.ဂူခ်းအံ့. ပိခ်,ပိ,တုမ်းယွန်းဂန်ဝိ.တင်း လိုင်မာ်းမီး ခွင်တင်းထိုင်မိုင်း
လိမ်ယူအိတ်.လုဂ်းလုမ်းခပ်ယဝ်.။ အုံးအခ် ခပ်းပးခေးမုခ်းတင်းအမ် ထိုင်.အင်, တါင်.ဂိုတ်,လိင်. (fertility
rate)၊ ပိုင်ဟောင်ခါ.ယါ. အားတီး (immigration patterns) ငလး ယူင်.ပင်ဂါတ်,ရှိုင်းဂါခ် (labour market
structure) လိမ်ထိုင်အံ့ယဝ်.။ ခေးမုခ်းထိုင်အခ်းအံ့. ဂွင်.ဂါ,ဂန်တင်း အားဂါခ်လွင်းတိခ်းတိုင်အခ်.
တင်းအမ်သေ၊ ပိုင်ဟောင်ရှပ်အပ်.ဂူခ်းအံ့. လါင်းရှိုတ်းရှို;ပိခ်လံး လွင်းတိခ်းတိုင်ကမ်,ဟိုင်,ပိင်းဂန်
တျ.ဂူခ်းဂိုင်းမိုင်း အုံးထိုင်မိုင်းဟိုင်တံးရအခ်.ဂွခ်, အံ့ယဝ်.။

၃။ ငဂးငျ, လွင်းလံးလုံ.တိုင်း ဟိုင်တံးရအပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဟိုင်,

ပိုင်တိုင်.တိဂ်း ငလး လွင်းပိခ်ဂါခ်လွင်းမိုင်း

ပေးကပ်ဟိုင်;တိဂ်းပါးမိုင်းဝါးအံ့ ဟိုင်တံးရအပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဟိုင်, (asymmetric federalism) အံ့.
မီးဝိ.ထိုင်,အားသွင်ဟေ, ကန်ပိခ် ဟေ,ပိုင်တိုင်.တိဂ်း (normative) ငလး ဟေ,တူင်ထူပ်းတျရှခ် (empirical)
အံ့ယဝ်.။ လွမ်းအင်, ဟေ,ပိုင်တိုင်.တိဂ်းသေ အင်,ရှပ် တေပိုင်ထွင်,ပခ်လံး လုဂ်းခခ် (values)၊

လွင်းယုမ်းယမ် (beliefs) ငလး ဖွဲ့ဆန်းပာင်း (interests) လှိုင်းဆိုးဆန်း ဖန်တီးတရားရအပ်.ဝါးကမ်း,ဗီင်,အံ. ဂံ. လေး,ကပ်လှို.တိုင်း တီးတူင်,ဝှိုင်းဂူန်း ကန်လေးလွတ်,ပိတ်,ပိင်းဂန်ဆန်း.ယူ,ယပ်. (Funk, 2010)။

တမ်းဆင်, Gagnon ငလး; Gibbs (2009) ပါးဆေလိုင် လွင်းလှိုင်း,လှို.တိုင်း ဖန်တီးတရားရအပ်.ဝါးကမ်း,ဗီင်,အံ. ဖေ,လင်မန်း မီးဝံ.ပိုင်လမ်း,လွင်း; ၃ ယာင်, ဝါးအံယပ်.။ ဆန်းလမ်း

- (၁) ပိုင်ငါးမိုက်တူင်,ဝှိုင်း (communitarian principle) တါ,ဂွန်းဂုမ်း တူင်,ဝှိုင်းပါးမိုင်း ကန်ပိတ်,ပိုင်,ဂိုင်းဂျာင်,ဂန် တီးဆိုးမိုင်း၊
- (၂) ပိုင်ပိန်ဂါးလှိုင်းမိုင်း (functional principle) တါ,လတ်းပွင်ဆိုင် ဆါးတီးကန်ယု,လှိုင်းသေ တိတ်,ယိတ်; ဂန်ဆန်း. ရှိုးမီးဖွဲ့ဆန်းပာင်းလီငါမ်း ငလး;
- (၃) ပိုင်တီမူဝဲရေလီ (democratic principle) တါ,ဂုပ်.ပာ်,အိုင် လွင်းခပ်;ပါးဆိုးပါးမိုင်း၊ သုန်,လွတ်;လိပ်: ငလး; လှိုင်းဆပ်.ထာန်းဗီင်,ပိင်း ခွင်ဂူန်းဂိုင်းမိုင်း ငလး; လှမ်းလားခိုင်း လှိုင်းဆိုးမိုင်းဆန်း. တင်းသိင်း; အံယပ်. (Gagnon, 2009)။

"ပိုင်" ကန်ယန်ဆိုင် ခေးဂုပ်.ဂုန်ဖေ, "လမ်းလီင်" ဖွဲ့မန်းလှိုင်း.ဆန်းအံ.ဂွလ်းဂေး; ရှိတ်းရှိုးမိုင်းဆါး; လှိုင်း ဖန်တီးတရားရအပ်.ဝါးကမ်း,ဗီင်,ယူ, ဝါးအံယပ်.။ ထိင်းဖေ,အိုင်;သမ်. ယူ,လီင်,ပိန်ဂါးလှိုင်းမိုင်းသေ ဖန်တီးတရားရအပ်.ဝါးကမ်း,ဗီင်,အံ. ဂံ.လေး,ကပ်လှို. တါ,ဂေး;လိတ်;ပန်ဂျ တီးဂါးဂေး,သင်းလွင်းဆိမ်သပ်: ပါးမိုင်းဖန်တီးတရားရအန်း.ယူ,ယပ်. (Funk,2010)။

Alain-G. Gagnon (2001) သိုပ်,ဝါးထိင်းငတ. ဖန်တီးတရားရအပ်.ဝါးကမ်း,ဗီင်,အံ. တွန်းတီး; လွင်းဆိမ်သပ်: (stability) သေ ပေးခီးလှိုင်းဆိုင် လွင်းတိင်းထမ်း (Justice) ဆန်း. ဆမ်လှိုင်းအံ ယန်ပိုခ်.လီးထိင်း; ခေးမုန်း ၃ ခေးဂွန်, အံယပ်. (Gagnon, 2001)။ ခေးထီးဆိုင်; ပေးကပ် ဝါး,တတူင်,ဝှိုင်းပိန်ယု,(communitarianism) ဝါးလှိုင်း ဂူန်းဂေး.အိုင်;၊ ဂူန်းဂိုင်းမိုင်းဂေး.အိုင်;အံ. ဂိပ်,ဂပ်:ပါးဂုပ်.ဂုန် ကန်ဝါး; လွင်းလီ/ လွင်းငါမ်း (good) မါးပေးအံ တွန်းတီးလွင်းယန်ဆိုင် သုန်,လိပ်သေ ယန်ဆိုင်တူင်,ဝှိုင်းဆန်း.

ဆမ်လိုင်ယပ်.လင်, လာင်းပိတ်,ပိုင်; ဝါးအံ။ ယွန်းဆန် လိုင်;မိုင်းအံ. မီးပုန်း;ဖွန်း တျာ်,ဂိတ်,ခေပန် တိုင်,ဝိုင်းလိုင်;ဝါးမားဆန်း;သေ၊ တီးလိုင်;လိုင်;မိုင်း ကန်မီး ခိုင်းဂုန်း၊ ဖိုင်းငင်းဆမ်လါ်ဆန်. ရှုံးဝါး လှိုင်,လံးမီး"လွင်း ခွန်းတုမ်ဆပ်.ဝါးဂမ်း,ဇိုင်," အံ လိုင်;လိုင်;လီဆျာ်,ယပ်. ဝါးအံ။

ခေးထီးသွင် ကိုင်ဆိုင်ဂါန်ယန်ပိုင်.တီး လွင်းဇိုင်,ပိုင် (equality) ဆုံးငေးဂုန်းဂိုင်းမိုင်း ခွင်ဝါး,တသီဆ်း ဂါင်ငဝ်;တိုဆ်း (classical liberalism) ဆန်. ဝါးအံယပ်.။ သင်လှိုင်.ဝါး ဂမ်း,ယန်ပိုင်.ဆိုင်ဆျာ်,လိန်ငလး ပိန်လိုင်;မိုင်းဖိုတ်တေရ.ကန်ယန်ဆိုင်ခိုင်းဂုန်း/ ဖိုင်းငင်းသေ ခွတ်,ဖွတ်;ဝံ.အံ လှိုင်ပွင်လိုင်;လေးမိုင်း အံ. လွမ်းဆင်,တါင်းလှိုင်, ခွင်ဂုန်းဂိုင်းမိုင်းခပ် ဆုံးငေးမိုင်းမီးဆန်. ပိုင်ပါးလှိုင်.တိုင်းရှင်းခေးလံး ပန်းပိုင် ကန်ပိတ်,ပိုင်;ယူ,ယပ်.။ ပါးရှပ်.ရှန်ကန်ဆ်းအံ. တွန်းတီး လိုင်;ခပ်;ရှပ်ပန်းလိပ် (identical treatment)သေ တေလံးဝါး ပိန်လွင်း;ဖေး,သါင်းလွမ်း ဖွန်းဂါန်ဇိုင်,ပိုင် (equality of outcome) တီးငေးဂါင်တိုင်,ဝိုင်း ကန်ပိတ်,ပိုင်;ဂန် ဆုံးလိုင်;မိုင်းဖိုတ်တေရဆန်. အံယပ်.။

ခေးထီးသါမ် ဂမ်းဂါ်,တင်းလွင်းဂေး,သါင်း ပိုင်ပါးတီမူဝ်ခရေလီ (democratic setting) ကန်ဂျိုင်;ဂှိုင်တိုင်းလှိုင်ဆန်.ယပ်.။ တျာ်,တေပိန်လံးလှိုင်.ဆန်အံ လှိုင်,မီးလွင်းပိန်,ပိ,ကုပ်,ဂုမ်ငုပ်.ငိလွမ်း ဆုံးငေးဂုန်းမိုင်းတင်းခိုင်,သေ၊ ရှုံးပိန်လံး "တီမူဝ်ခရေလီ ကန်လာင်းပိန်,ပိ,ထတ်းသါင်ဂန်"(deliberative democracy) ဆံဂေး တေလံးဝံ.ခိုက်. ရှိတ်းပိန်တိုင်,ဝိုင်းဖိုင်းငင်း ကန်ခွန်းတုမ်ဝံ. တိတ်;ဆိတ်;လီငါမ်းယူ,အံယပ်.။ ရွပ်;အံ ဖိုတ်တေရဆပ်.ဝါးဂမ်း,ဇိုင်,အံ. ပိန်ကန်တပ်.ယန်ပန် ငဝ်;လါးကန်သါင်,တေး,ယါင်,ဆိုင်; တျာ်,ပုဂ်းတင်းလံး ပိုင်ပါးဖိုတ်တေရတီမူဝ်ခရေလီ (Democratic Federal Setting) ကန်လေးလွတ်,ပိတ်,ပိုင်;ဂန်ဆန်. ရှုံးဂုမ်,ထုန်းတိမ်တန်းယပ်. ဝါးအံ။

လှိုင်အံ; ယွန်း.ပိုင်;လှိုင်.တိုင်း ဖိုတ်တေရဆပ်.ဝါးဂမ်း,ဇိုင်,အံ;သေ လာင်းမီးလံး; ဖွန်းလီ ကိတ်, ဖွန်း လျာ်. ဂိုင်းရှမ်းလွမ်းဂန်ယူ, အံယပ်.။ ဆုံးဆင်,ဆန် ဖွန်းလီကန်ဆိုင်;ငတေ. ဖိုတ်တေရဆပ်.ဝါးဂမ်း, ဇိုင်,အံ. သွတ်,တိတ်;လွမ်းခါးယါမ်းသေ လိတ်,တမ်းပန်လံး; သုန်း,ဖွင်းငမ်းရှင်းလံးခေး (autonomy) တျာ်,

ကန်ရှိုက်ရှုံးလွင်းခွန်းတုမ် နှိတ်တရရှိုင်းဂိုဏ်း (federal cohesion) အံ့လမ်း
ကမ်လှိုင်းပိုင်ပိုင်ခိုင်းတွန်းလှိုင်းလတ်၊ ကန်ရှိုက် ရှပ်ဝီ (shared national identity) အံ့လမ်း၊
ပီခိုင်းလှိုင်းရှိုင်းယွမ်းရှပ်အိုဝ် သုခ်၊ နှိုင်းခမ်းရှိုင်းခေ ကန်မီးလှိုင်းရှိုင်းထာခ်၊ နှိုင်းခမ်း (multi-level self-
government) လမ်း လှိုင်းရှပ်ပီခိုင်းရှိုင်းရှိုင်းနှိုင်းနှိတ်တရ (federal citizenship) အံ့လမ်း အီယပ် (Baubock,
2001)။ ပါးရှပ်ရှိုက်ကန်အံ့လမ်း လှိုင်းရှိုင်းရှိုင်း နှိုင်းမီလှိုင်းလတ်၊ ရှိုင်းမိမ်းမိမ်းအံ့လမ်း
ခမ်းခိုင်းရှိုင်းရှိုင်းခမ်းလမ်းယွမ်းယွမ်း။ ရှိုင်းခမ်း ရှပ်ခမ်း၊ လှိုင်းလှိုင်းမိမ်းက၊ နှိုင်း (allocation of powers) လမ်း
လှိုင်းတမ်းတမ်း နှိုင်းတရ (federal representation) အံ့လမ်း တေလမ်းမီး လှိုင်း လှိုင်းတိုင်းပိုခမ်းလမ်း
လမ်းအပ်ဝါးခမ်းခမ်းခမ်း ခမ်းနှိုင်းယွမ်း အီယပ် (Baubock, 2001)။

မမ်းသိုပ်၊ လတ်ခမ်း၊ တီးလှိုင်းလှိုင်းရှိုင်းတီးမူဝ်ခေလှိုင်း ကန်မီးခိုင်းရှိုင်းခမ်းလမ်းအံ့လမ်း လှိုင်းသမ်းခမ်းတေ၊
နှိုင်းတရအပ်ဝါးခမ်းခမ်းခမ်း ပိုင်လှိုင်းခမ်း ယခ်ခိုင်းလမ်းခမ်း ၃ ပိုင် ကန်ခမ်း
လှိုင်းခွန်းတုမ်နှိုင်းခမ်း (cohesion)၊ လှိုင်းဝီထာခ်၊ နှိုင်း (equality) လမ်း လှိုင်းပိုင်သိုင်း (transparency)
အံ့လမ်း ပီခိုင်းမီး အီယပ် (Baubock, 2001)။

ကပ်ပိုင်ထီးခိုင်း "လှိုင်းခွန်းတုမ်နှိုင်းခမ်း" ဝါးလှိုင်း နှိုင်းတရအပ်ဝါးခမ်းခမ်းခမ်း တီးလှိုင်းရှိုင်းက
ခမ်းခိုင်းရှိုင်းခမ်းလမ်းအံ့လမ်း လှိုင်းရှိုင်းရှိုင်းယွမ်းယွမ်းလမ်းလမ်း ကန်ပီရှိုင်းခမ်းခမ်း လှိုင်း ၅၊ လှိုင်း
ခမ်း ကိမ်းသိုင်း (acid) လှိုင်းသိုင်း ရှိုင်းခမ်း ယခ်" (glue) အံ့လမ်း။ လှိုင်းခမ်း တေ၊ နှိုင်းခမ်း
နှိုင်းခမ်း ရှိုင်းပိုင်ခမ်းခမ်းက၊ နှိုင်းခမ်းလမ်းနှိုင်းခမ်းခမ်း လှိုင်းအပ်ဝါးခမ်းခမ်းခမ်း လှိုင်းခမ်း
သေ လှိုင်းထိုင်းရှိုင်းတီး လှိုင်းခမ်းခမ်း (secession) လမ်း၊ လှိုင်းတုမ်တိုင်းလမ်း လှိုင်းခွန်းတုမ်ရှိုင်းခမ်း ခမ်း
အီယပ်။

ရှိုင်းခမ်းတမ်းပိုင်ထီးသိုင်း "လှိုင်းဝီထာခ်၊ နှိုင်း" သေ နှိုင်းတရအပ်ဝါးခမ်းခမ်းခမ်း
တိုင်းတီးခမ်းခမ်းလှိုင်းခမ်းခမ်း လှိုင်းခမ်းခမ်းခမ်း၊ လှိုင်းရှိုင်းရှိုင်းပီခိုင်း လှိုင်းခမ်းခမ်းခမ်း

ဆုံးဖြတ်တရယူဆိတ်ဆင်,ဂခ် ယွခ်.ကျ,ဆ,သုခ်,ပွင် ကမ်,ဇီင်,ဇီခ်;ဆခ်.ယူ,ယဝ်။ ဂွပ်;ဆိ
ဆုံးငဂးဂူးဂိုဂ်းမိုင်း ခွင်ယူဆိတ်.လုဂ်;လုမ်းဇုမ်မခ်း ကခ်မီးတုးလူင်ပွင်လိုင်းသုခ်ဂါင်/ ဇုတ်တရဆိ.
လင်းရှိုတ်းဂူးပီခ် လွင်းတိခ်းတင်ကမ်,ဇီင်,ပိုင်းသေ၊ လင်းမီးမးလွင်းတု.ခိုင်,တေ,၊
လွင်းပီခ်ဂူးဂိုဂ်းမိုင်းဇုတ်တရဆင်,ဂခ် (equal federal citizenship) ဆခ်.ယူ,ယဝ်။

ဂိဝ်,ဂပ်းပိုင်ထီးသမ် "လွင်းပွင်,သု" သေ တီးဇုတ်တရယူဆိတ်.ခပ်ဆိ. သင်ဝုးလု.တိုဝ်း ဇုတ်တရ
ဆပ်.ဝါဂ်;ကမ်,ဇီင်,ဆိ လိုင်းသိုဝ်,သခ် ဆုံးငဂးလူင်ပွင်လိုင်းသုခ်ဂါင် ငလ; ယူဆိတ်.လုဂ်;လုမ်းခပ်
ကခ်ရှင်.ဝုး လိုင်းသိုဝ်,သခ်တင်းသိုဝ်; (vertical relations) ဆခ်. တေမီးပိုင်တိတ်; (formula)
ကခ်လိဝ်ကမ်,လု;၊ ကိုင်ဆိုင် ရှင်ဆပ်.ယူဆိတ်.လုဂ်;လုမ်းခပ်သေ လင်းတေမီးမးပိုင်တိတ်;တင်းဆမ်ယဝ်။
လိုင်ဆခ်. သင်ဝုး တီးလူင်ပွင်လိုင်းငေ;မိုင်းဂမ်;ဇုင်းဆခ်. ပခ်ဝိ.သုခ်,တိခ်းတင်ခိုဂ်.တွခ်းခေ,ခေ
(special representation) ငလ; သုခ်,လု.ကျ,ဆ,ဝိတူဝ် (veto power) ဆိလိုင် လင်းယုင်းယင်း
မးတေ,ထိုင် တုမ်.တိုဝ်.တီမုတ်ခရေလီဂွခ်,ယဝ်။ ပိုင်းတု, လိုင်းရှင်ဆုးလူင်ပွင်လိုင်း ငလ;
ဇုးပီးမိုင်းခပ်ဆခ်. ယုဂ်.မုခ်း ပခ်လီ; ဆမ်.ဂတ်.သုတ်.ဂုးခိုင်းယမ်းတေ,ဂခ်ဂေ,ယု,
ပိုင်းတု,ဂူးမိုင်းဇုင်းဂု,ငတ. ရှုးပေးပွင်,လု လွမ်းလီ;ဆိုင် ပီးမိုင်း ငလ; လွင်းပိုင်ဇုင်းငမ်းဆခ်.
လင်းတိုင်းယပ်,မးယဝ်။ လုဂ်.ဆခ်;သေ လင်းရှိုတ်းဂူး လွင်းယုင်းယင်းဂမ်;ဇုင်း တိုင်းဆမ်မးသေ၊
မိုင်းတမ်းဝါင်းခေ;တိပ်းတတ်း ကခ်လမ်,လွင်းတု,လိုင်းမိုင်းငလ;သင်၊ မိုင်းဇေ,သင်းလွမ်း
ပဂ်းပိုင်ကခ်ဇီင်,ဇီခ်; တု,ပတ်းပိုခ်.လိုင်းမိုင်းဆခ်.ငလ;သင် ပိုင်းတု,ဂူးဂိုဂ်းမိုင်းခပ်
တေခပ်;ရှုမ်းကုပ်,ဂုမ်လွမ်းဂခ်လီ; တူင်.တူင်.တိုခ်,တိုခ်,ဆိ. တေလင်းတုမ်.တိုဝ်.သု, သုခ်,ရှုခ်လွမ်း
ခေ;မုခ်းခပ်,ငါင်းဂွလုးကမ်,ဂုး၊ လင်းဇီဝ်ထိုင်ပုး ငဝ်းလမ်းကခ်ကမ်,ပေးမီး လွင်းပွင်,သုဆခ်.ဂွခ်,
ဝုးဆိယဝ်။

ဂုလုးဂုး လမ်းဆမ်းတင်း ၃ ပိုင်ဆိ. မီးဝိ. ရှုးရှုဂ်; ငလ; လွင်းကမ်,လိင်းလိင်းယူ,ဆိ Rainer Baubock
သိုပ်,လတ်;ယူ,ယဝ်။ တီးခေ;ထီးဆိုင်; ကခ်ဝုး ဇုတ်တရဆပ်.ဝါဂ်;ကမ်,ဇီင်,ဆိ. ရှိုတ်းဂူးလွင်းခွခ်;တုမ်

၁) လွင်းလှိုင်းလုံးလွတ်လိင်း (freedom of choice)၊

၂) လွင်းကမ်းပန်တိုင်းသင်း ဂုဏ်းလှမ်းကော၊ (minority disadvantage) ငလး

၃) လွင်းလေးလွတ်ပိတ်ပိုင်ဂန် လှိုင်းဆုံး (deep diversity) ဆန်. ဖေးသင်းဂျာဆီ Rainer Baubock သမ်.

ပိန်တပ်.ဆေခိုဆန်းယပ်. (Baubock, 2001)။

ခေးထီးဆိုင် လွင်းလှိုင်းလုံးလွတ်လိင်း ကန်ဝါးဆီ. လှ်တီး ဝါးတပ်.ဆန်းဆိုင်လွင်းလွတ်လိင်း (libertarianism) ဆန်.မားယပ်.။ ကပ်ပါးရှန်ဆန်းဝါးလိုင် ဂုဏ်းဂုဏ်းလှမ်းကော. လှ်တီးဆန်းဆီ. မီးသုန်, လှိုင်းလုံးလွတ်လိင်းသေ၊ တိုင်, ဝိုင်, ပါးမိုင်, ကန်ဆိုင်, ဆီဂေး, ပိန်မီးမားလှမ်းဆင်, ခေးလှ်လှ်တပ်တိုင် ခွင်တုန်တိုင် ဖန်မန်း၊ မှု, လှမ်းဖန်မန်းဆန်.ယပ်.။ ဝှပ်ပိုင်, ခွန်းတုန်ဂန်မား လှမ်းဆင်, ခေးလှ်လှ်ဖန်မန်းငလး လွင်းဖတ်, ကွန်, (secession) ဆီဂေး, ယူ, တီးလှမ်းဖန်မန်း ရှိပ် ဂုဏ်းဂုဏ်းတိုင်, မှု, တိုင်, လှမ်းသေဂေးယပ်. ဝိုင်, လီမီးသုန်, ခိုင်သင်းယူ, ဝါးဆီယပ်.။ သင်လိုင်. ဝါး ယူ, တီးမှု, လှမ်းကန်ဆန်းဆီ. ကမ်, ခွ်, ခိုင်ဖတ်, ကွန်, ငလး ခွ်, ယုန်. သင်ကါ, ဆါ, ပါးမိုင်, မန်း ဆုံးတိုင်, ဝိုင်, ပါးမိုင်, ကန်မီးဝိ. လီမိုင်, ဆီဂေး, ဝိုင်, ပန်တိုင်. တိုင်, ယူ, ဆီယပ်.။ ဝှပ်, ဆန် ခေး, ကန်ဝါး ယူဆိတ်. ပါးမိုင်, ဂုဏ်းကန် ဝိုင်, လီမီး ကါ, ဆါ, ပါးမိုင်, ဖိုင်, ပိုင်, ဂန်ဆီ. ကမ်, ပေးရှမ်း. တုန်ထုန်,၊ သင်လိုင်. ဝါး ယူ, တီးဂုဏ်းဂုဏ်းမိုင် ဆုံးယူဆိတ်. လှ်လှမ်းသေကန်ကန် ယိုင်, ယွန်းကါ, ဆါ, သုန်, ပွင်ပါးမိုင် တိုင်, လှိုင် သေယူဆိတ်. တိုင်, ကန်မားဆီ တေထိုင်ပါးလှ်လှ်ခေး, ကိုင်, ကန်ဝါး ရှိတ်, ရှ်, တုန်. တိုင်. "လွင်းဆပ်. ဝါး, ဖိုင်, ဖိုင်, ဆန်. ဂေး, ကမ်, ပိန်ဂါန်တိုင်, ထမ်းလှ်, ဆီယပ်.။

ခေးထီးသွင် ပါးရှပ်. ရှန်ကန်ဝါး လွင်းကမ်းပန်တိုင်းသင်းလှမ်းဂုဏ်းကော, ဆီဂေး, ပိန်ရှိုင်းဂီး ကန်ရှိတ်, ရှ်, ပိန်မီးမား ဖိုင်တံတေရဆပ်. ဝါး, ကမ်, ဖိုင်, ဆန်. ကန်ဆိုင်, ဆင်, ဂပ်, ဆီယပ်.။ ကပ်ပိုင်, ဖိုင်, ဝါး, ဝါး, ပိုင်, လှ်လှ် (liberal egalitarianism) ဆီ. ပိန်ကန်ဝိ. ဆန်းဂမ်. ယန်ဆိုင် လှိုင်, မီးသုန်, လှ်, ခုလှ်. ရှန် တိုင်. တိုင်, ငလး ဝိုင်, တိုင်, ဖိုင်, ပိုင်, ဂန်. လှိုင်, ရှိတ်, ရှ်, လှိုင်ပွင်လိုင်, တီးမှုဝဲ

ရေလီခပ် သိုဝ်,သါခ်တေၤဂူၤခင်းဂိုၤးမိုၤးဂူၤဂေၤ။ လူၤလုၤလွၤးအပ်.ယမ် ငလး
လွၤးဝံ.အဂ်းမိုၤခ်ဂခ်အခ်.ယဝ်.။ ဖေၤ,ခိုၤးအခ်.

John Rawls သမ်.ဝါး သင်လိဝ်.လိၤ,ငဖေ သုခ်,လိးပိုခ်.ထါခ် (primary goods)
ကမ်,ဗီၤ,ကမ်,ပိၤးလူၤယူ,ငတေ. လွၤးလိၤ,ငဖေအ်. မိုၤးလုၤဂိုၤးဂူၤးပိၤခ်ဖွခ်းလီတီ; မူ,လုၤးဂိုၤးကေ,သုတ်း
(worst-off groups) အခ်.လင်, တေအေလိး လွၤးတိၤးထမ်း (justified) အ်ယဝ်.။ ဂွပ်းအ်
အ်းသုခ်,လိးပိုခ်.ထါခ် ကခ်ဝါးမးအခ်; တေလိးခိးလုၤသု,ပး သုခ်,လိးပိုခ်.ထါခ်ဖေၤ,ပးမိုၤး ငလး
ဖေၤ,ခိုၤးငင; ခွင်လုၤးဂူၤးကေ,က အ်ဂိုၤးကေ,သုတ်း (ကမ်,အခ်) ကခ်ဂိုၤးကေ,လိဝ်အခ်.အ်ယဝ်.။
သင်လိဝ်.ဝါး ကပ်ဂုၤးလါတ်းလါတ်းခိုၤ ဝ်း မဂ်းတတ်းပိခ် ဂုၤးလုၤ.လုၤးမိုၤးအ် လါတ်းပိခ်မး
လွၤးသုမ်,ငုမ်းဂုမ်းဂမ်အိုဝ် ဂုၤးလါတ်းခွင်ဂူၤးလုၤးကေ,တါၤ,လုၤးသေ၊ ဂုၤးလါတ်းလုၤးဂူၤးအမ်
အ်းအးတီးဖွင်းငမ်းရှင်းခေၤကခ်အိုၤးအ်ဂေၤ; လါတ်းသုမ်,ငုမ်းဂုမ်းဂမ်အိုဝ် ဂုၤးလါတ်းလုၤးဂူၤး
ကေ,ကခ်အိုၤး အ်းအးတီးအခ်းယူ,ယဝ်.။ ဂွပ်းအ် တီးထါ အ်းဖွင်းငမ်းဂူၤးကခ်ကခ်အ်.
တေလိးဝံ.အဂ်းမွပ်းပခ် သုခ်,လိး ကိၤ, သုခ်,ထိၤးသိမ်း ဖွင်းငင; ငလး ဖေၤ,ခိုၤးပိုင်ခိုၤ.တွခ်း
ခွင်လုၤးဂူၤးကေ,ခပ်ယူ, အ်ယဝ်.။

လိုခ်းသုတ်းငတေ. တီးလိဝ်းလိၤးမိုၤးတီမူဝ်ခရေလီ ကခ်မီးခိုၤးဂူၤးပိၤ,ပိုင်ဂခ်အမ်လါအ်. တၢ,တေ
လုၤ.တိုဝ်း ဖ်တတ်းခရေအပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗီၤ,အခ်. လူၤ,လိးမီးဝံ. "လွၤးပိၤ,ပိုင်;လေးလွတ်,လိၤ.အ်း" အ်ယဝ်.။
ပေးကပ် ဝါ,တတူၤ,ပိုင်ပိခ်ယု, (communitarianism) ဝါးအ် ခိုၤးပိုင်ခိုၤ.တွခ်းခွင်ဂူၤးယေးဂေၤ.လုၤအ်. ဂံ.
လေ,ကပ် ဖုၤငင်ငဝ်းတူၤ,ပိုင်အခ်. သါၤ,ရှါးပခ်ငလး ယူ,တီးတူၤဂပ်, ကမ်,လါတ်းမီးသုခ်,လိၤ;သေ၊
လွၤးပိခ်ပီးခွင်.ဂခ်လုၤလုၤ; ဂိုတ်,လိၤ.မး၊ ဖေၤ,သုၤ,ဂိုၤးယမ်၊ ခိုၤးဂူၤး ငလး ဂုၤးလါတ်းလိဝ်.ခိုၤး လိဝ်း
အ်းအ်. ပိခ်ခိုၤးပိုင်တူၤ,ပိုင် ကခ်ခိုၤ.ခါးလမ်,လွၤးသုတ်း အ်ယဝ်.။ ဂွပ်းအ် လင်,တဂ်းတၢ.ဗီၤ,တေၤ, ပး
ရှပ်.ရှခ်လိပ်ပေရ ကခ်ဝါး လုၤးလါတ်းယူၤ.ယုးလိၤးမိုၤးအ်. ကမ်,တါးခိုင်ပွင်ယုၤ.မုခ်း ခိုၤးပိုင်ခိုၤ.တွ ခ်း
ခွင်ခိုင်ငင;ယါၤ,လုၤ ဂိုင်,လုၤးယူ,ခိုင်;ဂါၤဂွၤးအခ်.သေ၊ လင်,တဝ်.အေလွၤးဝါး ဂူၤးဂိုၤးမိုၤးယေး
ဂေၤ.အ်. ယိုခ်ယခ်ပိခ်ဂူၤးဂေၤ.ခိုင်;သေ သိုဝ်,သါခ်ဗီၤ,ပိၤးဂခ်ဂွၤး ကမ်,ဂုမ်,ထုခ်း၊ လူၤ,လိးဝံ.

ဆွယ်သွင်းခွင့်တရပ်။ ဆုံးအားတီးဖော်ရှင်၊ဝန်းကွက်၊ဂေး မီးယပ်။ (Bhattacharyya, 2023)။
ဆပ်ပိုင်နိုင်ငံ၊လိုင် လိုင်းယူသင်းဆုံးအားတီး ဖော်ရှင်၊ဝန်းကွက်၊ လိုင်ဆင်၊ အားဂလိန်း၊ မဆိပူရ၊ မီလှိုင်ရမ်
လိုင်းဆီး ဆီ ပီဆင်လောင်းခိုင်းခိုင်းလွှမ်းအမ်သေ ကပ်လိမ်နှိုင်းငေး ရှိတ်းရှုံးတောင်းယမ်း၊
ပိတ်၊ပိုင်းရှိုင်းရှင်၊ဂန်တင်း အားတီးတိုင်၊ကန်ခပ် ဆုံးခိုင်းကိန်တိယအဆ်ယူယပ်။
ဆုံးအားတီးကန်ဝားမားဆီးဂေး ရှိုတ်၊ပီဆင်လွင်းမိတ်၊ရှင်၊တိုင်ဆိုင်ယူ၊ ရှာဆ်၊တေး၊ဝန်းမိုင်းလိပ်သေ
တိုက်ပီဆင်ဝံ။ အားတီးရှုန်းမုန်းတိုက်၊လိန်းသုတ်းယူ၊ ဆင်ယပ်။ (Das, 2013)။ လိုင်းအားတီးလိုင်းဆီးဂေး
ပီဆင်လွင်းတေး၊ခိုင်၊လိုင် ကန်လီးထုပ်းလားမား လိမ်မိုင်းခိုင်းကိန်တိယ တိုက်၊လင်၊လီးလွတ်းလိပ်းဆင်ယပ်။
ရှပ်းဆီ တေး၊တေလှ်းတီးလိင်၊ရှင် ပန်းပိုင်လင်းမိုင်း ဂေးလိတ်းလီး လိုင်းလွင်းအားတီးလိုင်းဆင်ဆီးဆီ
ယူ၊တီးကိန်တိယ လီးခတ်းလုံပွင်သင်းမား လိမ်မိုင်းတိုက်၊လင်၊လီးလွတ်းလိပ်း ရှာဆ်၊
တေး၊ဝန်းမိုင်းလိပ်ယပ်။ (Das, 2013)။

ခိုင်းကိန်တိယ ခတ်းလုံရှင်၊ရှိုင်းပန်းပိုင်လင်းမိုင်း ငလး တေး၊ခွတ်း၊ဖွတ်းမိုင်းရှမ်းတုမ်မား
ရှပ်းတီးရှပ်းလင်းဆီ၊ ခပ်၊ခပ်၊ငတေ၊ တေလင်းမာ်တွင်းဂန်ဝား ငတေ၊တီးလင်၊ရှာလီးလွတ်းလိပ်း တေး၊ထိုင်
၁၉၅၆ ဆီး ဆီ ယူ။ ဆုံးလှ်းခပ်းဆင်၊ လီးလီးဆီဆင်၊ဆင်ပွင်သင်းမား လိုင်းမင်းတတ်းလေးမိုင်း ငလး
ခန်းတွန်းတိုင်၊ပိုင်သေ မိုင်းပီး ၁၉၅၀ လိုက်လက်ဆင်ဝါရီ ၂၀ ဝန်းဆင်၊ ခွတ်း၊ဖွတ်းလီးထိုင်
နှိုတ်းတေရယူဆိတ်း/လေးမိုင်း၂၇ ကန်ယူယပ်။ (Bhattacharyya, 2023)။ ဆုံးဂေးပီး ၁၉၅၃ တေး၊ ၁၉၅၆
ဆင်၊ ဂေးမတီယိုဆ်ယင်လေးမိုင်း (States Reconnization Committee, SRC) ခွင်ခိုင်းကိန်တိယဆီ၊
ပီဆင်ခန်းတွန်းလမ်းလွင်းမားတေယပ်။ မိုင်းယမ်းခွတ်း၊ဖွတ်းလေးမိုင်းဆီ လှ်းတီးဂေးမတီဆင်၊
ငတေ၊ကွန်ယိုဆ်းတိုင်၊ပန် ပိုင်းတေး၊လိုင်းလေးမိုင်း ကန်ယိုဆ်းယွန်းခွတ်း၊ဖွတ်းဝံ၊ခပ် တေလင်းလီး
ကျ၊အေး၊သုန်းပွင် ငလး လဆ် ထန်း (power and status) ဆင်၊ပိုင်းဆင်ယူယပ်။ (Bhattacharyya,
2023)။ သိုပ်၊သေ ခွတ်း၊ဖွတ်းပား

ခွင်သီတမ်းဝင်းသုန်း၊ဖွင်းငမ်းရှင်၊ခေး အားတီးသန်လွံ (Autonomous Tribal District Council) ဆင်၊
သေ၊ သုန်း၊ဖွင်းငမ်းရှင်၊ခေးခိုက်၊တွန်း (Special Autonomous) တေး၊အားတီး ရိတ်သုမိယာ ငလး ဂျမူး ဆီ

ဂေဟ၊ ပူဇော်ပုဂံ၊ ပန် ဆွဲပန်းပိုင်လက်မိုင်းကိတ်တိယ မတ်တု ၃၇၀ ဆန်ယပ်။ တု၊ ဆု၊ တီး၊ ငလ၊ လေးမိုင်း ကန်ဝု၊ မုးလှိုင်းဆန်ဆဲ၊ မွပ်ပန် သုန်၊ ပူဇော်ပန်းပိုင်ရှင်းခေ၊ ငလ၊ သုန်၊ လံ၊ သုန်၊ ပီန်ရှင်း ခေတောင်၊ ပိုင်ဂွန်ယပ်။¹ တု၊ ဆု၊ တီး၊ ပွတ်းလက်းဝန်းကွန်၊ ငတ၊ ပူဇော်ပုဂံ၊ တီး၊ မတ်တု ၃၇၁ ဆန်သေ သု၊ ပု၊ ပံ၊ တု၊ ရိတ်၊ ခေပန် ခိုင်၊ ပိုင်ခိုက်၊ တွန်းတုပ်ဂပ်၊ ခွင်လက်းခိုင်းမိုင်းသန်လွဲခပ်လုံ ငလ၊ တု၊ ရမ်၊ လွဲ၊ ပန် ဖန်၊ တု၊ ငိုင်းတွင်း၊ ငိုင်းဂွင်ဂင် တီးမိုင်းသန်လွဲခပ်လုံယု၊ ယပ်။ (Bhattacharyya, 2023)။ ဝါးလင်မုးဆဲ လေးမိုင်းလှိုင်းဆန်ဆဲ၊ မန်းတတ်ပီန် လှိုင်းလေးမိုင်းဆွဲခန်းတွန်းခိုက်တွန်း (Special Category States, 2023) သေ၊ တေ၊ ထိုင်ပီး ၂၀၁၉ ဆဲ၊ တီးတုးခန်းတွန်းကန်ဆန်၊ တမ်းမီးဝံ လေးမိုင်း ၁၁ ကန် (ပုးလိမ် လေးမိုင်း ဆွဲဆု၊ တီး၊ ဖေ၊ ရှောင်၊ ဝန်းကွန်၊ ၈ ကန်) ယု၊ ယပ်။ (Bhattacharyya, 2023)။

တီးပင်လှိုင်းတင်းလှိုင် ၂၀၁၉ ဆီးဆန်၊ ပေးဝု၊ ပုတီ ပီဂျေဗီ (Bharatiya Janata Party , BJP) လံ၊ ကု၊ ဆု၊ မုးယပ်ဆဲ ခိုင်းမုန်၊ ငမ၊ သုန်၊ ဖွင်းငမ်းရှင်းခေခိုက်တွန်း ကန်ပန်ဝံ၊ တီး၊ ရိတ်သုမီယု၊ ငလ၊ ဂျမုး ဆန်ယပ်။ လိမ်မိုင်းသုန်းတုမ်ရှာသိုင်ဂေ၊ ပန်ဂုမ်းမန်းဝံ၊ ယပ်၊ ငလ၊ ဖိုဝံ၊ လံ၊ ကု၊ ဆု၊ မုးဆဲ ကပ် ခေ၊ မန်းမန်းတီးတီးဆွဲသေ ပွတ်းယု၊ ပိတ်၊ မတ်တု ၃၇၀ ကန်ပန်သုန်၊ ခိုက်တွန်းဝံ၊ တု၊ ဆု၊ တီးလှိုင်းဆန်ယု၊ ယပ်။ (Aljazeera, 2019)။ ယု၊ တီး၊ လှိုင်ပွင်လှိုင်၊ ကန်ပုတီ BJP ကွန်ရှင်ဆန်၊ ခိုင်ရိတ်လှိုင်ဆန်ဆဲ၊ လိပ်၊ တေခွဲ၊ ကိတ်းကီ၊ ရှုံးကု၊ ဆု၊ လက်၊ သုန်ဂင် ပေးယွန်းထိုင် မိုင်းရှိမ်းရှမ်းမန်း ပုဂိတ်သတန် ငလ၊ ရိတ်သုမီယု ကိတ်၊ ဂျမုး ကန်ပီန်ဆု၊ တီးခွင်းခပ်ဆန်ယပ်။ ဂုလုးဂု၊ မတ်တု ၃၇၁ ကန်ပန်သုန်၊ ခိုက်တွန်းဝံ၊ တု၊ ဆု၊ တီး၊ ဖေ၊ ရှောင်၊ ဝန်းကွန်၊ ဆန်၊ ငတ၊ ကမ်၊ လိတ်၊ လံ၊ သေ တိုက်၊ သိုပ်၊ မန်းမန်းဝံ၊ ယု။

---

¹ ဂုလုးဆန်သေတု၊ ယု၊ တီးလှိုင်ပွင်လှိုင်သုန်ဂင် ရံ၊ လေးခိုင်ခွဲ၊ ရိတ်လွမ်း ဆွဲဆု၊ တီး၊ ရိတ်သုမီယု၊ ငလ၊ ဂျမုးဆန်သေ သုန်လံ၊ ခိုက်တွန်း ကန်ပန်ဝံ၊ တု၊ ဆု၊ တီးလှိုင်းဆန်ဆဲ၊ မီးခေ၊ ထာမ်မုး တင်းခိုင်၊ ယပ်။ လှိုင်ဆန်၊ လှိုင်းဆု၊ တီး၊ ဖေ၊ ရှောင်၊ ဝန်းကွန်၊ ဆဲဂေ၊ ကမ်၊ မီးသုန်၊ လံ၊ ပိတ်းဂန်တင်း ဆု၊ တီး၊ တင်၊ ကန် ဝု၊ ဆဲဂန်ယု၊ ယပ်။ (Bhattacharyya, 2023)။

ပန်ရှာကန်ဂီဝ်,ဂပ်းတင်း ဖိုတ်တေရအပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗီင်, ခွင်မိုင်းကိန်တိယအံ. ပီခ်ကန်လံးတေး,သူးမား
လိမ်မိုင်းပာခ်ကပ်လွတ်းလိမ်း တေး,ထိုင်ဝန်းမိုင်းအံးသေ ² တေလံးဝး ပီခ်ငင်းလံး ကန်လုဂ်.တီး
လွင်းပိဂ်,ပိုင်းရှိုင်းရှာင်,လူလုး လိုင်းဖေး,သး၊ လိုင်းခိုင်းဂူအံး ရိုတ်,ကွဂ်,မားအံယဝ်။

တွန်းသွန်ဂါန်လုံ. ဖိုတ်တေရအပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗီင်, နှုံးအးတီးဂိတ်လန်၊ ပတ်.သ် ငလး မိုင်းသပီခ်

မိုင်းသပီခ်အံ. ကမ်,လံးထူပးလုး ပာခ်ခွပ်လုပ်အီ ငလး လွင်းတူင်.အိုင်တေး,လွတ်းလိမ်း လိုင်.အင်, မိုင်းကိ
န်တိယအန်း.သေတေး. လံးလတ်းဖေး,မား တံးဖွင်းငမ်းခွင်လဝ်းကျ,အေး, ဖေးရန်သိတ်ဂွပ် ဖေးရန်ဂွပ်
ရှိုင်းသီ,သိမ်းပီးမိုင်းသေငလး ဝါးလင်ပာခ်ဖေးရန်ဂွပ် (၁၉၇၅ အီး) အန်း.လင်, လံးငတ,ရှိုတ်း
လွင်းပိခ်,ပိုင်းထူးတီမုတ်ခရေလီ ငလး လိုင်းမုခ်.မေးပဂ်းပိုင်လဂ်းမိုင်းမား တေလံးဝးအံယဝ်. (Mas, 2019)။

ဂူလုးအန်းသေတေး. ပန်ရှာကန်လံးထူပးယူ, တီးမိုင်းသပီခ် နှုံးဝန်းမိုင်းလိမ်အံ. တေလံးဝး
ငတ,လံလုင်းမား လိမ်မိုင်းထူပးခါဝ်းသိုဂ်းဂါင်မိုင်းခပ် ငလး ထူပးခါဝ်းလဝ်းကျ,အေး,ဖေးရန်ဂွပ်
ဖွင်းငမ်းမားအန်း.ယဝ်။ ထူပးခါဝ်းသိုဂ်းဂါင်မိုင်းသပီခ် (၁၉၇၆-၁၉၇၉) အန်း. ဂိတ်လန်အံ. ပီခ်မားအေးတီး
ထိုင်းဂူအန်းဖွမ်. ဖေး,လွဂ်းပိုင်လွမ်လိုင်; (Republicans) ပဂ်းသပ်းသေ လံးလုးတပ်.သိုဂ်းဖေး,ဖေးရန်ဂွပ်
တိဂ်းတိုင်တိုဂ်းတေးမားယဝ်.၊ နှုံးအးတီးပတ်.သ်အံဂေး; ဖွင်းမိုင်းဖေးရန်ဂွပ် ကုပ်.ပိုင်,ယူ,အန်း.
ဂိုတ်,မီးဂါန်လုဂ်.ဖို အံ. တေး,ပူတ်းပွံးအေးတီးပတ်.သ်မားယူ,အင်,ဂပ်, (Mas, 2019)။

ဂိတ်လန် ငလး ပတ်.သ် ကန်ပီခ်အေးတီး နှုံးမိုင်းသပီခ်အံ. မီးလွင်းပိဂ်,ပိုင်းဂန်တင်း အေးတီးနှုံးမိုင်း
ကိန်တိယ ကန်ဝးမားပးအိုင်အန်းလုံ. လိမ်တင်း အေးတီးနှုံးမိုင်း အါဂျီရီယာ ငလး သူတန် ကန်
တေသိုပ်,ကုပ်,ဂျ,အန်း.လုံ ယူ,ယဝ်။ သွင်အေးတီးကန်ဝးမားအန်း ပီခ်ဝံ.အေးတီးကန်မာဂ်းမီးလိုင်သုတ်း
နှုံးမိုင်းသပီခ် အံ.ဂေး သမ်.ပီခ်ကန်ပိဂ်,ပိုင်းဂန်တင်း လိုင်းအေးတီးဂမ်အမ်အမ် ကန်လုံ.တိုင်းဖိုတ်

² မိုင်းကိန်တိယအံ. တိုဂ်းလံးတေး,သူး ပတ်ဂ်းခါတ်;ဂွင်;ဂါင်, နှုံးအေးတီးထိုင်းအန်းယူ, တေး,ဝန်းမိုင်းအံးယဝ်။

တစ်ခုစီပေးပို့ရန်၊ (ပိုင်လူင် လိုင်းအားတီး ကာဏ်အဆ.အမ်းဝံ. နှင့်ဂန်လိဂ်းအံး) အဆ. ခေးအိုင်းယပ်.
(Mas, 2019)။

တီးမိုင်းသပီအံ. နှင့်ပန်းပိုင်လမ်းမိုင်း ၁၉၇၈ အီး ကာဏ်အတ, ပိန်,ပိင်းလူးတီမူဝ်ခရေလီ
ဝါးလင်ပာဏ်အရေအရက်အဆ. တေလံးရှာဏ်ခန်းတွန်း; ခွင်လိုင်းအားတီးဖွင်းငမ်းရှင်းခေး (statue of
autonomy) ယူ,ယပ်.။ တီးပန်းပိုင်လမ်းမိုင်း ၁၉၇၈ အီး မတ်.တၢ ၂ အဆ. သုံ,ပးဝံ.ဝး
အင်,ရှိုလ်လွင်းခွတ်,လှိုတ်းလှိုဝ်.လတး; ခွင်မိုင်းသပီအံ တေကမ်,ဂူအပ်င်းအံ. တေရှပ်.ပာဂ်,ပအ်
သုအ်,ဖွင်းငမ်းရှင်းခေး ခွင်လိုင်းအားတီး; ငလ; မိုင်းဂူအ်း အံသေ၊ တီးမတ်.တၢ ၁၃၇ အဆ.သမ်. သုံ,ပးဝံ.
လွင်းတေခွတ်,ဖွတ်; လိုင်းအားတီးဖွင်းငမ်းရှင်းခေး ယူ,ယပ်. (Agranoff, 2010)။ မိုင်း ၁၉၇၉ အီး
လှိုအ်တီလိမ်ပုအဆ. လတ်းရှိုတ်းပာင်ယင်,ဂင်လုံ နှင့် အားတီး; ရိတ်လအ် ငလ; ပတ်.သံသေ
မန်းမအ်းပိအ်မး အားတီးဖွင်းငမ်းရှင်းခေးအံမအ်းသေငလ; မိုင်း ၁၉၈၁ အီးအဆ. ပုင်ပး
ပန်းပိုင်သင်းလွင်းဂူမ်ဂိဝ်ခွင်ခက်.ဂါအ်ဖွင်းငမ်းရှင်းခေး (law on the harmonization of the autonomy
process, LOAPA) မးယူ,ယပ်. (Agranoff, 2010)။ သိုပံသေဂေး; နှင့် အားတီးလိုင်းအဆ်းအံ. တမ်းဝါင်းလံး
ပုလီမိအ် ငလ; လှိုပွင်လိုင်း ရှင်းခေးမးယပ်.။ ဂွပ်းအဆ်ငလ; ငတ,မိုင်း ၁၉၈၀ အီးသေ
လိုင်းအားတီးဖွင်းငမ်းရှင်းခေးအံ. မီးသုအ်,လတ်းပွင်လုံ.တိုင်းမး ဝိုအ်းခွအ်,ကာဏ်လံးမးတီး
လှိုင်းတတ်းသိအ် ၊ ဖေ,ပးမွအ်း၊ မိဝ်အီသေပေသုယု၊ ဖေ,ခွပ်းပုလ်း လှိုင်းအံးသေ နှင့်ငဂ; ၁၉၈၅ တေး, ၂၀၀၂
အဆ် သုအ်,ပွင်လိုင်းအင်, လှိုင်းပးပုလ်,လု၊ လှိုင်းပးယူ,လီ၊ လှိုင်းရှပ်,လှိုင်းဂန်ဂူအ်း လိမ် လှိုင်းအံး
လုဂ်.တီးလှိုပွင်လိုင်းသုအ်ဂင် ကာဏ်မီးတီးမိတ်တရိတ်. ကူအ်းကပ်းထိုင် အားတီးဖွင်းငမ်းရှင်း
ခေးမးလှိုင်းလှိုင်းယူ,ယပ်.(Agranoff, 2010)။

ဝါးလင် ၂၀၀၀ အီးအံ. နှင့်ငဂ;လှိုပွင်လိုင်းသုအ်ဂင် ငလ; လှိုင်းအားတီးဖွင်းငမ်းရှင်းခေး၊ကာဏ်ဝးမးအ ဆ. မီးလွင်းခိုင်းရှိုင်းဂန်မးသေဂေး; မိုင်း ၂၀၀၅ အံ လုဂ်.တီးလှိုပွင်လိုင်းသုအ်ဂင် တီးမိတ်တရိတ်. ပိုအ်
ကွဂ်,ဖိုအ်ရှိုင်းငါအ်းလေးခာဝ် ကာဏ်အပ်.သင်းခိုအ်း သုအ်,ဖွင်းငမ်းရှင်းခေး အားတီးဂိတ်လအ်အဆ်.သေ

ဝိပိုင်လူင်ပိုတ်,ဆေ လိုင်းရှမ်းမိုဝ်းပွင်သင်းလီ; ဆုံးစားလူင်ပွင်လိုင်းသုန်ဂါင် ငလး
လိုင်းအားတီးဖွင်းငမ်းရှင်းခေအဆ်.လုံ၊ လိုင်းရှမ်းမိုဝ်းပွင်သင်းဂါန်ငါန်းရှပ်.လုံ;ရှမ်းမိုင်းလုံ၊
လိုင်းလိဂ်,လုံ.ဖေ,တၢ,ငိုင်းတွင်းလုံ လိမ်လိုင်းအံ;ယူ,ယဝ်. (Agranoff, 2010)။ လိုင်းဂပ်.ဂိမ်းမာ်;မီး ပီး
၂၀၀၈ ဆီဂေး; ပေးယွန်းထိုင် လိုင်းအားတီးဖွင်းငမ်းရှင်းခေမးယူ,ယဝ်.။ စတ,မိုဝ်; ၂၀၁၀ ဆီး
အားတီးဂိတ်လန် တူင်းဆိုင်ခိုင်လုံ ငးဖေတ်,ကွဂ်,ဆံ. ရှင်းဂိုမ်းမးသေ ဖိုဝ်,ထိုင် ၂၀၁၂ ဆီးဂေး;
ပွင်ခိုမ်းပိတ်မးယဝ်. (Andreu, 2019)။

ဆုံးပုလိမ်နိတ်လန်ဆီဂေး; ပုတီဖေ,ဖေတ်,ကွဂ်,ခပ် ရှင်းယုံ,မးငလး; ဖိုဝ်,မးရှိတ်း ပါင်ယင်,ဂါင်လုံ မိုဝ်;
၂၀၁၇ ဆီးဆီ ရှမ်းပိုမ်း.တီး ဂမ်.ယန်တၢ,ဖေတ်,ကွဂ်,ဆံ. မီးထိုင် ၉၀.၁၈ % ယဝ်. (Andreu, 2019)။ ရှု လှ်းဂး;
လူင်ပွင်လိုင်းသုန်ဂါင်သပီဆ် ပါဂ်;ထိုင်ဝး; တါင်းရှိတ်းကန်ဆန်းဆံ. ကမ်,ငါမ်,မိမ်းလွမ်း
ပဂ်;ပိုင်လဂ်;မိုင်းဆီသေ တီး.လှပ်;ဂုမ်းခပ်ပိတ်; လိုင်းဖူးကွန်ရှပ်အားတီးဂိတ်လန်ခပ်ယူ,ယဝ်. (Andreu,
2019)။

အားတီးဂိတ်လန်ဆံ. ဆုံးလှပ်;ခါးသိုင်းဂါင်မိုင်းဆီဂေး; ရွပ်;ပိုင်းလှပ်;လင်းလွမ်း ရှမ်းဖေ,မိုင်းလွမ်လိုင်း
ခပ်ငလး; ဖွင်းလင်းကၢ,အၢ,ဖေရန်ရှပ်ဖွင်းငမ်းဆဆ်. လီ;လှးတိဂ်;တိုင် လိုင်.ဆင်, ဖိုင်းငး;၊ ရှမ်းလါတ်;
ကန်တိုမ်းပိတ်,ပိုင်;ဂန်တင်း လိုင်းအားတီးတိုင်,ကန်ခပ် ဆုံးမိုင်းသပီဆ်ဆဆ်.ယူ,ယဝ်. (Agranoff, 2010)။
လိုင်းရွမ်းမမ်းခမ်လုံမး ဆုံးဂါန်လင်းကၢ,အၢ,ဆန်းဆံ. လါင်းပီခ်လွင်းတုမ်.ယွန်း
ပိုင်းတၢ,အားတီးဂိတ်လန် ဖေတ်,ကွဂ်,ယူ,ဆဆ်.ယဝ်.။ ဂါန်တူင်းဆိုင်လိုင်းဖေတ်,ကွဂ်,
ကန်ဂိုတ်,ပီခ်မးယွန်း.ရွမ်းမမ်းခမ်လုံ မိုဝ်;ပါန်လင်းကၢ,အၢ,ဖွင်းငမ်းဆန်းဆံ. တေလံ;ရှမ်းတီးပိုင်ပီခ်
မိုင်းဆီဂီရီယု ငလး; ဂါန်တူင်းဆိုင်ဖေတ်,ကွဂ်, မိုင်းသုတါန်ပွတ်းလါန်း ကန်
တေသိုပ်,လါတ်;ဂျ,ဆန်းယူ,။

မိုင်းအိုဂျီရီယာ၊ သိုင်းဂါင်မိုင်း ငလး၊ ပတိုက်၊ခါတ်းကန်ဂိုတ်၊မးလွမ်း လွင်းတိုက်၊ယိုက်၊ဆုံးအးတီး

ဆုံးလှိုင်းလး၊ ၁၉၆၀ ဆီးဆန်. လိုင်းလိုင်းမိုင်း ကာယုရီဂခပ် ပုန်း.ကွတ်,တုံးလွမ်းပိုင်ခွပ်လှိုင်းဆီသေ ကွန်လီးလွတ်းလိမ်းသင်းခေမးယပ်.။ ငတ,လိမ်ပာန်ဆန်းသေ လိုင်းလိုင်းမိုင်းကာယုရီဂ ဂမ်းဆမ်ဆံ. ကွန်လိက်းလးလှိုင်း လွမ်းပိုင်ဗိုတ်တေရမးငလး၊ ဆုံးဂးမီးယူ, ပိုင်ဗိုတ်ပိုင်ပိုင်ခွပ်ခွပ် (holding together) ငလး၊

ပိုင်ဗိုတ်ပိုင်ပိုင်ခွပ်ခွပ် (coming together) ဆံ သွင်ယိုင်,ဆန်. အိုဂျီရီယာငတ. လိမ်မိုင်းလင်,တိုက်.လီး လွတ်းလိမ်းသင်းခေဆန်. ပုန်းတင်းလွမ်းပိုင်ဗိုတ်တေရမး လှိုင်းပိုင်ဗိုတ်ထီးဆိုင်ယပ်. (Suberu,

2017)။ မိုင်းအိုဂျီရီယာဆံ. မိုင်း ၁၉၆၀ ဆီး လိုက်ကွတ်ထုပ်ပျ ၁ ဝန်းဆန်. လီးလွတ်းလိမ်းမး တီးကင်းဂလိတ်းခပ်သေ မိုင်းယမ်းဆင်,ဆန် မိုင်းခပ်ဆံ; တတ်းပိန် အးတီးပွတ်းရှင်,၊ အးတီးပွတ်းတိုက်.၊ အးတီးပွတ်းကွတ်, ငလး၊ အးတီးမိုင်းရှမ်းတုမ် လာဂွပ်.သ် (Lagos) ဆံ မးယပ်. (Egwim, 2020)။ ဖိန်လတ်းဗိုတ် တေရ ပာန်တိုက်.ငတ,လီးလွတ်းလိမ်း ခွပ်မိုင်းအိုဂျီရီယာ ကန်မီးလမ်းလောင်းခိုင်း ၂၅၀ လှိုင်း (ဂမ်းဖွင်းယင်းဝး၊ တေလင်းမီးထိုင် ၃၇၄ ခိုင်း ဆံခွန်,) ငလး၊ ဂွမ်းလတ်းပိုင်.တီး မွတ်း၂၀၀ ဆန်.ဆံ. တေလီးဝး၊ ကမ်းမီးလွင်းရှမ်း,ထုန်းမး ဆံယပ်. (Anugwom, 2020)။

လှိုင်းခါတ်းငတ,လိက်းလးလှိုင်း ပိုင်ဗိုတ်ဗိုတ်တေရ ခွပ်မိုင်းအိုဂျီရီယာ ယမ်းခိုက်.တွန်းအး, လှိုင်းဆင်, လှိုင်း ခါတ်းပိ,ဂိုတ်,ပိန် လွင်းယိုတ်းကာ,အး, ၁၉၆၆ ဆီးဆန်.ဆံ ကွန်မာ်ထိုင်ဝး၊ ပိန်ခါတ်းယမ်းလှိုင်းယွန်, တး,လွင်းသုန်ဂါင်ရှမ်းဂမ် ယွမ်းကေ,သုတ်းထံ.ဆံသေ ဝးလင်ဆန်းဆံ ယူ,တီးလှိုင်းပိုင်လိုင်းသိုက်း ဂိုတ်းယင်.ပိတ်း ပန်းပိုင်လမ်းမိုင်း ၁၉၆၃ ဆီးသေငလး၊ ယုဂ်.ခိင်းလွင်းသုန်ဂါင်ရှမ်းဂမ် ခိုင်းသုန်မးယူ,ယပ်. (Suberu, 2017) (Egwim, 2020)။

လိမ်မိုင်းပိ,လီးလွတ်းလိမ်းဆန်. ဆုံးငလးလမ်းလောင်းခိုင်းဆုံးမိုင်းအိုဂျီရီယာခပ်ဆံ. တိုက်းကမ်,ထုဂ်,မေ၊ ဂန်မးသေ အးတီးဆင်,ဂန်ဂေး၊ လှိုင်းမာ်းမီး၊ လှိုင်းဂန်ဂူး၊ လှိုင်းပန်းမိုင်း ပိဂ်,ပိုင်ဂိုင်းရှင်ဂန်ရှိုင်း တေ.ယပ်.။ ခိုက်.ခါတ်းအး,လမ်း ဆင်,ဂိုတ် ဂေ၊လှိုင်း-ဟူလာဆီ (Hausa-Fulani) ကန်ပိန်လောင်းခိုင်းလမ်းယု, ဆုံးပွတ်းရှင်, တေကမ်,လင်းရှမ်း,ခမ်းဆိုင်ခပ်ဆန်. လှိုင်းလမ်းလောင်းခိုင်းကွန်, ဆုံးပွတ်းလမ်းဆံ. ပိ.

ဆုံးလူဝံးပုၤဆဲးလူဝံးပုၤလိုင်လိုင်သိုဝ်းဂူသိုဝ်းသိုဝ်းအိၤ ဖေၤပွတ်းဂွၢ်ဂွၢ်လှ်း သုမ်,ငုမ်းမးဂမ်းဆမ်သေ တပ်.သိုဝ်း ဆဲး
ဂေး; ဂူဆဲးပွတ်းဂွၢ်,ခပ် ခပ်ပးဝံ.ဂမ်းဆမ်ယဝ်. (Egwim, 2020)။ ညိုဝ်,ထိုင် ဘၣ်ဇၣ် ဆိးဆိ လိုဝ်းလေးမိုဝ်းဆိ.
ဗမးဗွတ်;ထိုင် ညၣ် ကဆံသေ တေး,ထိုင်မိုဝ်းလိဝ် တိုဝ်.ပိခ်ဝံ.ဆင်,ဂူဝ်ဆပ်.ကဆံဆဲးယဝ်.။

ဝံးလင် လူဝံးပုၤလိုင်လိုင်ဂူဆဲးမိုဝ်း လံးကၢ,အၢ, မိုဝ်း ဘၣ်ဇၣ် ဆိးဆိဆိ လေးမိုဝ်းတီးတၢင်းပွတ်းဂွၢ်,
တင်းဆမ်ဆိ. ကွၢ်ဆိခိုင်သၢင်းမး တၢ,မးမးပုၤပး ပးပိုင်ကိတ်သလမ်ယူ,ယဝ်. (Egwim, 2020)။
တီးမိုဝ်းဆိဂျီရီယုဆိ. လွမ်းဆင်,လွင်းပိၣ်,ပိုင်; လိုင်;ခိုဝ်းဂူဆဲး၊ လိုင်;ဖး,သၢ, ဆမ်လံးလေး; ဝံးလင်ပိး ၂၀၀၀
တိမ်ထိုင် ဆိဆိ ဆိးအးတီးပွတ်းဂွၢ်,ဆိ. ဂိုတ်,မီးမး လုမ်းယိပ်းဂွၢ်ကိတ်သလမ်ခပ်သေ
တေး,ထိုင်ဝံးမိုဝ်းဆိ; တိုဝ်.လံးတေး,သူးဂေးလိတ်; ပခ်ဂျီဆိယူ,ယဝ်.။ ဆိးပခ်ဂျီဗိုတ်တေရ
ခွၢ်မိုဝ်းဆိဂျီရီယုဆိ. ဖေၤ, လိုဝ်.တိုဝ်းဗိုတ်တေရဆပ်.ဝၢင်းကမ်,ဗိုင်, တူဝ်ထူပ်းတၢၣ်ဆိ
လွင်းလမ်းတၢပိတ်; ခိုဝ်းပိုင်ခိုဝ်.တွၢ်ဆိခွၢ်လၢင်းခိုဝ်းလုမ်းဂူဆဲးကေး,ခပ်ဂေး; မီးမး၊ ယူ,တီးသုခ်ဂၢင်ဂုမ်းဂမ်
ဂေး; ဆမ်အၢ,သေ ဖူးဗွင်းငမ်းလိုင်;မိုဝ်းဂမ်းဆမ်ဆမ်သမ်. ဂုမ်,ပိခ်ဂူဆဲးပွတ်းဂွၢ်,ယူ,ယဝ်. (Anugwom,
2020)။ ဂွမ်းဆမ်လေး; တၢ,တေဂေးလိတ်; ပတိၣ်;ခၢတ်; လိုင်;ခိုဝ်းဂူဆဲး၊ လိုင်;ဖး,သၢ, ဆိးဂေးအးတီးခပ်ဆိ.
လင်,လံးယၢပ်,ယိခ်းယူ,ထိုင်ဝံးမိုဝ်းလိဝ်ယဝ်.။

လိုင်;ဖးတၢ,ကွၢ်, ခွၢ်မိုဝ်းသုတၢဆိ သိုဝ်းဂၢင်မိုဝ်း လေး; တူဝ်ထူပ်းပတိၣ်;ခၢတ်;

လိုင်;မိုဝ်းသုတၢဆိဆိ.ဂေး; လွင်းပိၣ်,ပိုင်;လုလု; လိုင်;ခိုဝ်းဂူဆဲး၊ လိုင်;ဖး,သၢ, ဆမ်လံးသေ ငတ,လိမ်မိုဝ်း
လံးလွတ်းလိမ်းမး လံးတေး,သူးသိုဝ်းဂၢင်မိုဝ်းလု၊ ဂၢခ်တူဝ်.တိုခ်,လိုင်;ဖးတၢ,ကွၢ်,လု၊ ပတိၣ်;ခၢတ်;လိုင်;
ခိုဝ်းဂူဆဲးလိုင်;ဖး,သၢ,လု ထိုင်ဆိ; ဂျၢခ်.တေး,ဝံးမိုဝ်းလိဝ်ယဝ်.။ လိုင်;မိုဝ်းသုတၢဆိ ကဆံယၢမ်းပိခ်မီး
လွင်းယိုတ်းကၢ,အၢ,မး ၃၅ ပွၢ်ဆိ. ယွခ်.ပိုင်; လွင်းဗွင်းငမ်းလင်းကၢ,အၢ,သိုဝ်းခပ်လု၊ လွင်းဂိုမ်ကၢ,အၢ,
ဂခ်လု၊ လွင်းတိၣ်းတိၣ်လုလု; လင်းကၢ,အၢ,သိုဝ်းခပ်လုသေဂေး; တိုဝ်.လံးပိခ်သိုဝ်းဂၢင်မိုဝ်းယူ,
ထိုင်ဝံးမိုဝ်းလိဝ်ယဝ်. (AYFERAM, 2023)။

မိုင်းသူတုာန်အံ. လိမ်မိုင်းပိ၊လိးလွတ်းလိင်း မိုင်း ၁၉၅၆ အီးအဆ. အိုးဒဂ; အားတီးပွတ်းလာင်း လေး ပွတ်းရှင်, ပေးမီးလွင်းခိုင်းခိုင်းတေးဂန်မားယူယဝ်။ ကန်ခိုင်းခါးဒတ. သူတုာန်ပွတ်းရှင်, ကန်ဂိုင်းယမ်ကိတ်သလာမ်ဂမ်းအမ် လေး သူတုာန်ပွတ်းလာင်း ကန်ဂိုင်းယမ်ခရိတ်ယာန်ဂမ်းအမ်အံ. ပိဂ်,ပိုင်းဂိုင်းရှင်, ဂန်အမ်အားအမ်ယဝ်။ လိမ်မိုင်း AD ၆၀၀ ပါလိုင်းအမ်. ကျရပ်.ခပ် ပူအ်.ပိအ်ခပ်မား အိုးအားတီးသူတုာန်ဝန်းမိုင်းအိုးလေး တင်းဒတ,မိုင်းအမ်; သူတုာန်ပွတ်းလာင်းအံ. မီးမားအိုင်းဒဂ;ကျရပ်. သေ ဂူအ် ဂမ်းအမ် ကွန်ဂိုင်းယမ်အေးသျှ,ကိတ်သလာမ်မားယဝ်. ဝါးလင် ကိုင်းဂလိတ်ယိုတ်းမိုင်း မိုင်း ၁၈၉၀ အမ်. အံ အေးခရိတ်ယာန်,ခပ် ဒေးအိုလ်သျှ,သအျှ,လွမ်းပွတ်းရှင်,သေဂေး ပွတ်းလာင်း လေး ပွတ်းရှင်,အံ. အေးသျှ, အိုင်းထိုင်း ပိဂ်,ပိုင်းဂန်မားရှိုင်းလေး လွင်းပိဂ်,ပိုင်းကန်အမ်; ပိအ်မားငင်းငျ,ပတိုင်းခါတ်; ဝါးလင်လိးလွတ်းလိင်းအမ်.ယူယဝ်. (Ayele, 2017)။ ဂွန်,ပိ,လိးလွတ်းလိင်း လိမ်မိုင်း ၁၉၅၄ အီးအဆ. လိုင်း အေးပီးမိုင်း လေး ရှင်အားပွတ်းလာင်းခပ်အံ. ပေးကွန်ရှိုတ်း လွင်းတုတ်းယွမ်း တေးအေးသျှ,သင်းပမ် လွင်းပိုင်အိုတ်တေရ ကန်တေရှပ်.ပာဂ်,ပမ်လိး သုအ်,ပွင်သင်းဂမ်း,ဂျမား,တူဂ်ဂပ်,အမ်.မားသေ ဒတ, ၁၉၉၅ အီး ပေးမီးမား လွင်းယိပ်းဂွင်းလုဂ်.အိုအ်.ယူယဝ်. (Manoeli, 2019)။

မိုင်းသူတုာန်အံ. တေးထိုင် ၁၉၇၂ အီး ပိ,ပားမီး ပန်းပိုင်လင်းမိုင်းကန်အိုင်းမန်းမန်းဂိုမ်းဂိုမ်း၊ ဂေးမတီအီ အ်,တိမ်းလင်းမိုင်း ပီး ၁၉၅၇ အံဂေး; ဂွလ်းဝိ.အန်းအိုဝ် လွင်းပိုင်လိုင်းမိုင်းလိပ်အမ်. တွန်းလှိုင် လွင်းပိုင် အိုတ်တေရမားလေး လုဂ်;လုမ်းအေး,ပွတ်းလာင်း လင်,ထွန်တူဂ်ကွဂ်,ဂျ,သေ ထိုင်တီးငင်းလါးသိုင်းဂင်မိုင်း လိးရှါ.လေးလှိုင်ရှိုင်းမားပိတ်းယဝ်. (Ayele, 2017)။ သိုင်းဂင်မိုင်း (သိုင်းဂင်မိုင်းသူတုာန် ပွတ်းတီးအိုင်း) က အ်ဂူ.လင်းဂန်ဝါ; Anyanya Movement အံ. ဒတ,ပိအ်မိုင်း ၁၉၅၅ အီးသေ ရှိုင်ရှီးတေး, ၁၉၇၂ အီးယဝ်။ မိုင်း ၁၉၆၉ အီး လွမ်းရှာအ်အီမါရီ (Nimeiri) ယိုတ်းသိမ်းကျ,အေးသေ သင်းလွင်းငမ်းယီအ်ဂန်တင်း သူတုာန်ပွတ်းလာင်းမားယဝ်။ ထိုင်အိုးပီး ၁၉၇၂ လင်,လုင်းလါးမိုင်း လိဂ်းရှမ်းမါ Addis Ababa Agreement လိးမားယဝ်။

ဂူလ်းဂး လိဂ်းဂူမ်မာ်ကန်ဆန်ဆို့ ပေးတိဂ်းတင်း လိဂ်းဂူမ်မာ်လွင်းငမ်းယီခ်လုမ်ဂူ (comprehensive peace Agreement, CPA) ကန်တူဂ်းလူင်းမး မိုဝ်း၂၀၀၅ ဆန်ဆို့ မီးလွင်းလုတ်းယွမ်းဝိ တင်းဆမ်ယဝ်။ ပိုင်ခိုဂ်ဆို့ ဆိုလိဂ်းဂူမ်မာ် ၁၉၇၂ ဆန်ဆို့ ကမ်ပန်ဝိ.ခေးရှပ်.ပာဂ်,တိမ်တီး တၢ,လွင်းလွတ်းလိဝ်းသုခ်,တူဝ် ခွင်ဂူခ်ပိုခ်.တီးပွတ်းလၢခ်းခပ်ဂွလ်းကမ်,ဂး ခေးရှပ်.ပာဂ်, တၢ,ဖေတ်,ကွဂ်,ဂေး ကမ်,ပးမးသး (Malwal, 2015)။ ဂွလ်းရှပ်.ပာဂ်,ပခ် ကၢ,ဆၢ,ဖွင်းငမ်း ဆိုင်းဖွင်းဆိုင်းလုံသေ တေဝးဆၢဂၢခ်မာဂ်းမီး ခွင်ပွတ်းလၢခ်းဆိဂေး ကမ်,ပခ်ဂိုတ်းသၢင်းလွတ်းလိဝ်း။ ပိုင်ခိုဂ်.မခ်း ဆၢဂၢခ်မာဂ်းမီး ခွင်ပွတ်းလၢခ်းခပ် ကန်ဆမ်.မခ်းမိခ်လိုင်,မာဂ်းဆန်ဆို့ ဂွလ်းပိခ်လိုင်ပွင်လိုင်သုခ်ဂၢင် ကန်မီးဖေ,ပွတ်းရှင်, ဂုမ်းဂမ်ဝိ.ယဝ်. (Malwal, 2015)။ ဖေတ်,ဝး ပဂ်းပိုင်လဂ်းမိုင်း ၁၉၇၃ မီးမးဆိပေ, ဝါ,ဆၢပိတ်း ခေးမုခ်းကန်ပးဆို့ လိဂ်းဂူမ်မာ် ၁၉၇၂ ဆိဆန်.သေ ဂွလ်းဝိ.ဆဂ်းဂေး,သၢင်း လွဂ်းပိုင်လိုင်မိုင်းလုဂ်းလိဝ်မးယဝ်. (Ayele, 2017)။

မိုဝ်း ၁၉၈၃ ဆိဆန်. ပုင်ပးပဂ်းပိုင် သျုရီယာဂိတ်သလၢမ် ပိခ်တၢင်းဂၢခ်သေလး ဝါလင် ဂကပသျု ယိုတ်းကၢ,ဆၢ, မိုဝ်း ၁၉၈၉ ဆန်ဆို့ လိဂ်းလးပိခ် မိုင်းရှုမ်းတုမ်နိုတ်တေရဂိတ်သလၢမ်မးယဝ်. (Ayele, 2017)။ ဂတ,မိုဝ်းဆန်မး ယိုင်းခိခ်းတိဂ်းတိုင်တေ, ဆၢ,တီးပွတ်းလၢခ်း ကန်လၢင်းခရိတ်.ယၢခ်,ခပ် ယူ,ဆမ်ဆန်.သေ လိုပ်းလမ်းခူးသွခ်ဖေ,ဖေ,သၢ,ခရိတ်.ယၢခ်,ခပ် ကွဂ်,ဆို့မိုင်းဂျ, လိမ်လိုင်ဆိဂေး ဂိုတ်းမးယဝ်. (Malwal, 2015)။ ဂွပ်းဆိ လင်,ပိခ်သိုဂ်းမးခိုခ်း ဆိုင်းဂး ပွတ်းရှင်, ဂလး ပွတ်းလၢခ်းဆန်.ယဝ်။ သိုဂ်းဂၢင်မိုင်းဆန်ဆို့. ဂတ,မိုဝ်း ၁၉၈၃ ဆိသေ ရှိင်ရှီးမး တေ, ၂၀၀၅ ဆိ သေလး ထိုင် ၂၀၀၅ ဆိလင်, လူင်းလးမိုင်း လိဂ်းဂူမ်မာ်လွင်းငမ်းယီခ်လုမ်ဂူ (comprehensive peace agreement, CPA) မးယဝ်။

လိဂ်းဂူမ်မာ်ကန်ဝးမးဆိ. ပးမီးခေးရှပ်.ပာဂ်, ဆမ်လိုင် လိဂ်းဂူမ်မာ် ၁၉၇၂ ဆန်.ယဝ်။ ပိုင်ခိုဂ်.ဂတ. ပခ်ဝိ.ခေးရှပ်.ပာဂ်, တၢ,လိုင်ဖွင်းငမ်းရှင်းခေ တီးပွတ်းလၢခ်းဆန်.ကမ်,ဂး၊ ပခ်ပးသုခ်,ခၢခ်းတမ်း

ဂိမ်းလွမ်းလှိုင်းဂျေးအိုင်ဂွမ်းယပ်။ (Ayele, 2017)။ လှိုင်းဆန်။ တိမ်းသွံ,ပျားဝံ.ခေးကန်ဝေး
ဝေးတူဂ်းလှိုင်းလွမ်းဂန်ယပ်။ ရှိုင်းလီးဂျူးပီး မီးသုန်း,ဇာတ်,ကွက်,လီး ဆီထိုင်ယပ်။ (Ayele, 2017)။
မိုဝ်း၂၀၁၁ ဆီးဆန်။ တီးသုတုာန်ပွတ်းလောင်း လတ်းရှိုတ်းပင်ယင်,ဂင်လှိုင်းသေ ဂုန်းပိုင်းတီး ၉၈.၈၃%
ဂမ်းယန်တုာ,ဇာတ်, ကွက်,လေး သုတုာန်ပွတ်းလောင်းဆီ။ လင်,ပီဆ်မေး လှိုင်းမိုင်းလွတ်းလိင်းသပ်း
ခေးလုဂ်းအိုင်ယပ်။ (Ayele,
2017)။ ဂုလ်းဂျေး လှိုင်းမိုင်းသုတုာန်လောင်းဆီ။ ဝေးလင်လီးလွတ်းလိင်းယပ်.ဆီ ကိုင်အိုင် ပတ်းခတ်းဆွဲ
လေးလောင်းမိုင်းပိုင်းတီးလှိုင်း လွင်းလိဂ်,မိင်,ခွတ်းဂျူးတိုင်း ဆွဲဆေးတီးဆမ်.မန်းမိင်လှိုင်း,မာဂ်းဆန်.လှိုင်း
လိမ်လှိုင်းဆီးသေ တိုဂ်းလီးတေး,သုဂ်းဂင်မိုင်းဝံ.ယပ်။ (Ayele, 2017)။ သိုဂ်းဂင်မိုင်း ပွတ်းရှိုတ်း လေး
ပွတ်းတီးသွင်ဆန်။ လှိုင်းလမ်းမိုင်းလိဂ်းဂျူးမာသေ ရိုတ်းယိုတ်းလီးမေးယူ,သေတုာ. တီးလှိုင်းမိုင်းတေးသမ်.
တီးသုတုာန်လောင်းဆီ။ ဂုလ်းပန်ဝံ. သုန်းလီးဖွင်းငမ်းရှင်းခေး ယေးပွတ်းယေးလှိုင်းသေ ကန်ခိုဂ်.ခေးလှိုင်း
ဆင်, လှိုင်းခွတ်းဂျူးလှိုင်းဆီးဆီ ယူ,တီးလှိုင်းပွင်လှိုင်းသုန်ဂင် ဂုမ်းဂမ်ဝံ.ဂုလ်းယပ်။ (Malwal, 2015)။ လှိုင်း
ဆန်။ လှိုင်းပိဂ်,ပိုင်းလှိုင်းဇေး,သု,ဆီ။ ဆမ်လှိုင်းဆေး,သေလေး လှိုင်းပွင်လှိုင်းသိုဂ်း ဂုးပာန်ပာန်ဆီဂေး
ဂုမ်းယုဂ်.မုန်းပွင်ပမ်းပိုင်း ကန်ဂွင်.ဂေး,တင်း ဇေး,သု,ဂိုတ်းသလမ်း ကန်ဇေး,ပွတ်းရှိုင်း,ခပ် ရိုင်းယမ်ဆန်
မေးယပ်။။ ဂွမ်းဆန်လေး မိုင်းပိုင်ခိုဂ်.တွန်း ခွင်ဗိုတ်းတေးရန်ပံ.ဝါဂ်းကမ်,ဇီင်,ဆီ။ လှိုင်းရှိုတ်းမေးသေ ဆွဲလေး
သုတုာန်လောင်း လေး လှိုင်းပွင်လှိုင်းသုန်ဂင်ဂေး တိုဂ်း,ယိဂ်းဂန်ဆမ်မေးသေ လင်,လီးထိုင်တီးငမ်းလမ်း
ကန်ဇာတ်,ကွက်,ဆန်.ယပ်။။

ပိုင်ဗျာင်ဇီဆ်ဂါန် ဂပ်းဂေး,ပမ်းပိုင်လမ်းမိုင်း

ခိုင်းဆမ်လေး။ လေးမိုင်းကန်အိုင်ဆီ။ ကပ်သုန်း,လီးဖွင်းငမ်းရှင်းခေးဝေးဂေးယပ်။ ကပ်သုန်း,လီးဗိုတ်း
တေးရတင်,ကန်ဝေးဂေးယပ်။ ပေးမီးလှိုင်းပိဂ်,ပိုင်းဂန်တင်း လေးမိုင်းတင်,ကန်ဆီ ဂီ.လေး,ပွင်ပမ်းပိုင်
သေလေးသင်၊ သွံ,ပျားတီးလမ်းမိုင်းသေလေးသင် လှိုင်းတိုင်းဗိုတ်းတေးရန်ပံ.ဝါဂ်းကမ်,ဇီင်,ဆန်.ယူ,ယပ်။။

တီးခန်းတွန်းအံ့လမ်း ဆုံးပန်းပိုင်လမ်းမိုင်းအဆ်း နှိတ်းဂြိုဟ်လှ်းတိုင်း နှိတ်တေရအပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗင်,အံ တေပီးအေဂျာ, ပိုင်ဟိုင် ၄ မိတ်းယူ,ယပ်.။

(ဂ) ပိုင်ဟိုင်လမ်းလတ်း နှိတ်တေရအပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗင်, ဆုံးလမ်းမိုင်းနှိတ်တေရ

လိုင်မိုင်း (ကမ်,အဆ်) လေးမိုင်းနှိတ်တေရကဆ်အိုင်အံ့. ကမ်,ဂျးဂွလ်း ပန်းပိုင်ရှင်းခေ (self-rule) တေလံးမီးပျး ပန်းပိုင်ရှမ်းလှ်. (snare-rule) ယူ,ယပ်.။ ကဆ်အံ့အံ့. ပိန်ပိုင်ဟိုင်မန်းတတ်း လွင်းလှ်းတိုင်း နှိတ်တေရအပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗင်, ကဆ်လွမ်းလှ်းလေးမိုင်းလှ်းလါဂ်,လါသေ ပိုင်ပီးမတ်.တုခိုဂ်.တွန်းလှ် ပန်းပိုင်လှ် သှ်,ဆုံးလမ်းမိုင်းအဆ်.ယပ်.။ တူဝ်ယိုင်,လမ်း ဆင်,ပီးအေမားပျးအိုင်အဆ်းအင်,ဂပ်,၊ ဆုံးပန်းပိုင်လမ်းမိုင်းကိန်တိယ တီးဂဆ် "လှ်းလေးမိုင်း" အဆ်. ပီးတမ်းဝံ.ဝျး " ဂျးပိန်လေးမိုင်းဆုံးမိုင်းကိန်တိယအံ့. တေလံးမီးတုးသုမ်,ငမ်း လမ်းမိုင်းယမ်းလိပ်" အံသေတု. တီး လေးမိုင်းဂျးမူး ငလး; ဂိတ်သုမိယုတေ. ပဆ်သုဆ်,လံးသုဆ်,ပိန်ခိုဂ်.တွန်းသေ လှ်းတမ်းဝံ.ယူ,ယပ်. (ပိုင်ခွတ်,ဟွတ်းလေးမိုင်း မတ်.တု ၃၇၀ (၁) (ခ) (၂))။ ပွင်,ဝျးတေ. တိန်းဟွတ်းမိုင်းကိန်တိယအံ့. ခါတ်းခွပ်,ဝံ.တီးအိုင် လှ်းသိုဝ်,သါဆ်မိုင်းဆွဂ်,၊ လှ်း; ဂိတ်,ခေ ငလး; လှ်းဟေ,တု,ငိုဆ်းတွင်း ခွင် လေးမိုင်းသွင်ကဆ်အဆ်.ယူ, အံယပ်.။

(ခ) ပိုင်ဟိုင်လမ်းလတ်းနှိတ်တေရအပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗင်,ဆုံးလမ်းမိုင်းလွမ်းပိုင်လှ်းမိုင်းလိပ် ကဆ်လှ်းဝံ.လွင်း သုဆ်ဂါင်ဂုမ်းဂမ်

ဂေ,သါးလွမ်းလွမ်းပိုင် လှ်းမိုင်းလိပ်ဂေ,ယု, သမ်.လှ်းယွမ်းဝံ. လွင်းသုဆ်ဂါင်ဂုမ်းဂမ် တင်းတင်းလါငလး; သင်လှ်းဝျး လှ်းလေးမိုင်းအံ့. တုဂ်းယွန်းနှိတ်တေရအပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗင်,မားအံ ပိုင်ဟိုင်ကဆ်ခိုဆ် ဆ်းမူဆ်.ငမးလိဂ်းလါပိန် လမ်းမိုင်းကဆ်ဝံ.ဆ်းပဆ်သုဆ်,တီးလေးမိုင်းတိုင်းလှ်းအဆ်. ဂေ; မီးယပ်.။တူ ဝ်ယိုင်,မဆ်း တုဂ်းတီး ပျးဂျာအိတ်ဂီဆီ (Papua New Guinea) ဂေ; လံးယူ,၊ ကပ်လမ်းမိုင်းဝျး လှ်းလွမ်းပိုင်လှ်းမိုင်းလိပ်သေတု. သမ်.ပိန်လမ်းခွတ်,ဟွတ်း; ကဆ်လှ်းယွမ်းပဆ်ဝံ. လွင်းသုဆ်ဂါင်ဂုမ်းဂမ်အဆ်.ယပ်.။ ဆ်းငမ်းလမ်းဆင်,အဆ် တီးဂုဆ်ပူဂါဝီလီ (Bougainville) ဂျ်,ပိန်မား

လွင်းတူင်.ဆိုင်တု၊ဖေတ်,ကွဂ်,ယူယဝ်။ တု၊တေရှေ.ရှမ်း; လွင်းတူင်.ဆိုင်တု၊ဖေတ်,ကွဂ်,ဆန်း;ဆီ
ပူတ်းယု.ပိတ်;လှိုင်းမတ်.တု ကန်လူတ်းယွမ်းဝိ။ လွင်းသုန်ဂင်ဂုမ်းဂမ်ဆန်.သေ
လိက်;လုးပုဂ်းပိုင်လက်;မိုင်းမးယူ,ယဝ်။ ဂွပ်;ပိုင်;လိက်;လုး; လှိုင်း.ဆန်လေး; ပန်ရှုကန်ပီခ်လွမ်း
ဖူးခိုင်ဖေတ်,ကွဂ်,ခပ်ဆီ. ယိုင်;ခိန်းရှပ်;ရှိုင်းမးသေ ယုဂ်.ခိင်းထိုင်တီး; တုဂ်းယွန်းလွတ်;လိပ်းသပ်း
ခေမးယဝ်။ ဂုလ်းဂး; မိုင်းပီး ၂၀၀၁ ဆန်. လှိုင်ပိုင်လှိုင်း; လေး; လှိုင်းခိုင်ဖေတ်,ကွဂ်,ခပ် တုဂ်းလှိုင်းဂိခ်ဂိခ်,
သင်းလွင်းငမ်းယီခ်တေ,ဂန်မးယူ,ယဝ်။ ဂုန်ပူဂ်ဝိလီဆန်. လိးဂုန် ဆွဲပုဂ်းပိုင်လက်;မိုင်း မက်းတတ်းပီခ်
လေး;မိုင်းဖွင်းငမ်းရှိုင်းခေဝိ.ယဝ်. (Wallis, 2014)။

**(င) ပိုင်ဖှင်လုးလတ်း ဖှိုတ်တေရဆပ်.ဝါဂ်;ကမ်,ဖိင်, ဆွဲလက်;မိုင်းလွက်;ပိုင်လှိုင်း;မိုင်းလိပ်
ကန်ယုဂ်.ခိင်းဝိ.လွင်းသုန်ဂင်ဂုမ်းဂမ်**

တီးလက်;မိုင်း ကန်ဂေ,သင်းလွမ်းလွက်;ပိုင်လှိုင်း;မိုင်းလိပ်သေ သမ်.ယုဂ်.ခိင်းဝိ. လွင်းသုန်ဂင်ဂုမ်းဂမ်ဆန်
ဆီ တေကပ်ဖှိုတ်တေရဆပ်.ဝါဂ်;ကမ်,ဖိင်, ဂု,တိုင်းဆွဲလက်;မိုင်းဆီ. ကမ်,ပီခ်လိးသး။ ဂုလ်းဂး;
ထိင်းလုးဆိုင်းတေ. မီးဝိ.ပိုင်ဖှင် ကန်ခိခ်,တိမ်းပုဂ်းပိုင်ဖေ,ဆွက်;ယိုင်,ဆိုင်း; ကန်ငါမ်,မိခ်;တင်း
ပုဂ်းပိုင်လက်;မိုင်းသေ လှိုင်း.တိုင်းဆန်.ယဝ်။ ပိုင်;ဂန်တင်းလှိုင်းမိုင်း; လပ်.ဆန်.တေ.
ဂွပ်;ပိုင်;လိးခိခ်,တိမ်းပုဂ်းပိုင် ရှိုင်းငါမ်,မိခ်;လွမ်းလက်;မိုင်းသေ တုဂ်းယွန်းဖှိုတ်တေရ ဆပ်.ဝါဂ်;ကမ်,ဖိင်,ဆီ
လေး; ပီခ်ကန်ယပ်,ယက်;တိုင်းဆန်.ယဝ်။ တုဂ်ယိုင်,လမ်း တီးမိုင်းဖိလိပ်ပိခ်ဆီ. မိုင်း ၂၀၁၄ ဆီ;ဆန်.
လှိုင်ပိုင်လှိုင်း; လေး; တိမ်း ရှမ်းပုတ်းပွဲ,မုဂ်ရှပ်ဂိတ်သလမ်မိတ်. (Moro Islamic Liberation Front)
တုဂ်းလှိုင်းဂိခ်ဂိခ်, သင်းငမ်းယီခ်တေ,ဂန်သေ ရှမ်းလိးလှိုင်းမက်းတတ်းပီခ် ဆးတီးခိုဂ်,တွန်း
တု,ဂိတ်သလမ်မိခ်တုဆုဂ်ခပ် ဆီယူ,ယဝ်။ တု,တေမက်းတတ်းပန်လှိုင်.ဆန်ဆီ. လိးခိခ်,တိမ်းမး
ပုဂ်းပိုင်ပိုခ်.ထာန်ပိုင်သုမုဂ်ရှပ် (Bangsamoro Basic Law) ဆန်.ယဝ်။ ပွင်,ဝါးတေ. ပီခ်ပိုင်ဖှင်
ကန်မက်းတတ်း ဖှိုတ်တေရဆပ်.ဝါဂ်; ကမ်,ဖိင်, လှိုင်းကမ်,လှိုင်းဆွဲလက်;မိုင်းသေ
ပိုင်ပုဂ်းပိုင်တင်းဆွက်;ကပ်ဆန်,ယဝ်။

(က) ပိုင်ဆိုင်လမ်းထမ်း နှိတ်တရအပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗီင်, ကန်ကပ်လမ်းမိုင်း ငလး ပမ်းပိုင်ဗီင်; ရှမ်း လေးဂန်

ပိုင်းတၢ,လုံ.တိုင်းလံး နှိတ်တရအပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗီင်, ရှမ်းထိုင်တီးလီငါမ်းအန်. ပိုင်ဆိုင်ကန်ကပ်လမ်းမိုင်း ငလး ပမ်းပိုင်ဗီင်; ရှမ်းလေးဂန်သွင်မိဝ်းအန်.ဂေး မီးယပ်.။ တူဝ်ယာင်,လမ်း လွမ်းပိုင်လှိုင်ပွင်လှိုင်;ရှင်ရှင်အံ. လုဂ်.တီးပမ်းပိုင်ပိုခ်.ထာန်ဂါန်ဗွင်းငမ်း အးတီးခိုဂ်.တွန်းရှင်ရှင်သေ ရှိတ်,ပီခ်မးယပ်.။ ပမ်းပိုင် ကန်အန်;အံ. လုဂ်.တီးခေးရှမ်းပိုခ်ဗေင်, သိခ်အုပ်-ပရိတ်တီခ် ကန်မိုင်းငမ, -ပရိတ်တီခ် တုဂ်းလှိုင်: ဂိခ်ဂိခ်,ဂန် မိုင်း ၁၉၈၄ အန်. ရှိတ်,ပီခ်မးသေ လံးကပ်ပမ်းပိုင်အံ; လုံ.တိုင်းပီခ် ပမ်းပိုင်လမ်းမိုင်းလေးမိုင်းကွန်, ခွင်ရှင်ရှင်ဝံ.ယူ, အံယပ်.။ လွမ်းလူလှ်းပမ်းပိုင်လမ်းမိုင်း မတ်.တၢ ၃၁ ခွင်လှိုင်;မိုင်းငမ, ပိုင်ပမ်းဝံ.ဝါ; ဗွတ်;ရှ်းလံးအးတီးဗွင်းငမ်းခိုဂ်.တွန်းယူ,အံငလး လွင်းလုံ.တိုင်း နှိတ်တရအပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗီင်, လှိုင်.အန်အံ. လံးရှန်ငါမ်,မိခ်;ဂန်တင်း လမ်းမိုင်းခွင်မိုင်းငမ,ဝံ.ယူ,ယပ်.။

ပိုင်ဆိုင်လုံ.တိုင်း နှိတ်တရအပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗီင်,

တီးလှိုင်;မိုင်းနှိတ်တရတင်းသိင်းအံ. ယန်အိုဝ်လွင်းပိဂ်,ပိုင်းရှိုင်းရှင်,လူလှ်း လုမ်းလောင်းခိုဝ်း၊ လွင်းမာဂ်းမီးလီပီခ် ငလး သါပိုခ်းလှိုင်;အံ;သေ အံ;ငမ;လေးမိုင်းကန်အိုင်း ငလးကန်အိုင်းအန်. ဗိုဝ်, တေမာဂ်းတတ်း ပမ်းလိပ်ပိုင်လိပ်ဗီင်,ဗီင်; ဂးလံးလုံ.တိုင်း နှိတ်တရအပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗီင်, အမ်ရှိုဝ် ကေး,ယူ,ယပ်. (Anastassia Obydenkova, 2004)။ မွဂ်းအန်;ရှင်ရှင်ကမ်,ဂး အင်,ရှိုဝ်တေ ယူ,ရှမ်းသိုင်;သင်းလွမ်းဂ အံလံးတင်း လုမ်းလောင်းခိုဝ်းပိဂ်,ပိုင်းရှိုင်းရှင်,လှိုင်;အန်; ငလး တေလှိုင်;ယွမ်းလံးပတိဂ်းခါတ်;အန်.အံ အင်,လံးပန်သုခ်,လံးသုခ်,ပီခ် ပိဂ်,ပိုင်းအန်.အင်,ဂပ်, အံ;လမ်းမိုင်းအံဂေး ပိုင်ပမ်းလမ်း.ထာန်;ပိဂ်,ပိုင်းဂန်သေ လံးဗေး,သိုင်; နှိတ်တရအပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗီင်, ဂေးမီးယပ်.။ ပိုင်လှိုင်ငတ. ပိုင်းတၢ,လွင်းအိမ်တိုင်; ငလးလွင်းငမ်းယီခ်လှိုင်;မိုင်းအံ. တေလုံ.တိုင်း နှိတ်တရအပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗီင်, မွဂ်းဂးရှိုဝ်အန်.ယ ဝ်.။ မိုင်းလုံ.တိုင်း နှိတ်တရအပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗီင်,

သမ်.ကွန်တုန်းယွန်း သုန်း၊ ဖွင့်ငမ်းရှင်းခေယု၊ ပေးအံ ဂမ်းလိုအမ်းမား ဂံ။
လေ၊ ယုဂ်. ခိုင်းတုန်းယွန်းခိုအံးထိုင် လိုင်းမိုင်းဖွင့်ငမ်းရှင်းခေလး၊ လင်၊ ပီအံးမီးမား
လှိုင်းခိုင်ဖေတ်၊ ကွန်၊ ယု၊ ယဝ်.(Hechter, 2000)။ ဂွပ်၊ အံလး၊ လုမ်းလောင်းခိုင်းခပ်အံ။
ကမ်၊ ယွမ်းဂုပ်. ပိုင်ပံးဂါအံမိုင်းငဝ်းပိုင်းအအံ. သေ ခွဲခိုင်ဖေတ်၊ ကွန်၊ ယု၊ ပေးအံ ငဝ်းလံးကမ်အအံး
လှို. တိုဝ်းဖိုတ်တေရအပ်. ဝါဂ်၊ ကမ်၊ ဖိုင်၊ သေလး၊ လွင်၊ တေယုတ်အံးလံးရိုဂ် ကမ်၊ လံးအံ မီးမား
ခေးထာမ်ယု၊ ယဝ်။

လှိုင်းခွဲခိုင်ဖေတ်၊ ကွန်၊ အံ. ငဝ်းငါ့၊ ပိုင်လှိုင်သုတ်းလမ်း ပီအံပိုင်ပံးဂါအံမိုင်းငဝ်းပိုင်း (status quo) မအံးယဝ်။
အံးငဝ်းလံး ကမ်မီးဝံ. ပအံရှာသုအံးလံးပိုင်ပံးရှင်းခေ ခွင်လုမ်းလောင်းခိုင်းအအံ. အံ. တေပုဂ်းတင်း
လိုင်းမိုင်းမို. ရှာ. (ကမ်၊ အအံ) တေသိုပ်၊ ယု၊ အံးလိုင်းမိုင်းဂဝ်၊ ဂွလ်းရိုဂ်အံ ယု၊ တီးလုမ်းလောင်းခိုင်းခပ် ရှူ. တေ
ခံးလှိုမားယဝ်။ ပေးခိုင်ဖေတ်၊ ကွန်၊ တာ၊ တင်းလိုင်းမိုင်းမို. တေလောင်းလုသုမ်းလှိုင်. ရိုဂ်
ပေးပီအံမားလိုင်းမိုင်းရှင်းခေ တေမီးဖွင့်ပင်းလှိုင်. ရိုဂ်အံ ရှူ. တေအပ်. သွအံးယဝ်။ ဂွပ်းအအံ
ယု၊ တီးသုအံဂါင် ရိုဂ်းလင်းအိုဂ် လွင်းအပ်. သွအံးအအံးသေ ပိုင်းတာ၊ ပွင်သိုင်ငဝ်းလံးကမ်ဝါး
သိုပ်၊ ယု၊ ဂျာ၊ အံးလိုင်းမိုင်းဂဝ်၊ အံ. တေရိုတ်း ရှို. တိုဝ်းမီးဖွင့်လီအံသေ
လင်၊ လှို. တိုဝ်းဖိုတ်တေရအပ်. ဝါဂ်၊ ကမ်၊ ဖိုင်၊ ယဝ်။ ပေးအအံလင်၊ တေလောင်းရှမ်းရှို. လှိုင်းခိုင်
ဖေတ်၊ ကွန်၊ အအံ. ရိုတ်းယိုတ်းယဝ်. (Young, 1994)။

အပ်. သွအံးလွမ်းကမ်ဝါးမားအံးသေ တီးလိုင်းမိုင်းကမ်လုမ်းလောင်းခိုင်း အမ်လံးယု၊ သင်းအံ။
ယအံအိုဂ်ပတိုဂ်းခါတ်း ကမ်မီးဝံ. လီမ်ပိုင်းသေ လွင်၊ တေလှို. တိုဝ်း ဖိုတ်တေရအပ်. ဝါဂ်၊ ကမ်၊ ဖိုင်၊ အအံ.
လံးရိုဂ်ကမ်၊ လံးအံ တေလမ်းရှမ်းလံးယု၊ ယဝ်။ အံးပတိုဂ်းခါတ်းအအံ. ငဝ်းရှမ်းမအံးကမ်လိုဂ်.
အံးလမ်းလွင်းသုတ်းအံ. ပီအံလွင်းပိုင်၊ ငမ်းလံး အးလိအံမိုင်းယဝ်။ ပီအံပအံရှာကမ်ဝါး ဖူးလှို
မီးသုအံးပိုင်၊ ငမ်း အးတီးကမ်လှိုဂ်းရိုဂ်အအံ. ယဝ်။ အးတီးကမ်အိုင်းအံ. လီမ်လှိုင်ပွင်လိုင်းလေးမိုင်း
ပးတင်းလှိုင်ပွင်လိုင်းသုအံဂါင် ဖိုဂေး ခွဲပီအံလင်းအးတီးသုင်သုတ်းယု၊ အအံ. ယဝ်။ သုအံဂါင်အံ။

ရွပ်မန်းပီခ်လူင်ပွင်လိုင်ပတ်းပိုခ်.တူင်;မိုင်းငလး; လင်,ခွဲ;ပိုင်,ငမ်းခိုင်အားတီး; (Chapman & Roeder, 2007)။ လေး;မိုင်းအံဂေး; ယခ်အိုင်သါပိုခ်းလေး;မိုင်း၊ လုမ်းလောင်းခိုင်းလိုင်;အံ;သေ

ခွဲ;လံ;သုခ်,လတ်းသင်းရှင်းပွင်တိမ်တီးယပ်.(Kymlicka,1998)။

အံ;လေး;မိုင်းကခ်အိုင်;အံ. သင်ဝါးမီးမားပခ်ရှာကခ်ဝါး; လုမ်းလောင်းခိုင်းခပ် ကမ်,ခွဲ;ယွမ်းရှပ်. ပိုင်ပံးဂါခ်မိုင်း ကခ်မီးဝံ.လိမ်ပိုင်းယပ်.အံလိုင် လောင်းဂိုတ်,မီးမား လိုင်;ခိုင်ဖေတ်,ကွပ်,အခ်.ယူ,ယပ်.။

လူင်ပွင်လိုင်;သုခ်ဂါခ်အံ. ဝဂ်.ငမ်လံ;ဝံ. လုမ်းလောင်းယူင်.ယွဲးလခ်.လိုင်;မိုင်း ငလး; ဝိုခ်;ငဝ်; ဖေခ်,တျ,အံ;တူင်,တိုင်, (reginal revenue unit) သေဂေးယျ, လခ်.လေး;မိုင်းအံ. ဂွလ်းလံ;ဝံ.

ဝိုခ်;ငဝ်;ဖေခ်,တျ,လခ်.လိုင်.ခိုင်း (national revenue unit) အခ်.ငလး; အံ;လွဂ်းပိုင်;ဗိုတ်တေရပိုင်;ဖေခ်;အခ်. လောင်းမီးလံ;လွင်းကမ်,ဖေခ်, ဖေခ်;လူလ်; လိုင်;ဖေခ်,တျ,ယူ,။

အံ;ငဝ်းလံ;အင်,အခ် လောင်းပီခ်မား လိုင်;ဖေတ်,ကွပ်,ယပ်.(McGarry,2002)။ ယမ်းအင်,အခ် ပေးဖေတ်,ကွပ်,အံ ယူ,တီးလေး;မိုင်းအံ. တေတိုင်းဂုမ်းဂမ်လံ;အားတီး; ကပ်ဖေခ်,တျ,ဝါးဂေး;

တေတိုင်းလံ;သုခ်,အမ်လိုင်ငလး; လင်,တဂ်းပိခ်,လိဂ်;ငဝ်းလံ;ငဝ်;ပိုင်းသေ အံ.အဂ်းဖေ, ဖေတ်,ကွပ်,ယူ,ယပ်.။

ဖေ,အိုင်;ဂေး; လူင်ပွင်လိုင်;သုခ်ဂါခ်အံ. ပိုင်းတျ,တေသိုပ်,ထိုင်;သိမ်းငဝ်းလံ;ငဝ်;ပိုင်း ငလး; လူတ်းယွမ်းလိုင်;ခိုင်ဖေတ်,ကွပ်,အခ်. ထိုင်တီး;ငဝ်းလံ; ကခ်လံ;ဂွခ်;ဂိုင်းပခ် ခေး;တုဂ်းယွမ်းခွင်

လေး;မိုင်းခပ်မားယပ်.။ ယမ်းအင်,အခ် လင်,ကပ်ဗိုတ်တေရအပ်.ဝါဂ်;ကမ်,ဖေခ်,အခ်. လုံ.တိုင်းပီခ်ခေး; ဂေး;ကခ်အိုင်;ယပ်.။

ဖေပ်,ဝါးလုံ.တိုင်းဗိုတ်တေရအပ်.ဝါဂ်;ကမ်,ဖေခ်,လိုင်.အခ်အံ ဂိုတ်းရှုးလွဂ်းပိုင်တီမူပ်ခရေလီလိုင်;မိုင်း ရှိုင်းဂိုခ်းမားသေ ယူ,တီးလိုင်;မိုင်းအံ. တိုင်းလိုင်ခပ်;ပုးမား အံ;ဂါခ်တမ်းဝါင်းခေး;တိပ်းတတ်းအခ်.လုံ၊ ဂွ

အံ;ဂိုင်းလံ; တါင်းလူင်,ခွင် တူင်,ဝိုင်းဂုမ်းကခ်ပိဂ်,ပိုင်;ဂခ်အခ်.လုံ၊ တိုင်းလိုင်ရှပ်.ပါဂ်,လံ; သုခ်,လံ;တီမူပ်ခရေလီ ခွင်လေး;မိုင်းဗိုတ်တေရကခ်အိုင်;အခ်.လုံသေငလး; ဂိုတ်းရှုးလူတ်းယွမ်း,ပခ်လံ;

လွင်းခင်းခင်းဂါန်မိုင်း နှိုးစားလှုပ်ပွင့်ထိုင်သုန်ဂါင် ငလး လိုင်းလေးမိုင်းခပ်ယူယပ်။ ပေးတူလှုံးခိုခင်း သာပိုခင်းနှိုး စား လေးမိုင်းခိုလှုပ်ဂ်။ ငလး လှုပ်ပွင့်ထိုင်သုန်ဂါင်ခဆေတၢအံ ယွန်.ကမ်,ယွမ်းပန် သုန်,လံးသုန်,ပီခ် လှမ်းဂုန်းကော, ခွင်လေးမိုင်းလောင်းခိုင်းခပ်ငလး; နှိုးစားလေးမိုင်းခိုလှုပ်ဂ်။ ငလး လှုပ်ပွင့်ထိုင်သုန်ဂါင် လင်,ခင်းခင်းဂါန်သေ ထိုင်တီးလံးလှုံးတိုင်း နှိတ်တစရအပ်.ဝါဂ်;ကမ်,ဗီင်,မးယပ်။ ပိုင်းလှုံးတိုင်းထိုင်.ဆန်ငလး; လင်,ပီခ်ကန်လှုပ်ယွမ်းလံး လွင်းခင်းခင်း နှိုးစားလေးမိုင်း ငလး လှုပ်ပွင့်ထိုင်သုန်ဂါင်ဆန်.မးယပ်. (Simeon, 2001)။

ဂူလှုံးဂး ပးရှပ်.ရှန်ခွင်ဖူးရှူးမေၢခပ် ကန်ရှပ်.ရှန်ပိဂ်,ပိုင်းခိုဝ် နှိတ်တစရအပ်.ဝါဂ်;ကမ်,ဗီင်,အံ;အံ ဂေး မီးယပ်။ ဆန်;လမ်း ယွန်.ပိုင်းလှုံးတိုင်း နှိတ်တစရအပ်,ဝါဂ်;ကမ်,ဗီင်,ငလး; ရှိတ်းရှူးဂါန်ဂေး,သင်း ရှိတ်းလှုပ်;လှုပ်တွန်းသေ လောင်းရှိတ်းရှူးလှိုင်းဖေတ်,ကွဂ်, ရှိတ်းဂိုခင်းမး ကန်ဝးဆန်.ယပ်။ နှိတ်တစရ အပ်.ဝါဂ်;ကမ်,ဗီင်,အံ. ရှိတ်းရှူးငိုခင်းတိုင်းခွင်လေးမိုင်း ငလး သုန်,ဖွင်းငမ်းရှင်းခေ ဆန်းဆန်;တိုင်းငလး လောင်းတိုင်းပန်ရှိတ်းခိုဝ် လှိုင်းခိုင်ဖေတ်,ကွဂ်,သေ ယုဂ်.သုင်ပန်လှိုင်းတုဂ်;ယွန်း သုန်,ဖွင်းငမ်းရှင်းခေ သုင်ယပ်.သုင်ထိုင်;သေငလး; လောင်းရှိတ်းရှူးလှိုင်းဖေတ်,ကွဂ်, ရှိတ်းဂိုခင်းလှုပ်တွန်းမးဆန်.ယပ်.

(Simeon and Conway, 2001)။ ဂွမ်းဆန်ငလး တၢ,အပ်.သွန်,ခိုဝ် ပိုင်ပးကန်မီးဝံ.ဂပ်,ဂပ်, ငလး; ယူ,တီး လေးမိုင်းကန်ခိုင်; လွင်,တေခွင်သင်းလံး ပိုင်ပးဂါန်မိုင်း ကန်ဆိမ်တိုင်;ရှိတ် ကန်ဝးအံ. လှုပ်,အၢ,တေ. တေ.ဝးဝးယပ်။ တူပ်ယင်,လမ်း ထိုင်.ဆင်,ဝး ထိုင်;မိုင်းခဆေတၢအံ. ဂွန်,ပံ,မီးလှိုင်းခိုင်ဖေတ်,ကွ ဂ်, ပေးပီခ်ဝံ. ထိုင်;မိုင်းနှိတ်တစရယူ, မွဂ်; ၁၀၀ ပီးယပ်.ဆန်.အၢ, (Simeon and Conway, 2001)။

ပေးတူလှုံးလှမ်းခေးယိုခင်းလာတ်;မးလိုင်းအံ;အံ လိုင်,ရှန်ခိုဝ် လွင်းလှုံးတိုင်း နှိတ်တစရအပ်.ဝါဂ်;ကမ်, ဗီင်,အံ. လံးရှန်ပိဂ်,ဂန်ဝံ. သွင်မိမ်းယပ်။ မိမ်းဆိုင်;လမ်း ပီခ်ပးရှန်ကန်ဝး နှိတ်တစရအပ်.ဝါဂ်;ကမ်,ဗီင်,အံ. ပန်ဝံ. ကၢ,အၢ,ကန်ကမ်,ဗီင်,ဗီင်;ကမ်,လှုံးပဂ်;လီဝ်ဂန် နှိုးစားလှုပ်ပွင့်ထိုင်သုန်ဂါင် တင်း လေးမိုင်းခပ်ဆန်.ငလး; ရှိတ်းရှူးယုင်းယင်းသေ ပီခ်ပတိဂ်;ခါတ်;ယု,သုင် ဆန်ဆန်.ယပ်။ ထိုင်;မိမ်း ဆိုင်;သမ်. ပီခ်ပးရှန်ကန်ဝး တၢ,

တော့ခွန်းရှိုင်းလီးခွန်းခွေး၊ လေးမှိုင်းခပ်ကန်ပိတ်၊ပိုင်းဂန်ဆန်။ နွေးလ ဂ်းမှိုင်းဆီ။ ဝိ.ရှူးလေးမှိုင်းဖွဲ့မန်း
လုံ.တိုဝ်းနိုတ်တေရအပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗီင်,လင်, တေလောင်းသင်,ထုဂ်,လီး ဆန်.ယပ်။

နိုတ်တေရအပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗီင်, ငလး; ပန်ရှုလိုင်;ဗီင်,ပိင်းနွေးခွေးလောင်းခိုဝ်း

ဗီင်တေရအပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗီင်,ဆီ. ဂွပ်;ပိုင်းလုံ.လီးယုဂ်.သုင်ပန် သုန်,လီးသုန်,ပီခ်လုံ၊ သုန်,ပုင်ပီးရှင်း
ခေလုံ လွမ်းလူလုံးလေးမှိုင်း ငလး; လောင်းခိုဝ်းဖွဲ့မန်း နွေးခွေးလေးမှိုင်းပိတ်,ပိုင်းရှိုင်းရှောင်,ဂန်ဆန်.ငလး;
လောင်းမီးလီးပန်ရှုလိုင်;ဗီင်,ပိင်း နွေးခွေးလောင်းခိုဝ်းခပ်ယူ,ယပ်။ မိုင်းလုံ.တိုဝ်းနိုတ်တေရအပ်.ဝါဂ်းကမ်,
ဗီင်,ဆီ. လီးရှန်မီးဝိ. ပန်ရှုသွင်လွင်း ကန်ပီခ် (ဂ) လွင်းလိဂ်,မိင်,ကျ,အျ,ပဂ်းပိုင်လဂ်းမှိုင်း ပိတ်,ပိုင်းဂ န်
နွေးခွေးလေးမှိုင်းမှိုင်းကန်ဆိုင်;တင်းကန်ဆိုင်; ငလး; (ခ) လွင်းလိဂ်,မိင်,ကျ,အျ,ပဂ်းပိုင်လဂ်းမှိုင်း
ပိတ်,ပိုင်းဂန် နွေးခွေး လှိုင်ပွင်လိုင်;သုန်ဂင် ငလး; လေးမှိုင်းခပ် ဆန်.ယပ်. (Brendan O'Leary, 2001)။

(ဂ) လွင်းလိဂ်,မိင်,ကျ,အျ,ပဂ်းပိုင်လဂ်းမှိုင်း ပိတ်,ပိုင်းဂန် နွေးခွေးလေးမှိုင်းကန်ဆိုင်;တင်းကန်ဆိုင်;

တီးနိုတ်တေရအပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗီင်,ဆီ. တမ်ဆင်,သဖျ,ဝမန်းသေဂေး; နွေးခွေးလေးမှိုင်းခပ်ဆန်.
လွမ်းလူလုံးလဂ်းမှိုင်းသေ လိဂ်,ပန်ဝိ.ကျ,အျ,ပိတ်,ပိုင်းဂန်ယူ,ယပ်.ငလး; ရှမ်းဝါးတိတ်,ယိတ်;ဆမ်လါဂေးယျ,
နွေးခွေးတွန်းမှိုင်းလိဝ်တေ. ပိုင်လှိုင်ဆီ.တေပီခ် တိန်းဖွင်းဖေ,ရှိုင်းနိုင်းယပ်။

နွေးလိုင်;မှိုင်းနိုတ်တေရဆီ. တိန်းဖွင်းလန်.နိုတ်တေရ (မှိုင်းရှမ်းတုမ်) ခပ် ဂိ.လိဂ်,တတ်းဝိ. တိန်းဖွင်း
ရှမ်းမှိုင်း ကန်ယန်ဆိုင်ရှပ်အပ်.ရှမ်း ငလး; တိန်းဖွင်းလှိုင်.ခိုဝ်း ကန်ယန်ဆိုင် လွမ်းလောင်းခိုဝ်း
ဆန်.ယူ,ယပ်။ မိုင်းလုံ.တိုဝ်း နိုတ်တေရအပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗီင်,ဆီ ဖူးတိန်းဖွင်းရှမ်းမှိုင်း
နွေးအျ;တီးရှပ်ရှမ်းဆမ်ဆီ. ကျ,အျ,ဂေးလီးဆမ်တိုဝ်း တီးဆင်းဂေးလီးဆမ်လှိုင် လှိုင်းအျ;တီးလောင်းခိုဝ်း
ခပ်ယူ,ယပ်. (Ronald L., Watts, 1999)။ ပေးတူလုံးတိန်းဖွင်း မိုင်းခေတေအိ ရှပ်အပ်.
ဖူးတိန်းဖွင်းရှမ်းမှိုင်း နွေးလေးမှိုင်းကွန်ထရီယူဝ် (Ontario) ငလး; ခိုလ်ပိတ်. (Quebec) ဆီ.
မီးမွတ်;ခိုင်းလှိုင်ဖူးတိန်းဖွင်းခေတေတင်းမှိုင်းယပ်။ တျ,တိန်းဖွင်းလှိုင်.ခိုဝ်းတေ.ဂေး; ကိင်ဆိုင်

တောင်းလိက်ယ့်၊လေးမိုင်းသေ မင်းတတ်သုခ်၊တိ န်းတင်ဝိယဝ်။ (Baubock, 2006)။ တူဝ်ယာင်၊လမ်း တီးမိုင်းဂျာမနီဆီ ဆိုင်းလေးမိုင်းလုံဆီ။ ဧက၊သုတ်မန်း ပန်ဝိယုတ်ဆီ ၃ တီးဆင်းသေတၢ၊ ပေးရှင်ဆပ်ဂူဆီ လိုင်ဂျာ၊သွင်လာဆီဆီ ဝိပန် ၄ တီးဆင်း၊ ပေးလိုင် ရှမ်းလာဆီဆီ ၅ တီးဆင်း၊ လေး ပေးလိုင် လိတ်လာဆီဆီ ၆ တီးဆင်းဆီယဝ်။ (Edin Sarcevic, 2005)။

(ခ) လွင်းလိက်၊မိင်၊ကျ၊ဆၢ၊ပိန်းပိုင်လက်၊မိုင်းပိန်းပိုင်၊ဂန် ဆုံးစားသုခ်ဂင် လေး၊ လေးမိုင်း

တီးလေးမိုင်းဟိုတ်တေရပိုင်ဟိုင်ကန်ဆိုင်ဆန်။ လွင်းလိက်၊မိင်၊ကျ၊ဆၢ၊ ဖေ၊ဟွင်းငမ်း၊ ဖေ၊တတ်းသိဆ် လေး၊ ဖေ၊ရိုဆ်းဟိုင်၊ ဆုံးစားသုခ်ဂင် လေး၊ လေးမိုင်းဆီ။ ဂိဝိပန်းလိပ်ပိုင်လိပ်ယူ၊သေတၢ၊ တီးဟိုတ်တေရဆပ်ဝါဂ်၊ကမ်၊ဟိုင်သမ်။ လွမ်းဆင်၊လေးမိုင်းကန်လုံကန်ဆန်။သေ လွင်းလိက်၊မိင်၊ကျ၊ဆၢ၊ ဆုံးစားသုခ်ဂင် လေး၊ လေးမိုင်းဆီ၊ လာင်၊ပိန်းပိုင်၊ယူ၊ယဝ်။။ ပေးယိတ်၊တူလ်း လွင်းလိက်၊ကျ၊ဆၢ၊ပိန်းပိုင်၊ဂန်ဆီ တေလံး၊ရန်မီး ၄ ယာင်၊ -

- (၁) ကျ၊ဆၢ၊ လေး၊ သုခ်၊ပွင် ခွင်လိုင်လေးမိုင်းဆီ။ ပန်ဝိယုတ်၊ယေး၊လူင်၊ယေး၊ခါဝ်းဂွလ်းသေ သမ်၊ခါတ်၊ ခွပ်၊ခိုဆ်း
- (၂) ကျ၊ဆၢ၊ လေး၊ သုခ်၊ပွင် ခွင်လိုင်လေးမိုင်းဆီ။ ရှိယုတ်၊ခိုဆ်း၊ကပ်
- (၃) လွမ်းဆင်၊ငမ်းလံးလေးမိုင်းဟိုင်မန်းသေ ကျ၊ဆၢ၊ လေး၊ သုခ်၊ပွင်ဆီ။ ခွ်၊ယုတ်၊ခိုဆ်း၊ ရှိပ် ခွ်၊လူတ်းလူင်၊ဂေး၊လံး
- (၄) လွမ်းဆင်၊ခါဝ်းယာမ်၊ပိန်းပိုင်၊သေ ပွဲ၊ရှ်းလိုင်လေးမိုင်း လုံ၊တိုင်းသုခ်၊ဟွင်းငမ်းရှင်၊ခေ လိုင်ဆီယဝ်။ (Ronald L. Watts, 2008)။

ယာင်၊ထီးဆိုင်ဆီ။ လံးရန်လုံ၊တီး မိုင်းရှမ်းတုမ်ရှပ်တီသျှ (Federation of Rhodesia) လေး၊ မိုင်းရှမ်းတုမ် ဆၢလလီဆ် (Federation of Nyasaland) ဆန်။သေ လိုင်၊မိုင်းဆန်ဆီ။ သမ်၊ဂွလ်းတင်၊သမ်းလံး၊မား မွတ်၊ ၁၀ ပီးယဝ်။။ ပိန်လံးမံးလုံ၊တိုင်းဟိုတ်တေရ ကန်ပန်ဝိယုတ်၊ကျ၊ဆၢ၊ တီးလိုင်လေးမိုင်း တေ၊ထိုင်ယေး၊လူင်၊ ယေး၊ခါဝ်းဂွလ်းသေ ဝါးလင်သမ်၊ခါတ်၊ခွပ်၊ခိုဆ်းဆန်။ယဝ်။ (Watts, 1981)။

ယာင်,ထီးသွင်ဆွေတေ. လီးရှန်တီးလိုင်;မိုင်းရှမ်းအမ်အမ်ယူ,။ တီးလိုင်;မိုင်းခဆေတုအိ. လိုင်.တိုင်းဟိုင်တတေရ
အပ်.ဝါဂ်;ကမ်,ဟိုင်,သေ ပေးတိုင်း;တူလ်းတင်းလိုင်;လေးမိုင်းတိုင်,ကန်အိ တီးလေး;မိုင်းခိုလ်ပိဂ်.အန်
ပန်ဝိ.ကျ,အု,သုန်,ပွင်လိုင်တိုင်းသေယပ်.လေး; လိုင်;ပီးပလ်,လု,။ လိုင်;ရှ်အီးဟိုင်; လေး;
ဂါန်လပ်;တိုင်,လိုင်;လါဂ်;ဟေ,ဟိုင်;မိုင်း လိုင်;အီးဂေး; ပွင်ပီးပန်သုန်,ရှ်;ရှိုတ်းတင်း ရှမ်းလါတ်;
လေး;မိုင်းဝိ.ယူ,ယဝ် (Watts, 2008)။

ယာင်,ထီးသါမ်အိ. ပိန်လါးလိုင်;မိုင်းသပိန်ယပ်.။ တီးလါဂ်;မိုင်းခပ်အန်. ပိုင်;တု,သုန်,ဟွင်းငမ်းရှင်းခေ
အ်;ပိုန်.တီးအိ. ပွင်ပီးဝိ. လါးတိုင်;သွင်သီအ်;ယပ်.။ လါးတိုင်;ကန်ယိုအ်;ယွအ်; သုန်,လီးဟွင်းငမ်းလီး
ဟွင်းဟေ ပိုင်;တု,လိုင်;အု;တီးဂိုဂ်;ပိုအ်; လေး; လါးတိုင်;ကန်ယိုအ်;ယွအ်; သုန်,ဟွင်းငမ်းရှင်း
ခေလီးဂမ်းလွီးလွီး ပိုင်;တု,အု;တီးတိုင်,လိုင်; အန်.ယပ်.။ လင်,အန် ပိန်ဝိ.ပိုင်;ဟိုင်
ဟိုင်တတေရအပ်.ဝါဂ်;ကမ်,ဟိုင်, ကန်ယိုအ်;ယွအ်;လီး သုန်,ဟွင်းငမ်းရှင်းခေ ကန်ပိဂ်,ပိုင်;လွမ်းလူလ်;
အု;တီးကမ်,မိုန်ဂန်အန်.ယပ်.။ မွဂ်;အန်;ဂွလ်;ကမ်,ဂု; ပိုင်;တု, ပတ်.သ် (Basque) လေး; အုဝုရ်
(Navarre) ကန်ပိန်လါဂ်;ခိုင်းမီးသုန်,ဟွင်းငမ်းရှင်းခေတိုင်,ကန်အန်.ဂေး; ပွင်ပီးပန်ဝိ.ခေး;တူဂ်;လူင်း
လိုင်;ဟေ,တု,ကန်ပိဂ်,ပိုင်;ပိုအ်;ဂွအ်,ယပ်. (Luis Lopez Guerra, 1995)။

ပိုင်;ဟိုင်;ဟိုင်တတေရအပ်.ဝါဂ်;ကမ်,ဟိုင်,လါးလါဂ်;မိုင်း ဂမ်းလိုင်;သုတ်းလမ်း ရှန်လီးတီး
လိုင်;မိုင်းဂီတလီအန်.ယပ်.။ တီးမိုင်းဂီတလီအ်; လိုင်;လေး;မိုင်းထုဂ်,မဂ်;တတ်းခိုဂ်.တွအ်;အန်.အိ
လွင်းလိဂ်,မိဂ်,ကျ, အု, လေး; သုန်,ပွင်သါဂ်;ခပ်အိ. ဂွပ်;ပိုင်;ဂုပ်,တေး,အု;လီး
တင်းလူင်ပွင်လိုင်;သုန်ဂါဂ်;လေး; လင်,ဝု; အ်;ဂေး;လေး;မိုင်းခပ်အန်. လွမ်းလူလ်;ခါဂ်;ယါမ်းသေ
လီးရှန်လါးလိဂ်,မိဂ်,ကျ,အု, လေး; သုန်,ပွင် မိဂ်; ကန်ပိဂ်,ပိုင်;ဂန်ယူ,ယပ်.။ တီးယူခေအိဂေး;
သဂွတ်လိအိ. ကါယုလိအိဂွင်, လေး; ဝေးလ် လိုင်;အိ;အိ လီး ရှန်ခပ်ဂေး,သါဂ်;လါးတိုင်;လိုင်.အန်
လူလ်;တင်းလူင်ပွင်လိုင်;ပရိတ်တီအိယူ,ယပ်.။ လုဂ်.တီးလူင်ပွင်လိုင်;သုန်ဂါဂ် ဂမ်းမိဝိ.လီး

လားတောင်းဂီဝ်းငိုခ်းခွခ်းယူ,သေတၢ. သဂ္ဂတ်လိခ်းအံ. မီးသုခ်းလိဂ်းလံးဂီဝ်းလံး
ငိုခ်းခပ်းပိုခ်းထာခ်းခိုခ်းယူ,ယဝ်.။ မိုခ်းအံခ်းအင်,ဂဝ်, တီးမိုင်းဝေးလ်းအံဂေး; ပခ်းဝံ.ကျ,အ, တၢ,ကပ်းဖၢ,သၢ,
ဝေးလ်း ရှိတ်းပိခ်းဂုမ်းလုံ.လွမ်းလုမ်းယူ,သး။

ပံးမိုင်းတုးတၢ ခွင်မိုင်းမာခ်း; ငလး; လွင်းအပ်.သၢင်းလွမ်း နှိတ်တၢဧရအပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗီင်,

လိုင်းမိုင်းမာခ်းအံ. ပိခ်းကွင်းတီးခွင် ခိုင်းဂူခ်း ကခ်းမီးဖၢ,သၢ,၊ နှိုင်းငလးရှင်းဗုခ်းမာခ်းသေ
ပိုင်းရှိုင်းရှာင်,လူလုးသၢပိုခ်း ငလးတင်း အမ်.လိခ်းဂိုခ်းဖၢလိုင်းအံ; ပိုင်းကိင်ယူ,သၢင်းသင်းရှမ်းဂခ်းယဝ်.။
မီးဝံ.အးတီးတိုင်း ကခ်းခိုင်းဂူခ်းမာခ်း; လုမ်းလၢင်းခိုင်းရှပ်.ဂူခ်းအမ်ခပ်ယူ,ထင်ပိခ်းယု, ငလး; အးတီး
လေးမိုင်း ကခ်းလိုင်းလၢင်းခိုင်း ပိဂ်,ပိုင်းရှိုင်းရှာင်,ဂခ်း ယူသင်းဝံ.လိမ်ပိုင်းအခ်းယူ,ယဝ်.။ နှိုင်းငလး
လေးမိုင်းအင်, ဂခ်းအခ်း; မီးဝံ.အးလိခ်းဂုမ်းဂီဝ်း;၊ ငိုခ်းတိုခ်းမာဂ်းမီး ကခ်းပိဂ်,ပိုင်းဂခ်းသေ
တေဝးလုမ်းလုမ်းခိုင်း နှိုင်းလေးမိုင်းလုံဗုခ်းမာခ်းဂေး; မီးဝံ.ပိုခ်းလင်သၢပိုခ်း;၊ ပံးရှပ်.ရှခ်းဂါခ်းမိုင်း ငလး;
ငဝ်းလံးပံးမိုင်း ပံးသိုဝ်,သၢ ခ်ဂခ်းဂူခ်း ကခ်းပိဂ်,ပိုင်းရှိုင်းရှာင်,ဂခ်းအခ်း.ဂွခ်း,ယဝ်.။

လွမ်းလူလုးမီးငဝ်းလံးပိုခ်းလင်အင်,အခ်းငလး; နှိုင်း"ပဂ်းပိုင်လဂ်းမိုင်း ၁၉၄၇ အီး" ကခ်းဂိုတ်,မီးပွဂ်းရှို ဂ်း
တၢ,မိုင်းမာခ်း; ဝံးလံးလွတ်းလိမ်းအခ်း.အံဂေး; တိုင်းတီးကမ်,ပးဖၢရှာင်; ငလး;လွခ်း.မွခ်း ခွင်လွဂ်းပိုင်
နှိတ်တၢဧရ လိင်;လိင်;လီငါမ်းသေတၢ. လံးရှခ်းပိုင်ဖၢရှာင် ခွင်နှိတ်တၢဧရအပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဗီင်, ဂမ်;ဗွင်းယူ,
အခ်း.ယဝ်.။ အခ်းလမ်း ပိခ်းကခ်းပခ်းဝံ. ခေးရှပ်.ပဂ်,ဝံ. တီးမိုင်းတံး ငလး; မိုင်းယၢင်းလိင် ကခ်းဝး
ဝံးယူ,လွမ်းဂခ်းယဝ်. ၁၀ ပီး မီးသုခ်း,ဖၢတ်,ကွဂ်,လံးယူ,အံသေ၊ လေးမိုင်းခါင် ငလး; တိုင်းခိုဂ်.တွခ်းချၢင်း
အံဂေး; ခွတ်,ဗွတ်;ဂေး,သၢင်းဝံ.လူလုး; ခပ်.ဗီင်ပံးမိုင်းယူ, အခ်း.ယဝ်.။ လှိုင်အခ်း; လွမ်းလူလုးလဂ်းမိုင်း
၁၉၄၇ သေ တီးတံးအံးဗွင်းယၢင်းအိုင် ကခ်းရှပ်.ဝး; " တံးအံးဗွင်းလှိုင်.ခိုဝ်း" ကခ်းခပ်;ပးအံးခမ်းတွ
ခ်းဖၢ,ရှိုခ်းနှိုင်းအခ်း.အံ လုဂ်.တီးလေးမိုင်း;၊ အးတီး; လုဂ်;လုမ်းမိုင်းရှမ်းတုမ်ခပ် လံးလုံ.လံးသုင်,
ဖုးတံးအံးဗွင်း ကခ်းရှပ်.ကမ်,မိုခ်းဂခ်းအခ်း.မးယူ,ယဝ်.။

ဝမ်းလင်တပ်သိုက်ယိုတီးကျ၊အ၊ယဝ်သေ ပါးမိုင်းကန်ပီဆ်မီးယူ၊ ဆုံးပါဆ်ဝန်းမိုင်းဆီးဆ်ဂေး၊
ယဆ်ဆိုင်ဝင်းလမ်း၊ ပိတ်ပိုင်းရှိုင်းရှင်၊ဂန်ဆန်သေ ရှင်၊လီခပ်ခိုင်လှိုင်တိုင်း ဖန်တီးတရအပ်ဝါဂ်၊
ကမ်၊ဇိုင်၊ကိုင်း ဆ် မီးလွင်းကုပ်၊လာတ်၊တပ်၊ဆေဂန်မားယူ၊ယဝ်။ ဂူလုံးဂါး "ပန်းပိုင်လမ်းမိုင်း ၂၀၀၈ ဆီး"
ကန်ခွင်သီသိုက်မိုင်းလီဝ် ဝဂ်၊ငမ်ဝံယူ၊ ငလး " ပိုင်ဂိန်ဂိန်၊ ဖန်တီးတရတီမူဝ်ခရေလီ" ကန်လုဂ်၊တီး
"လှိုင်ပွင်လှိုင်၊ခွတ်၊လှိုင်၊လှိုင်၊လာတ်၊"ပိုင်ပန်းဝံဆ်၊ ရိပ်၊ဂပ်၊တင်း "ဖန်တီးတရအပ်ဝါဂ်၊ကမ်၊ဇိုင်၊" သေ
ပံ၊ဂန်ပန်းဆေပုတ်၊ခတ်၊ဝံ၊ခွန်၊ငသး။ ပေးကပ် "ပန်းပိုင်လမ်းမိုင်း ၂၀၀၈ ဆီး" ဝါးဆ် ယဆ်ပိုဆ်၊ဝံ၊ဆိုင်
လွန်းပိုင်လှိုင်၊မိုင်းလီဝ်သေ၊ တီးလှိုင်ပွင်လှိုင်၊ ငလး၊ တီးဆ်၊ဇွင်း၊ လေးမိုင်း ကိတ်၊ တိုင်းခပ်ဆ်၊ ပဆ်ဝံ၊ကျ၊အ၊
လှိုင်၊ဇွင်းငမ်း ငလး၊ လှိုင်၊တတ်၊သိဆ် ကန်မိုန်ဂန်သေယဝ်၊ တီးတီးဆ်၊ဇွင်းယာင်၊ဆိုင် ကန်ရှင်၊ဝါး
"တီးဆ်၊ဇွင်းလှိုင်၊ မိုင်း" လက်၊သုန်ဂါင်ဆန်၊ဆ်ဂေး၊ ဂူလုံးမန်းတတ်၊ဝံ၊ ရှပ်ဆပ်၊ဇူးတီးဆ်၊ဇွင်း
ကန်ဇိုင်၊ပိင်းဂန်ယဝ်။ ဇေး၊ဆိုင်၊သမ်၊ လုဂ်၊တီး၊ လှိုင်ပွင်လှိုင်၊ခွတ်၊လှိုင်၊လှိုင်၊လာတ်၊ ပိုင်ပန်းကွတ်၊မားဝံ၊
"ပိုင်ဂိန်ဂိန်၊ ဖန်တီးတရတီမူဝ်ခရေလီ" ဆ်ဂေး၊ တီးပွင်း ၁ ဆန်၊ ပန်းဝံ၊ဝါး " မိုင်းရှမ်းတုမ်
ဖန်တီးတရတီမူဝ်ခရေလီ ဆ်၊ ခွတ်၊ဇွတ်၊ဝံ၊လူလုံး၊ လှိုင်၊လေးမိုင်းလုဂ်၊လုမ်း ကန်မီး တီမူဝ်ခရေလီ
(democracy) တီမ်တီး၊ လှိုင်၊ဇိုင်၊ပိင်း (equality) ငလး၊ သုန်၊ပိုင်ပန်းလုံးရှင်းခေ (self-determination) " ဆ်
သေတ၊ လှိုင်၊ဇိုင်၊ပိင်း ကန်ဝါးဆန် လှိုင်၊ဇိုင်၊ပိင်းလူလုံး၊ ပန်းမိုင်းရှာ၊ လှိုင်၊ဇိုင်၊ပိင်းလူလုံး၊
ပန်းပိုင်လမ်းမိုင်း ငလး၊ ကျ၊အ၊သုန်၊ပွင်ရှာ၊ဆ် ပံ၊ပန်းတိတ်၊လင်းလီငါမ်းဂွန်။

ထိုင်း၊ဇေး၊ဆိုင်၊သမ်၊ ဆ်၊ဂန်မိုင်းမိုင်းမားဆ်၊ မီးဝံ၊လှိုင်၊ဆင်၊အ၊တီး၊ ဝါး တင်း မိုင်းလား ကန်မီးတပ်၊သိုက်၊
လှိုင်၊ဇွင်းငမ်းရှင်းခေ ငလး၊ ပိုဆ်၊တီး၊ ကန်ကျ၊အ၊ဇေး၊ဇွင်းငမ်း ခွင်လှိုင်ပွင်လှိုင်၊သုန်ဂါင်
ကမ်၊ယွန်းထိုင်လုံးဆန်၊ဆ် လီလုံး၊ဇှင်၊ဂိမ်းဂန်ယူ၊ မိုန်ဆ်ဆင်၊ဂပ်၊ မီးမားထိုင်း၊ လုမ်းလာင်းမိမ်းဆင်၊
တပ်၊သိုက်၊လှိုင်၊လာတ်၊ရခိုင်၊ / တပ်၊သိုက်၊ရခိုင်၊ (ULA/ AA) ကန်တိုက်၊ကိန်ရှင်းယုံ၊မား ဆ်၊လုံးပီ၊ပုဆ်၊ဆ်၊
သေ သမ်၊ယိုဆ်၊ယွန်းကျ၊အ၊ဇွင်းငမ်းရှင်းခေ မိုန်လှိုင်၊ " ဂွန်ဖန်တီးတရသျှိဆ်" ဆန်၊ဂေး၊
လုံးရှန်ယဝ်။ ဂွပ်၊ဆ် ဆိုင်ခပ်၊တင်းဂန်မိုင်းဖန်တီးတရမိုင်းမား၊ ဆ်၊ငေး၊လုမ်းလာင်းဆမ်လုံး မီး
ခေး၊ကိန်၊ကန်၊ပန်းမိုင်း ကမ်၊မိုန်ဂန်ဆ်၊ တေဂွန်၊ရှင်းဂေး၊သားလှိုင်၊ရှိုပ်၊ ဂပ်၊ဂါး၊တင်း

သုန်,လံးသုန်,ပီခ် ခွင်လောင်းခိုဝ်း လုမ်းဂူန်းကော,ခပ် ကန်မီးဆုံးလေးမိုင်းကန်ဆိုင်;ဆန်.
တေရှိုတ်းရှပ်ပန်ခေးရှပ်.ပာဂ်,၊ ယဝ်.ဂေး လွင်း လုမ်းလောင်းခိုဝ်းခပ် ယူ,သင်းခပ်;ခိုင်ဂန်ဝံ. ဆုံးငေးလံ
လေးမိုင်း ငလ; လွင်းခွင်;ခမ်ဂန်ဆိုင်ခွပ်,လိခ်ဆန် တေဂေးလိတ်;ခိုင်သင်း;လိုင်.ရှိုတ်ဆီ မီးဝံ.
ခေးထမ်တင်းဆမ်ယဝ်.။ ဆန်ငလ; ဆုံးဟိုင်ရှိုတ်ဆီ; ဂီဝ်,ဂွင်.တင်း လွင်းတင်းလိုင်;ဆန်;သေ
လင်,လံးတွင်းထမ်ပံးဆေဝံ. ပံးရှပ်.ရှပ် ခွင်မုဂ်.လုမ်းပံးမိုင်းခပ် ငလ; ဟူးလိပ်;ရှိုတ်ဆီ.သင်းခပ်
လိုင်;ခိုဂ်.ခံးလမ်,လွင်းဆန်.ယဝ်.။

မိုင်းတွင်းထမ်တီး; ULA /AA ကန်ယိုခ်;ယွန်းဝံ."လွင်းပိုင်ဂွန်ဟိုင်တေရေသျိုခ်"
ပီခ်တင်းဂန်ရှိုတ်;တင်းလံးရှပ်.လွမ်းဆန်. ယွန်း.လွင်းတင်းလိုင်.ရှိုတ်ငလ; ခွံးလံ; "လွင်းပိုင်ဂွန်ဟိုင်တေ
ရေသျိုခ်" တၢ,မိုင်းရဲခိုင်, ဆီ ဟူးမီးပုခ်;ဟွန်းဂေး.ဆိုင်; ဟေံ, ULA / AA တွပ်,ဝါး-

" ယူ,တီးရှပ်;ခေး ULA သေ ဂွန်ဟိုင်တေရေသျိုခ်ဆီ. ပီခ်ပိုင်ပံးဂန်မိုင်းယာင်,ဆိုင်; ကန်သင်း,ထုဂ်,တၢ,
မိုင်းရဲခိုင်,ဆီ ခံးလုတ်မးငတေ. ရှိုတ်ယဝ်.။ ပီခ်တင်းဂန်ငတေ.ဂေး; မွဂ်;၂ဝ၁၉ ဆီးလင်, ပိုတ်,လာတ်;မးဂူး။
ပိုင်လိုင်မန်းငတေ. ရှပ်;ခေး ULA / AA ဆီ; ပီခ်မုဂ်.လုမ်း ကန်ယန်ဆိုင် ခေး;ဟိုင်;ရှိုတ်ဂန်မိုင်း
ခွင်ဂူန်းမိုင်းရဲခိုင်,သေ ခပ်;ပာင်တိုဂ်;ဂေး။ ဆီငလ; လင်,ဟေး,သင်းငဆ.ဆမ်; ပိုင်ပံးဂန်မိုင်း မိုင်းကန်
တေသင်း,တေ,လိုင်သုတ်;တင်း ခေး;ဟိုင်;ရှိုတ်ဂန်မိုင်း၊ ခေး;ဂာင်လုတ်ဂန်မိုင်း ခွင်ဂူန်းမိုင်းရဲခိုင်,ဆန်.
ဂေး;"ဆီယဝ်.။ (ထွန်မးတီး; ဂီခ်ထိုင်ဝိုင်းမိုင်း; လိုခ်ကွဂ်ထုပ်ပၢ ၁ဝ ဝန်း)

သိုပ်,သေ မန်းလပ်;ဟိုင်.ထိုင်;ငတေ. မိုင်းရဲခိုင်,ဆီ. ပေး;ကပ်ပိုခ်;ဝါး; ပီခ်ဆးတီး; လွတ်;လိပ်;မး ရှပ်ရှိုင်ပီး
သေ မာဂ်;မီးလိပ်ခ်မး၊ ကပ်ပိုင်ပီခ်ပိုင်မီးယမ်းလိပ်ဝါးဂေး; မီးဝံ.ဆမ်.လိခ်ရှိုတ်ဟေံ၊ ရှပ်ကွဂ်,ပာင်,လံး,
ကန်ဂုမ်,ထုခ်;တၢ,လွင်းပိုင်ကန်ဝါး;မးဆန်;သေကမ်,ဂေး၊ ပီခ်ဝံ. တင်းလိုင်,ဂန်မိုင်းငပ်;ပိုင်း ခွင်
ဆးတီး;ခပ်ဂွန်, ဝါးဆီယဝ်.။

ဖေ၊ဆိုင်းသမ်. ကန်ကုပ်,လာတ်;ဆပ်.သင်း;ဝါး; လန်.ထာန်းကျ,အာ, ဖွင်းငမ်းဂါန်မိုင်း ကန် ULA /AA
ယိုန်းယွန်းဆံ. မိုန်လိုင်း. ဝါ. ဆန်.ယပ်. ဆံဂေးမီး၊ လွင်းယိုန်းယွန်းလိုင်းဆန်
ဂိုင်း,လီကပ်တင်းတမ်းတီးဆုံး ဖိုတ်တရဆပ်.ဝါဂ်;ကမ်,ဇိုင်,ဆန်.လိုင်း.ရိုပ် ဆံဂေး; မီးယူ,ယပ်.။
ဂပ်.ဂါ,တင်းပါးရှန်ကန်ဆံ; သေ မိုင်းထမ်တူလုံး ဆံပလုးမွန် ဖူးခွန်.ခွါ.ဖေ,ပါးမိုင်း၊ မန်းလင်းဝါး-

"ဆုံးခါးခိမ်းဆံ;တေ. ခါးကမ်,ပေးမေလတ်;။ ဝါ. ဆံဂေး; တေဝါး; ပီဆံပိုင်ဆပ်.ကမ်,ဇိုင်,ဆံသမ်. မိုန်
ရိုပ်ဝံ.။ မိုန်မိုင်းလိပ်ဆံ. မန်းပီဆံဝံ. ရှင်းမန်းခေခေအာ,အေး;။ ပီဆံဝံ. ပိုင်ဖှင်တံတ်;တေး; ရှင်းခေ
ခေဆံတေ. တေလံ;ဝါး; ပိုင်ဖှင်ဖှင်,ကွပ်,ရှာ. ပဆံဝံ.ပိုင်ဖှင်ဆပ်.ဝါဂ်;ကမ်,ဇိုင်,ရှာ.အေး;၊ ရခိုင်,ဂေး;
ဂါန်မိုင်းပိုင်လူင်မန်း (ဆိုင်;) ဆံ. ခါးကမ်,ပွင်,လုံ၊ ဂူလ်းဂါး; ပါးရှန်ခါး;တေ.အေး; ပေးပန် လိုင်း.ဆင်, ဝါ.
ဝါ, ရခိုင်,ဝါ,ဆံ တါးတီးလိုင်းဆန်.ဂေး; ရိုင်,ပန်ဝါဂ်;ဇိုင်,ဂန်ယူ," ဆံယပ်.။ (ထွန်မားတီး
ကိန်ထိုင်ဝိမ်းမိုင်း; လိုန်ကွပ်ထုပ်ပျ ၃၀ ဝန်း)

သိုပ်,သေ မန်းလင်းတွပ်,ဝါး; လွမ်းလူလ်းလွင်းခိုန်းယို,မုန်းလိင်းလှိုင်းမာဂ်;မီးသေဂေး; လါး;ပီဆံလံ;
လွင်းဆပ်.ဝါဂ်;ကမ်,ဇိုင်,လိုင်း.ဆန်ယူ,၊ ဂူလ်းဂါး; ဖေ,ဆိုင်းဆံ. ယန်ဆိုင်လွင်းမုန်းလိင်းသေ သမ်.တေလံ;
ခါးလုံသို,ပါး; လှိုင်းဇိုင်,ပိင်း (equality) ဆန်.ယူ,၊ ရိုင်,လီ ယန်ဆိုင်လင်းလါး; ပိပ်,ပိုင်းရိုင်းရှင်,ဂန်
ကန်မီးလွမ်း မိုင်းလို့ လေး; တူင်းပိင်းဆန်.သေ လတ်;ဖေဆံခိုင်ပွင်ယူ, ဆံယပ်.။

သိုပ်,သေ လါတ်;ထိင်းတေ.-

"ပေးဝါး; ပိုင်ပီဆံမိမ်းဆင်,ဆံသမ်. တွန်းလှိုပ်ပိုင်ဖှင်ဖှင်,ကွပ်,ဆံ. လူပ်,လံ;ပန် ပိုင်ဖှင်
ကန်ဆပ်.ဝါဂ်;ကမ်,ဇိုင်,ဆန်.အာ,အေး;၊ ဂူလ်းအာ, မိုင်းလာတ်;ဝါး; လေး;မိုင်းတါး,ကန်ဆန်.ဆံ သ
ဖေးမန်း ဂျး;၊ လေး;မိုင်းမာင်ဖွင်းဆံ. ခုင်းရှေးကွပ်,ဆမ်အာ,လူး သဖေးမန်း လိုင်း.ဆင်,ခါးလိုင်းဆံ;အေး;၊
လွင်း,မီး ဂါးလုံကန်ဝါး; တေဖေမိင်,ပန် ဇိုင်,ဂန်မူတ်;ရှာ.ဆန်.အာ,အေး;။ ပေးလိုင်း.ဆန်တေ.
တေခါးလုံဝါး; ခုင်းရှေးကန်ကွပ်,တီးလေး;မိုင်းခပ်ဆံ. တေပန်သုန်,ရှ်းလုံ.တိုင်း တီးလေး;မိုင်းခပ်ရှာ.ဆံ

ခးထာင်, တေလံ; ခံးလုံပခ် လးဆပ်.ဝါဂ်းကမ်,ဃိင်,မိဝ်းဆင်,အံယူ," အံယဝ်.။ (ထွခ်မးတီး ကိခ်ထိုဝ်ဝိမ်းမိုဝ်း ကွဂ်ထူဝ်ပျ ၃၀ ဝခ်း)

ဆုံးဂါခ်မိုင်းမိုင်းမာခ်းလမ်း ပိုခ်းလင် ငလး; လွင်းပိခ်မီးပးမိုင်းယာမ်းလိဝ် ခွင်ထိုဝ်းလုမ်းလောင်းခိုဝ်း ပးလိမ်မာခ်းအံ. ဆုံးဂးလုမ်းလောင်း ကခ်ဆိုင်;တင်းကခ်ဆိုင်; တျ,တေကပ်သွခ်းသ့်, ပိခ်ကခ်လိဝ်ဂခ်ဆခ်. ယာပ်,ဃိုတ်,တေ.ယဝ်.။ ဃေ,ဆိုင်;အံ ခေးတုဂ်းယွခ်းဂါခ်မိုင်း ကခ်ဝး "လှိုင်းဃိင်,ပိင်းထိုဝ်.ခိုဝ်း" အံ.ဂေး; သမ်.ခိုခ်းပိခ်ဝ်. ပး ရပ်.ဂုခ် ကခ်ဂွင်းခွင်မးလှိုင်လိုင် ဆုံးပိုခ်းဂါခ်မိုင်းဃိုတ်တေရ၊ ဂါခ်မိုင်း လောင်းခိုဝ်းယူ,ယဝ်.။

ဂပ်းဂါ,လွင်းအံ;သေ မိုဝ်းတွင်းထာမ်တီး ဃူးမီးပုခ်းဃွခ်းဂေး.ဆိုင်; ဆုံး ULA ဆခ်းအံ မခ်းလဝ်းတွပ်,ဝး; ဆုံးပိုခ်းဂါခ်မိုင်းမိုင်းမာခ်းအံ. လိမ်မိုဝ်းလံ;လွတ်းလိဝ်းယဝ်.ဆခ်. လာတ်းဝး; လှို.တိုဝ်း "လွဂ်းပိုင်မိုင်းရှုမ်းတုမ်" မးအံသေတျ. လှိုင်းမိုင်းတေ.သမ်. ခေးပိုတ်,ခါးတီးပွင်, ကခ်တိတ်းအိတ်း; ဂေးကမ်,မီး၊ လွင်းလှို.တိုဝ်းဂေးကမ်,မီး၊ ဂွလ်းမီးသိုဂ်းဂါင်မိုင်း လုဂ်.ရိုင်းမးသေ ထိုဝ်းခိုဝ်းဂူခ်းရခ်င်,အံ. လံ;ဂါခ်းငှပ်.ဂါခ်းငျ. မး တီးတုံးလဝ်းကျ,ဆျ,သိုဂ်း ငလး; လဝ်းကျ,ဆျ,ပျ,တီး,လိဝ် ကခ်ခိုဝ်းဂူခ်းမာခ်းသုမ်,ငုမ်းဆခ်.ဂွလ်း အံယဝ်.။

ဃဝ်,ထာမ်ဝး; ဃွင်းယာမ်း တာင်,လောင်းခိုဝ်းခပ်ဂမ်;ဆမ်ဆမ် တိုဂ်.ခတ်းလှိုင်တျ,ဂေး,သိုင်; "လွဂ်းပိုင်ဃိုတ်တေရ" ယူ,အံ. ဂွပ်;သင်ငလး; ULA သမ်. တုဂ်းယွခ်း "လွဂ်းပိုင်ဂွခ်ဃိုတ်တေရေသျိုခ်" တျ, လေးမိုင်းရခ်င်,ယူ, အံ မခ်းလဝ်းခိုခ်းတွပ်,ဝး;-

"ထိုဝ်းဂူခ်းရခ်င်, ဃိဝ်မးဆုံး ခွပ်,လိခ်လိခ် ကခ်ဝး;ထိုင်းမိုင်းမာခ်းအံ. ပိခ်ကခ်လံ;လျး ကထမ်,မတ် ဂ်းလှို.ဂေး;သ့်,မးကူဝ်း။ ကွခ်တောင်းအံ. ကမ်,မီးလှိုင်ပွင်ထိုင်းမိုင်းမာခ်းလုမ်းလှို ပခ်သုခ်,ပိုတ်,ကွဂ်, ခေး ဃွ်းဂါခ်မိုင်း ငလး; တာင်းလှိုင်, ခွင်ဂူခ်းမိုင်းရခ်င်,ဆခ်.မး လွတ်းလွတ်းလိဝ်းလိဝ်း။ အံငလး; ပေး တေလံ;လာတ်; တီးယမ်မခ်းပွတ်းပွတ်းငတေ. ရှပ်းခး;တင်းထိုင်းလှိုင်ပွင်ထိုင်းမာခ်းအံ. ပံ,လံ;သွခ်,သိခ်းမံ

ဂၢၤဆဲးမိုဝ်းဂၢၤဆဲးဝုၤဆဲး။ မိုဝ်းလိဝ်လၢၤ၊ ဣဝ်းခးလၢၤပိုတ်၊ ကွၢ်လံး၊ ကဆဲးတူဝ်ဂၢၤ၊ ခိုဝ်းလံးဆဲး။
ပုတ်းပုတ်းခတ်၊ ခတ်၊ ယဝ်။ လိုဝ်းဂူၤဆဲးတၢၤ၊ ခိုဝ်းခပ်၊ လုၤမးလၢၤပးမိုဝ်းခပ်ဆဲးဂၢၤ
လုၤမးလုၤလုၤပိုတ်းဂၢၤဆဲးမိုဝ်းခပ် ငလး၊ ဆဲးလိဆဲးမိုဝ်းခပ်ဂၢၤ လၢၤတးလုၤမးခးဂၢၤဆဲး
ဂၢၤဆဲးမိုဝ်းခပ်ယုၤဂုၤလုၤ ပွၤလုၤလုၤဆဲးယဝ်။ ခပ်လၢၤတးလုၤမး၊ ကဆဲးခပ်ခိုဝ်းလံးဆဲး။ ယုၤတီးဂုၤမးဂၢၤ
ကမ်၊ မီးလုၤမးသၢၤဆဲးခတ်းသး " ဆဲးယဝ်။ (ထွၢ်ဆဲးတီး၊ ကိ ဆဲးထိုဝ်ဝိဝ်းမိုဝ်း၊ ကွၢ်ထုဝ်ပု ၁၀ ဝဆဲး)
တၢၤဆဲး၊ ခးတုၤပုၤ၊ ခိုဝ်းဆဲးလုၤလုၤ လုၤမးပိုတ်ပးမိုဝ်း ကဆဲးလုၤတီး ULA တုၤမးယုၤဆဲးဝိ။ ဆဲး
ပိုတ်လုၤလုၤလုၤမးထိုဝ် ပိုတ်းတုၤလုၤမးရဲခိုင်၊ သေ၊ ကမ်၊ လုၤမးထုတ်းသၢၤတဝ်။ ဆဲး
ကဆဲးဝုၤတၢၤပတ်းပိုတ်းလုၤမးထိုဝ်ဆဲး။ ဂိုၤလီၤဂၢၤသၢၤလုၤမးပိုတ်းလုၤမးထုတ်းတၢၤလုၤ လုၤမးရဲခိုင်။ သး။ ပီဆဲးရိၤ
ဂၢၤယုၤ၊ ခိုဝ်းပိုတ်ခိုၤခးလုၤလုၤသၢၤ၊ ခွၢ်လုၤမးပိုတ်းလုၤမးထုတ်းတၢၤလုၤ ကဆဲးပီဆဲး လုၤမးထုတ်းခး (self-rule)
ငလး၊ လုၤမးထုတ်းခးမိုဝ်း (shared rule) ဆဲး။ ပီဆဲးဝိ။ ခးတဝ်။ လမ်၊ လုၤမးယုၤ၊ ယဝ်။

ဂပ်းဂၢၤတၢၤလုၤမးထုတ်းခးသေ နဝ်၊ တွၢ်ထုတ်း ဆဲးပုၤလုၤမးထုတ်း နုၤမးထုတ်း။ နုၤမးထုတ်းဆဲးငတ။ -
"ပိုတ်လုၤဆဲး။ ဣဝ်းခး၊ လၢၤတးလုၤမး၊ federal ဂၢၤယဝ်။ သၢၤဂၢၤယဝ်။ တီးလုၤမးထုတ်း၊ လုၤမးထုတ်း၊ ပီဆဲးဂၢၤဆဲး
ဆဲးငတ။ ဣဝ်းခးလုၤမးထုတ်းသၢၤပဆဲး လုၤမးထုတ်းကဆဲးပိုတ်းဆဲးလုၤမးထုတ်း ခးဂၢၤလုၤမးထုတ်းဆဲးယုၤ၊ ခးထုတ်းငတ။
ကဆဲးဆဲး၊ တိုဝ်းဂွၢ်ဂီၤ၊ ဂၢၤတၢၤလုၤမးထုတ်း federal ငလး၊ democracy ဂီၤ၊ နုၤမးထုတ်း၊ တိုဝ်းဂွၢ်ဂီၤ၊ တၢၤလုၤမးထုတ်း
လုၤမးထုတ်းဆဲးဂၢၤမးထုတ်းငတ။ ဣဝ်းခးပိုတ်းဆဲး။ ဣဝ်းခးထုတ်းယုၤမးထုတ်း တၢၤလုၤမးထုတ်း၊ ခပ်ယုၤ၊ ယဝ်။
ပေးယုၤမးထုတ်းယဝ်။ ဆဲး ဣဝ်းခးလုၤမးထုတ်းသၢၤပဆဲး လုၤမးထုတ်းလုၤမးထုတ်းပီဆဲး ကဆဲးလိၤလုၤမးထုတ်းလုၤမးထုတ်း
ဆဲး။ ဂၢၤ " ဝုၤဆဲးယဝ်။ (ထွၢ်ဆဲးတီး၊ ကိ ဆဲးထိုဝ်ဝိဝ်းမိုဝ်း၊ ကွၢ်ထုဝ်ပု ၃၀ ဝဆဲး)

သိုဝ်း၊ သေငလး၊ မဆဲးလၢၤဝုၤ လုၤမးထုတ်းဆဲး။ ကမ်၊ ဂိုၤလီၤလုၤမးထုတ်း (fix)၊ ကိဆဲးထိုဝ်ဝိဝ်းလုၤမးထုတ်းလုၤမးထုတ်းယုၤ၊
ဆဲး။ သေ လုၤမးထုတ်းသၢၤပဆဲးယုၤ၊ လုၤမးထုတ်းဆဲးဂၢၤဆဲးမိုဝ်း (political development) ဆဲး။ ပီဆဲးလုၤမးထုတ်း
ခိုၤခးလမ်၊ လုၤမးထုတ်းဆဲး၊ ဆဲးယဝ်။ ဆဲးလုၤမးထုတ်းဆဲးဂၢၤဆဲးမိုဝ်း ကဆဲးဝုၤဆဲး၊ တေလုၤမးထုတ်းလုၤမးထုတ်းဂၢၤ
ကဆဲးပီဆဲး လုၤမးထုတ်းဂၢၤ၊ တီးထုတ်းခရေလီ ငလး၊ လုၤမးထုတ်းလိၤမိၤဂၢၤဆဲးယုၤ၊ ဆဲးယဝ်။

လှိုင်အန်း၊ မိုင်းဇော်၊ သင်း၊ နှိတ်တရမပ်.ဝါဂ်းကမ်၊ ဇိုင်၊ အန်း. တီးလေးမိုင်းလုဂ်းလုမ်းကန်လုံ တေပန်
ကျ၊ အျ၊ လှိုင်.ရှိုဝ်၊ တေပန်ထိုင်မွဂ်းဂျ၊ ရှိုဝ်အံဂေး၊ တေလီးဝံ.အဂ်းကုပ်၊ ဂုမ် တီတ်းအိတ်းယူ။ ယဝ်.သမ်.
အုံးဂေး၊ နှိတ်တရမပ်.ဝါဂ်းကမ်၊ ဇိုင်၊ ငလး၊ လှိုင်၊ ဇိုင်၊ ပိုင်းဂန်တင်းသိုင်းအန်း.ဂေး၊ မီးပံ.လွင်းခိုင်းခိုင်ဂ
အံယူ၊ အံယဝ်။ ဂ်းဂံ၊ ခေးအံသေ အံပလျးမွန် သိုပ်၊ လတ်းဝံ.ဝေး-

"ကန်ခေးပွင်၊ လုံတေ. အပ်.ဝါဂ်းကမ်၊ ဇိုင်၊ အံ. ကမ်၊ ဇိုင်၊ ဂန်ဂျ၊ ဂူးတီးဂျ၊ တေပိန်မင်တီး
ဂွင်းကမ်၊ ဇိုင်၊ ဂန်။ ဂူလ်းဝေး၊ ဂွင်းတီးကန်မေးတိန်းတင် အုံးမိုင်းဂူမ်းတုမ်အံ.တေ. ခေးထင်.တေ.
ဇိုင်၊ ပိုင်းဂန်တင်းမုတ်းယဝ်.ငသး။ ဂူလ်းအန်သေတေ. မင်တီးအံ. သဇေးမန်း တီးဂိန်တိယအံ
ဂွပ်းပိုင်းဂွပ်ဂျ၊ ဂူမ်းတင်း ပျဂိတ်သတန်ငလး၊ ကပ်သုန်၊ လီးခေးခေး၊ သုန်၊ လီးတင်၊ ပိုင် ပန်လှိုင်ပိတ်းတင်၊
လေးမိုင်း လီး လှိုင်.အန်ဂျ၊ တူဝ်အံသမ်. ပံ၊ မီးဂူးတီးဂူလ်း" အံယဝ်။ (ထွန်မေးတီးဂိန်ထိုင်ဝိုင်း
မိုင်းကွပ်ထုပ်ပျ ၃၀ ဝန်း)

မန်းလင်းသိုပ်၊ ဝေးထိုင်လမ်း ကန်လီးအပ်.ဝါဂ်းကမ်၊ ဇိုင်၊ လှိုင်.အန်အံ. ယန်အိုင်ခေးမုန်းကန်လုံသေ
လင်၊ တေတိပ်းတတ်းတေ၊ အပ်.ဝါဂ်းကမ်၊ ဇိုင်၊ အံ လမ်၊ လွင်းတေ.တေ.၊ ဂူလ်းဂေး၊ အုံးဂေးဂင်တင်းသိုင်းအံ.
လှိုင်၊ လီးဇိုင်၊ ပိုင်းဂန်ယူ၊ ယဝ်.၊ သင်လှိုင်.ဝေး၊ အပ်.ဝါဂ်းကမ်၊ ဇိုင်၊ သေ လေးမိုင်းကန်လီး
ကျ၊ အျ၊ လှိုင်အန်း.သမ်. သင်ဝံ.ထာန်းအိုင်ရှင်းမန်းလိုင် တေတုမ်.တိုဝ်. လှိုင်၊ ဇိုင်၊ ပိုင်းဂန်ယူ၊ ယဝ်.ငလး၊
ငဝ်းလီးအင်၊ အန်အံ. တေယွမ်းဂုပ်.ဂန်ယာပ်၊ ယူ၊ အံယဝ်။

မိုန်အံယဝ်. ခေးထင်ကန်ဝေး၊ လှိုင်လေးမိုင်းအံ. ရှိုင်၊ လီမီးကျ၊ အျ၊ ကန်လုံ၊ သင်လှိုင်.ဝေး
လုံ.တိုင်းနှိတ်တရမပ်.ဝါဂ်းကမ်၊ ဇိုင်၊ အံ တီးလေးမိုင်းလုံ သမ်.ရှိုင်၊ လီမီးကျ၊ အျ၊ အပ်.ဝါဂ်းကမ်၊ ဇိုင်၊ အံ
ပိန်ကန်လင်းခွင်းခမ်ဂန်ဝံ.ယဝ်။

ဂိပ်၊ တင်းလွင်းအံသေ ယူးမီးပုန်းယွန်းဂေး.အိုင်၊ ယေ၊ ULA အန်း. တွပ်၊ ဝေး-

"လွှဲလှဲလှဲရပ် ULA ငတ. လှဲပွင်လှဲမိုင်းရဲခိုင်,အိ. ပီခဲလှဲပွင်လှဲမိုင်းသုခဲဂါင် ခွင်ဂုခဲမိုင်းရဲခိုင်,ယဝ်။
ခေးလှဲထွဲဂုမ်းငတ. လါင်းပီဂ်,ဂခဲယူ။ ရှဲခေးငတ. တင်းလှဲလှဲပွင်လှဲမိုင်းမိုင်း,ပုခဲ.အခဲ. မိုင်းပွဲတင်း
လှဲလှဲ,သါခဲ ကခဲမီးဖွခဲလီဂိုဝ်း။ ခဲခေးရှပ်.ရှပ်ခဲမိုင်း,ရှပ်ငတ. လှဲမိုင်း,မိုင်းခွဲဂ်း၊
လှဲလှဲလှဲခဲပင်ဂါတ်, လီမခဲဂါခဲလှဲခဲခဲ; လါင်းတေးမီး လှဲဂုခဲမိုင်းဂခဲဂိုတ်းယူ," ခဲယဝ်။(
ထွဲခဲမေးတီးဂါခဲထိုဝ်ဝိဝ် မိုင်းကွဲထိုဝ်ပု ၁၀ ဝခဲး)

မခဲးလှဲယင်းသိုဝ်,လါတ်းဝေး ကဝ်သခေးခေးလီခဲဝေးဂေး; ခေးတီးကခဲမီး သုခဲ,လီ;ဖွခဲငမ်းရှဲး
ခေးတီမတီး လှဲခဲ.ခဲ, ဝေး ငလ; မိုင်းလေးခဲ.ခဲ လှဲဂုခဲ,လှဲမိုင်း၊ လှဲခဲခဲ;ယူ,မါဂ်းမီး ငလ; လှဲဂု
ခဲ;မုခဲးဂခဲဂုခဲလှဲခဲ. ခဲဝဲထွဲခဲးတိုဝ်းလှဲ ခေးတီးတါင်,လှဲခဲ: ခဲမိုင်းမါခဲယူ,ယဝ်. တီး
လေးမိုင်းရဲခိုင်,ဂေး; မီးဝိ.သါငါလီယူ,ယဝ်.ငလ; တေးဂေး,သါင်း လှဲဂုခဲလှဲပွင်လှဲမိုင်း ကခဲဖွခဲငမ်းလှဲလှဲ
လှဲဂုခဲ.ပုခဲ;ဖွခဲးတေး,ဂုခဲးမိုင်းဂမ်းသိုဝ်;ခဲ. ခဲယဝ်။

ခွဲဂ်းလှဲခဲဂါခဲလှဲခဲခဲ;လမ်း ပိုဝ်းတေး,ဂေး,သါင်း; ဂါခဲမိုင်းဖိုတ်တေးရ ငလ; လှဲငမ်းယီခဲ မိုင်းမါ
ခဲ;ခဲ;လှဲ တေး,တေးပခဲလီ; ခေးရှပ်.ပါဂ်,ခဲဝ် လှဲလှဲ,သါခဲခဲးငေးလေးမိုင်း လှဲလှဲ;လှဲမိုင်းဖိုတ်တေးရ
ခဲ,ဂခဲ ငလ; သုခဲ,လီ;သုခဲ,ပီခဲ ခွဲခိုဝ်းဂုခဲး၊ ဖွခဲဂိုဝ်းယမ် လှဲမေး,ခဲ ခဲးလေးမိုင်းကခဲခိုင်းခဲ
ခဲ.ခဲဂေး; လမ်း,လှဲလှဲလှဲလါင်တေး.ယဝ်။

ဂပ်းဂါ,လှဲလှဲလှဲခိုဝ်းယူ,သင်းခဲ;ခိုဝ်ဂခဲဝိ. ခဲးငေးလေးမိုင်းလှဲလှဲ;လှဲမိုင်းခဲခဲခဲ ကခဲလါင်းပီခဲမီးမေး
မိုင်းခေးခဲ.သေ ပလေးမုခဲ တွပ်,လါတ်းဝေး-

"သုခဲ,လီ;သုခဲ,ပီခဲလှဲမိုင်းဂေး, ကခဲမီးတီးလှဲ.လေးမိုင်းခဲ. ပေးဝေးရှဲးခေး တေးခေး,သါင်း
ရှဲးမီးလှဲခဲ,ပီခဲဂခဲခဲ ထါင်,ငတ. ယိုင်းခဲခဲလှဲ,ရှဲတ်း impart ယဝ်။ ယိုင်းခဲခဲလှဲ,တိုဝ်း
သု,ရှဲင်းယဝ်။ လှဲမိုင်းဂေး, ကခဲမီးခဲးခေးတီးခဲခဲ;ခဲ. တေးဝေး မခဲးလီ;သုခဲ,ပီခဲဂခဲတင်း
လှဲမိုင်းဂေး, တါင်,ကခဲခဲယူ,ဂုလှဲဂေး; မီးလှဲဝေး မခဲးခဲ. လှဲ,လီ; impartation ယူ,ယဝ်။ ကခဲခဲ;

ပိန်အားတီးမင်းအံ့ဂျ၊ ရှမ်းခား လှုပ်လီးခွင်သင်း ပိုင်ပိုးမိဝ်းအင်အံ့ဂေး" အံ့ယဝ်။ (ထွန်မားတီး ကိန်ထိုင်ဝိဝ်းမိုဝ်း ကွက်ထုပ်ပျ ၃၀ ဝန်း)

သိုပ်၊ဝးထိုင်လမ်း တီးလေးမိုင်းမွန်း ငလး လေးမိုင်းယောင်းအံ့ ခိုင်းဂူန်းသွင်ကန် ယူသင်းခပ်ခိုင်ဂန်ဝံ့ယဝ်။ အံ့ငလး တိုင်၊လောင်းခိုင်း ကန်မီးဝံ့ ခွဲလေးမိုင်းကန်အိုင်အံ့ဂေး၊ တေလီးပန်သုန်၊ ဖိုင်၊ပိုင်းဂန်ယူ၊ အံ့ယဝ်။ ဖေး၊ခိုင်းသမ်၊ ခွပ်၊လိန်လေးမိုင်း ကန်မီးဝံ့ယဝ်အံ့၊ ကမ်၊ပိန်လီးပန်ရှာယှု၊လှိုင် တျ၊ဂေး၊သင်းလွှင်းပိုင်ဗိုတ်တေရ၊ လိမ်ပိုင်းဂေး၊ လွင်းခိန်၊တိမ်၊ခွပ်၊လိန်အံ့၊ ကမ်၊ပေးယန်အိုင် လွင်း တင်းသင်းလောင်းခိုင်း၊ မိုင်းအားမား ပေးခွဲလိက်၊လား၊ ခွပ်၊အမ်၊လိန်လိန်ယခွင် လေးမိုင်းကန်အိုင်အံ့ လှုပ်၊လီးပိုင်းထွင်၊ခေးဂင်လုံ ခွင်ဂူန်းမိုင်းပိုက်၊တီးယူ၊ အံ့ယဝ်။

ထိုင်ယိုင်၊အိုင် လွင်းရှပ်၊ပာဂ်၊အိုင် သုန်၊လီးသုန်၊ပိန် ခွင်ခိုင်းဂူန်း၊ မှု၊လုမ်းဖေး၊ဖေး၊သျ၊ လုမ်းဂူန်းဂေး၊ ခွဲလေးမိုင်းလုဂ်၊လုမ်းကန်အိုင်အံ့ဂေး၊ လမ်၊လွင်းယူ၊အမ်၊ယဝ်။ ဂပ်၊ဂေး၊တင်း သုန်၊လီးသုန်၊ပိန် ခွင်ခိုင်းဂူန်း၊ ဖေး၊သျ၊ တိုင်၊လုမ်းခပ် ကန်ပူးလိမ်လှိုင်၊သလိမ်၊ ခွဲလေးမိုင်းရခိုင်၊အမ်၊သေ ဖေးမီးပုန်းဖွန်းဂေးအိုင်၊ ဖေး၊ULA တွပ်၊ဝး-

"ရှမ်းခားငတေ လုမ်းခိုင်းဂူန်း တိုင်၊မိဝ်းကန်ကမ်၊လုဂ်ရခိုင်၊အမ်၊ ယန်အိုင်သိုပိုက်၊ ဖိုင်၊ငး၊ ငဝ်းလီးမာဂ်၊မီးဂန်ဂူန်းမင်းဂေး တျ၊တေလုတ်ပန် သုန်၊လီးပွင်သင်းရှင်းခေးအံ့၊ လိမ်ပိုင်း ခံးလုံကုပ်၊လတ်၊ဂ အံ့ဝံ့ယူ။ ထင်၊အံ့၊ယမ်းလိဝ်ဂေး၊ တင်းလုမ်းခိုင်းဂူန်းတိုင်၊မိဝ်း ကန်ကမ်၊လုဂ်ရခိုင်၊ ကန်ယူ၊ခွဲအားတီး ရှမ်းခားဖွင်းငမ်းအံ့၊ တင်းဂေး၊သင်းလွင်းယုမ်၊ယမ်ပွင်၊ထုင်းဂန်သေ ခိုင်သင်းရှင်းပွင်ဝံ့ယူ၊" အံ့ယဝ်။ (ထွန်မားတီး ကိန်ထိုင်ဝိဝ်း မိုင်းကွက်ထုပ်ပျ ၁၀ ဝန်း)

သိုပ်၊သေ လှိုင်၊ဖေးမီးလမ်းဖေး၊ဖွင်းငမ်းခပ် ကန်ယူ၊လွမ်းအားတီးအံ့ဂေး၊ ပေးဂိပ်၊တင်းလှိုင်၊ဂန်လုမ်း လောင်းခိုင်းမားထိုင် ပိုင်ယှု၊အံ့၊ ဝံ့ရှုံးလုဂ်၊လုမ်းULA ခွဲလုမ်းဂူန်းဂေး၊အမ်၊လုံ၊ ရှုပ်အားခွင်တိုင်၊ပိုင်းဗိုတ်မင်းလုံ ယိပ်းဂမ်ပွင်သင်းငလး လွင်းခိုပ်၊အားခိုက်၊ယှု၊ဂေး၊ မီးယူ၊ပိန်ခပ်၊ ပိန်တွန်းယဝ်၊ တွပ်၊ဝးအံ့။

ကန်.သုန်ဂါင် (ပိုင်ခိုက်.လမ်း တီးသင်.လက် ဖေ၊ရှ်းနိုင်းနိုင်းဆန်.) ဆန်.လုံဂေး ပိတ်,ပိုင်;ရှ်းရှ်းရှ်း,ဝိ.ယူ,ယဝ်.။

တီးမှိုင်းမာန်ဂေး; နှုံးငေး;နှိုတ်တရယူဆိတ်. ကန်တေတင်းသင်းဂိုက်;ဂူပ်;ဂန်ဂျ, မှိုင်းဆး;ဆိ. မာ်ထိုင်လံ;ဝး; ငေးတေလင်းမီးမး ပိုင်ဟိုင်လွင်းလိတ်,ကျ,ဆး, ကန်ဆပ်.ဝါဂ်;ကမ်,ဗိုင်,ဆန်.ယူ, ဆိယဝ်.။ လွင်းတင်းကန်တေလံ; ဂွင်.ဂါ,ခိးလုံလမ်း လွင်းကမ်,လိတ်လိတ်,ဂန် ဂပ်;ဂါ,ဂါန်မှိုင်းလင်းမှိုင်းမှိုင်းဂွန်,ပု ဆ်. လွင်းဂိယဝ် (ကမ်,ဆန်) ရှ်းလမ် ခွပ်,လိန်ဆး;တီး၊ လွင်းပိတ်,ပိုင်; ပိုဆ်.ထာန်မာ်;မီးဂန်ဂူန်း၊ ပိုင် ဟိုင်လိုင်;ဟွင်းငမ်း ကန်မီးဝိ.လိမ်ပိုင်းသေ ပိတ်,ပိုင်;ရှ်းရှ်းရှ်း,ဂန် လိမ်လှိုင်းဆိ;ယဝ်.။ လှိုင်းဆန်; လီလံ; ခိးလုံပး လှိုင်းလှမ်းဂူန်းကေ,လူလ်; မှိုင်းဂူန်း ငလး;ဟေး,သး, ကန်မီးနှုံးနှိုတ်တရယူဆိတ်.(လေးမှိုင်း) ဟုံမန်းလုံ၊ လှိုင်းဗိုင်,ပိုင်းလှိုင်းမှိုင်း နှုံးငေး;နှိုတ်တရယူဆိတ်.ဆင်,ဂန် ငလး; နှုံးငေး;လင်းမှိုင်းလုံ၊ လွင်းခွင်းခမ်လူလ်;ဆး;တီး ကန်လင်းဂိုတ်,ပိန် ငလး; လှိုင်းလင်းမှိုင်း ကန်မီးလွတ်,လိတ်,ဝိ. နှုံးငေး;နှိုတ်တရယူဆိတ်.ခပ်လုံ လိမ်လှိုင်းဆိ;သေ တေဝိန်.ဝိ.ကမ်,လင်းဆန်,ယဝ်.။ တေလံ;ကွန်ကုပ်,လတ်;ခွင်သင်း လွင်းလိတ်,မိင်,ကျ,ဆး,ဗိုင်,ပိုင်း ကန်တေသင်း,ထုဂ်,ပိန်ဂါန်လံ; နှုံးငေးဂါင် ငဝ်;လမ်းကန်လုဂ်.တီး ပါးမှိုင်း ငလး; ငိုဆ်;တိုဆ်;ခပ်သင်း,ရှ်းရှ်း; ငလး; သုန်,လံ;သုန်,ပိန် ဂူန်းလှမ်းကေ,၊ သုန်,လံ;သုန်,ပိန် ဂေး.လုံဟုံမန်း၊ လွင်းငမ်းယိန် ကန်မန်း;ဂိုမ်းယိုဆ်;ရှ်းရှ်း လှိုင်းဆိ;ယူ,ယဝ်.။

ကိုးကား

- Agranoff, R. (2010). *Local Governments and Their Intergovernmental Networks in Federalizing Spain*. London: McGill Queen's University Press.
- Aljazeera. (2019, August 5). India revokes disputed Kashmir's special status with rush decree. Retrieved from Aljazeera: <https://www.aljazeera.com/news/2019/8/5/india-revokes-disputed-kashmirs-special-status-with-rush-decree>
- Anastassia Obydenkova (2004) *The Role of Asymmetrical Federalism in Ethic-Territorial Conflict in the Era of Democratization: the RF as a case study*.
- Andreu, J. M. (2019). Constitution and Refrendum on Secession in Catalonia. In A. L. Epifanio, *Claims for Secession and Federalism* (pp. 405-422). Cham: Springer.
- Anugwom, E. E. (2020). *Development in Nigeria: Promise on hold?* New York: Routledge.
- Ayele, Z. A. (2017). Constitutionalism: The Missing Element in South Sudan's Elusice Quest for Peace through Federalism. In C. M. Fomba, & N. Steytler, *Decentralisation and Constitutionalism in Africa* (pp. 234-256). New York: Oxford University Presss.
- AYFERAM, G. (2023, August 17). Sudan's Conflict in the Shadow of Coups and Military Rule. Retrieved from Carnegie Endowment for International Peace: <https://carnegieendowment.org/sada/90382>
- Bauböck, Rainer. 2001. "United in Misunderstanding?: Asymmetry in Multinational Federations." Google Scholar. https://scholar.google.com/scholar_lookup?&title=United%20in%20misunderstandin%3F%20Asymmetry%20in%20multinational%20federations&journal=ICE%20%E2%8

0%93%20Working%20Paper%20Series&volume=26&pages=1-

51&publication_year=2001&author=Baub%C3%B6ck%2CR

Bhattacharyya, H. (2023). *Asymmetric Federalism in India: Ethnicity, Development and Governance*. Cham: Springer.

Constitutional Insight (2018) *Asymmetric Territorial Arrangements in Decentralized System*, Constitution Transformation Network.

Christina Isabel Zuber (2010) *Understanding the Multinational Game: Toward a Theory of Asymmetrical Federalism* published by SAGE.

Das, S. K. (2013). *Governing India's Northeast: Essays on Insurgency, Development and the Culture of Peace*. West Bengal: University of North Bengal.

Egwim, A. I. (2020). *The Dynamics of Federalism in Nigeria*. Cham: Springer.

FOF. 2021. "Countries - Forum of Federations." <https://forumfed.org/countries/>,
<https://forumfed.org/countries/>.

Funk, Alixandra. 2010. "Asymmetrical Federalism: A Stabilizing or Destabilizing Factor in the Multinational Federation? A Comparative Study of Asymmetrical Federalism in Canada and Spain." In Semantic Scholar.
<https://www.semanticscholar.org/paper/Asymmetrical-Federalism%3A-A-Stabilizing-or-Factor-in/9a569f892d2c6db7d3435c95cf355c7b7cfacafd>.

Gagnon, Alain-G. 2001. "The Moral Foundations of Asymmetrical Federalism: A Normative Exploration of Quebec and Canada."
https://www.researchgate.net/publication/295548880_The_moral_foundations_of_asymmetrical_federalism_a_normative_exploration_of_Quebec_and_Canada (September 22, 2023).

- . 2009. "The Normative Foundations of Asymmetrical Federalism: The Canadian Situation from a Comparative Perspective." In *The Case for Multinational Federalism*, Routledge.
- Keay, J. (2010). *India: A History From the Earliest Civilizations to the Boom of the Twenty-First Century*. New York: Grove Press.
- Malwal, B. (2015). *Sudan and South Sudan*. New York: Palgrave Macmillan.
- Manoeli, S. C. (2019). *Sudan's "Southern Problem"*. Cham: Palgrave Macmillan.
- Martinez-Vazquez, Jorge. 2003. "Asymmetric Federalism in Russia: Cure or Poison?" *Fiscal Fragmentation in Decentralized Countries: Subsidiarity, Solidarity and Asymmetry*.
- Mas, J. T. (2019). *Secession and Federalism. The Spanish Case*. In A. L. Epifanio, *Claims for Secession and Federalism* (pp. 389-404). Cham: Springer.
- Suberu, R. T. (2017). *Constitutional Infidelity and Federalism in Nigeria*. In C. M. Steytler, *Decentralisation and Constitutionalism in Africa* (pp. 101-132). Oxford: Oxford University Press.
- Simeon R. & Conway D-P (2001) *Federalism and management of conflict in multinational societies* (pp. 338-366). Oxford University Press
- Rao, M. Govinda, and Nirvikar Singh. 2004. "Asymmetric Federalism in India." ResearchGate. https://www.researchgate.net/publication/46440919_Asymmetric_Federalism_in_India
- Ronald L. Watts (1981), "Federalism, Regionalism, and Political Integration," in *Regionalism and Supranationalism: Challenges and Alternatives to the Nation-State in Canada and Europe*, ed. David M. Cameron
- Ronald L. Watts (2008), *Comparing Federal Systems* (Montreal, Kingston, London, Ithaca: Institute of Intergovernmental Organizations)

Sahadzic, Maja. 2023. "Asymmetric vs. Symmetric Federalism: Equity vs. Equality." In , 165–75.

https://www.researchgate.net/publication/367392345_Asymmetric_vs_symmetric_federalism_equity_vs_equality.

Tariq, Muhammad. 2020. "The Concept of Symmetry and Asymmetry in Federalism with a Brief Sketch of Economic Federalism." *Global Economics Review* V: 166–76.

ASYMMETRIC FEDERALISM

(အချိုးမညီ ဖက်ဒရယ်စနစ်)

**Constitutional
Federalism
Institute**